

ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ

ΚΑΙ

ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Γυμνασίου

Καθηγητού Γυμνασίου

Συνιστάται δια
ΙΣΤΟΡΙΑ ^{ένδειξη}
των Ανατολικών Εθνών ^{αρχή πρώτο}
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Έγκριμένη δια την πενταετίαν 1932 — 1937

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

Τιμάται μετά του βιβλιοσήμου και φόρου δραχ. 23.60

Βιβλιοσήμον και Φόρος Αναγκαστ. Δανείου δραχ. 8.10

Αριθμός εγκριτικής απόφασεως 45411

Αριθ. άδειας κυκλοφορίας 45.419

24 - 6 - 36

ΑΘΗΝΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

Όδος Πεσματζόγλου 3^η και Ήποκράτους 23

1936

ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ

ΚΑΙ

ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Γυμνασιάρχου

Καθηγητού Γυμνασίου

1936

XOP

127

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Έγκριμένη δια την πενταετίαν 1932 — 1937

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

Όδος Πεσματζόγλου 3^ο και Ίπποκράτους 23

1936

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

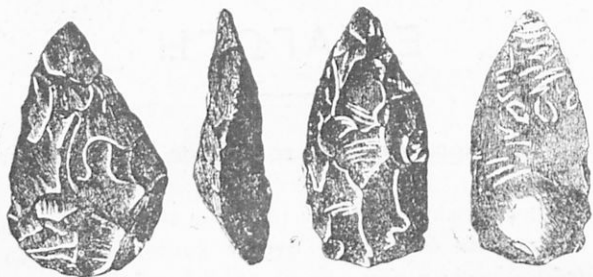
1. Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου του ἐπὶ τῆς γῆς εὐρίσκετο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἐξῆ ἐντὸς τῶν δασῶν, εἰς τὰς κοιλότητας τῶν δένδρων ἢ ἐντὸς σπηλαίων. Ἐτρέφετο μὲ χόρτα μὲ καρποὺς καὶ μὲ σάρκας τῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα ἐφόνευε. Συνήθως ἦτο γυμνός, ἐτυλίσκετο ὅμως καὶ μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῴων πὸν ἐφόνευεν. Ὡς ἐργαλεῖα τέλος καὶ ὡς ὄπλα μετεχειρίζετο ξύλα καὶ λίθους, τοὺς ὁποίους μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔμαθε νὰ ἐπεξεργάζεται. Μόλις δέ, ἀφ' οὗ παρῆλθον δεκάδες χιλιετηρίδων, ἐγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος τὰ μέταλλα. Τότε ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα κατὰ πρῶτον μὲν ἐκ χαλκοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ σιδήρου. Τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου ὀνομάζομεν **πολιτισμὸν**.

Κατὰ ταῦτα ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου διέτρεξε δύο μεγάλας ἐποχάς, τὴν ἐποχὴν πὸν κατεσκεύαζε τὰ ἐργαλεῖά του καὶ τὰ ὄπλα του ἀπὸ λίθου καὶ τὴν ἐποχὴν πὸν κατεσκεύαζεν αὐτὰ ἀπὸ μέταλλον. Ἡ πρώτη ὀνομάζεται **λιθικὴ**, ἡ δευτέρα **μεταλλικὴ** ἐποχὴ. Κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἄλλας. Ἡ λιθικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν **παλαιολιθικὴν**, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἄφηνεν ἀκατέργαστα τὰ ἐκ λίθου ἐργαλεῖά του, καὶ εἰς τὴν **νεολιθικὴν**, ὅτε ἔλεαινε τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Ἡ δὲ μεταλλικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν τοῦ **χαλκοῦ** καὶ εἰς τὴν τοῦ **σιδήρου**. Ὅθεν αἱ ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τέσσαρες· ἡ **παλαιολιθικὴ**, ἡ **νεολιθικὴ**, ἡ τοῦ **χαλκοῦ** καὶ ἡ τοῦ **σιδήρου**.

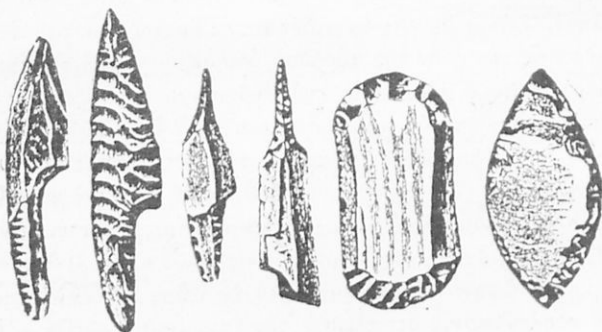
Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς πὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν.

Τὰ ἐργαλεῖά του εἶναι ἀπὸ σκληρὸν λίθον. Τὰ ἀρχαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν σχῆμα ἀυγδάλου. Κατόπιν κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργαλεῖα ἄλλων σχημάτων καὶ ὄπλα, μάχαιραι, ξύστραι, τρυπάνια καὶ αἰχμαὶ ἀκοντίων. Τελευταῖον δὲ κατεσκευάσθησαν καὶ

Εἰγ. 1. Πρωτογενῆ ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον.

ἐργαλεῖα ἀπὸ ὀστέα καὶ κέρατα ζώων. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ὁ ἄνθρωπος ἤσκει τὴν γλυπτικήν. Ἐπὶ λίθου καὶ συνηθέστερον ἐπὶ ὀστέων καὶ κεράτων ζώων (ιδίως τοῦ τότε ὑπάρχοντος ταράνδου) ἐχάρασσε διαφόρους μορφάς, σπανίως ἀνθρώπων, συνήθως ὄμιος ζώων, καὶ διάφορα κοσμή-

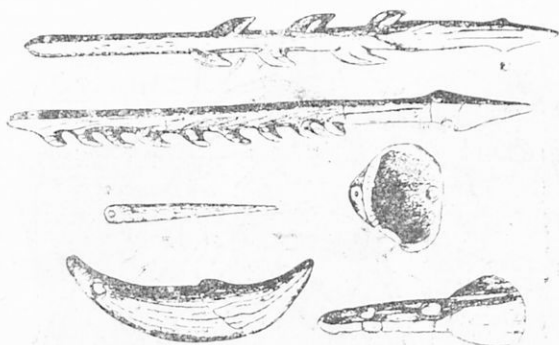
Εἰγ. 2. Ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον (2 αἰχμαὶ ἀκοντίων, 2 τρυπάνια, 1 ξύστρα καὶ ἓν πρωτογενὲς ἐργαλεῖον μετασχηματισμένον).

ματα, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἐξογράφει αὐτά. Ἐπίσης δὲ κατεσκεύαζε καὶ ἀγαλμάτια.

Ὁ ἄνθρωπος τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἐκαλλιέργει τὴν γῆν, οὔτε εἶχεν ἐξημερώσει τὰ ζῶα. Ἐξη κυρίως ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τελευταίως ἀπὸ τὴν ἀλιείαν. Δὲν εἶχε μόνιμον κατοικίαν, ἀλλ' ἔξη

εις ύψηλέμους τόπους καὶ ἐντὸς σπηλαίων. Ἦτο κατ' ἀρχὰς γυμνός, κατόπιν δὲ ἐσκεπάζετο μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῴων τοῦ ἐφόρευεν.

Ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος πιθανὸν νὰ ἦτο καὶ ἀνθρωπο-

Εἰκ. 3. Ἐργαλεῖα, ὄπλα καὶ κοσμήματα ἀπὸ ὀστέα καὶ κέρατα ζῴων.

φάγος. Δὲν γνωρίζομεν δὲ καὶ ἂν ἐλάτρευε θεοὺς. Ἐθαπτεν ὁμοῦ τοὺς νεκροὺς του εἰς τὸ ἴδιον σπήλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατόκει, κάτω ἀπὸ τὴν ἐστίαν.

Πόσον χρόνον διήρκεσε καὶ πότε ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ

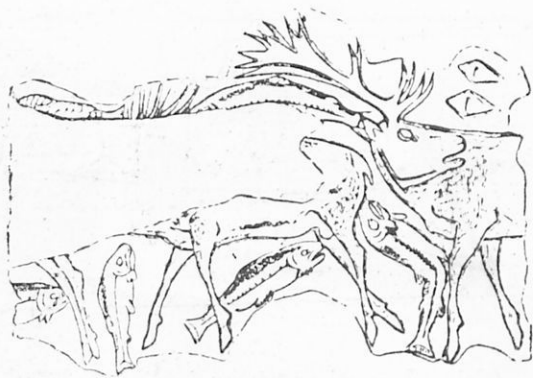
Εἰκ. 4. Ἴπλος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.

δὲν γνωρίζομεν. Πιθανὸν νὰ διήρκεσεν 100.000 ἔτη καὶ νὰ ἔληξε περίπου 15.000 ἔτη π. Χ.

Νεολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἐγίναν εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον, Δανίαν, Σουηδίαν καὶ εἰς τὰς λίμνας τῆς Ἑλβετίας.

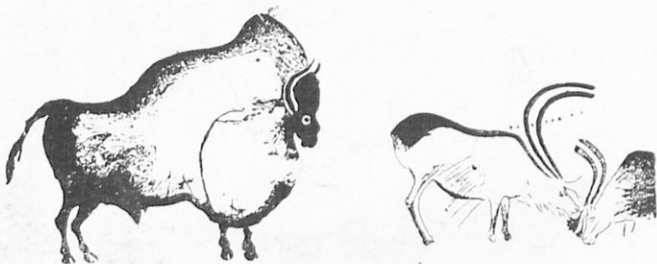
Ὁ νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ κατασκευάζη, ὅπως ὁ παλαιολιθικὸς, ἐργαλεῖα ἐκ λίθου, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ λεαίνη αὐτὰ.

Ἐπίσης γνωρίζει νὰ κατασκευάζῃ πολλὰ ἐργαλεῖα, ὄπλα καὶ σκευὴ ἕξ ὀστέων ζώων, πρὸ πάντων δὲ ἐκ κεράτων ἐλάφου καὶ ἐνίοτε ἐκ ξύλου. Ἐπίσης κατασκευάζει ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ μὲ χα-

Εἰκ. 5. Τάρανδος καὶ ἰχθύες χαραγμένοι ἐπὶ ὀστοῦ τάρανδου.

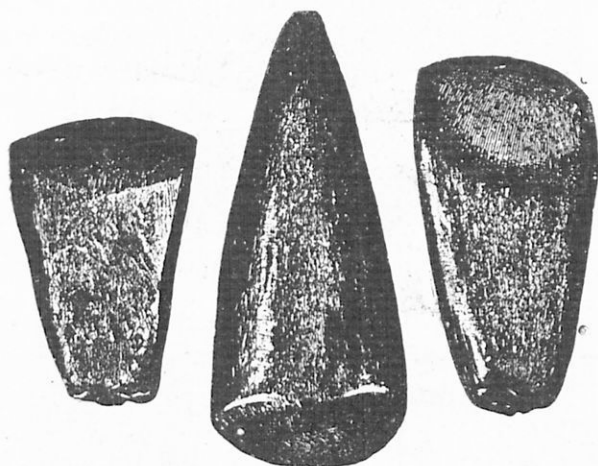
ραγμένα γεωμετρικὰ σχήματα, ἀλλὰ χειροποίητα καὶ ψημένα εἰς τὸ πῦρ τῆς ἐστίας. Δὲν εἰξεύρει ὅμως τὴν γλυπτικὴν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου.

Εἰκ. 6. Βόνασος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲ χρώματα μαῦρον καὶ κόκκινον.

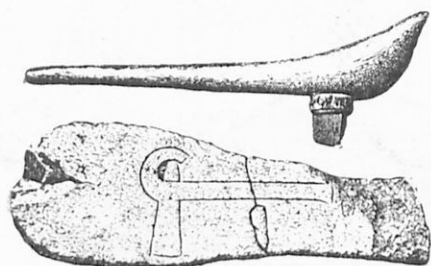
Ὁ νεολιθικὸς ἀνθρώπος ἔχει μόνιμον κατοικίαν. Κατοικεῖ εἰς κώμας καὶ εἰς μερικὰ μέρη κάμνει συνοικισμοὺς ἐντὸς λιμνῶν μὲ οἰκίας στηριγμένας ἐπὶ πασσάλων. Αἱ οἰκίαι του εἶναι ὑπόγειαι ἢ καλύβαι περιφερικαί, ἔπειτα ὅμως καὶ τετράγωνοι, κατασκευασμένοι ἀπὸ πλέγματα ξύλου ἐπενδυμένα μὲ ἐπίχρισμα πηλοῦ. Ἔχει

ἐξημερώσει τὸν κύνᾱ, τὸν βοῦν, τὴν αἶγα, τὸ πρόβατον, τὸν χοῖρον καὶ τελευταῖον τὸν ἵππον. Ἔχει ἔννοιαν τοῦ θεοῦ καὶ πιστεύει, ὅτι ὁ νεκρὸς ἔξακολουθεῖ νὰ ζῆ εἰς τὸν τάφον. Διὰ τοῦτο

Εἰκ. 7. Πελέκεις λελεασμένοι ἐκ λίθου.

εἰς τοὺς τάφους θέτει ἐργαλεῖα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα προσφιλῆ εἰς τὸν νεκρὸν πράγματα. Ὡς τάφοι ἐχρησίμευον ἢ τὰ σπήλαια, τὰ

Εἰκ. 8. Πέλεκυς ἐκ λίθου σφηνωμένος εἰς ξύλινον στελεεόν. Πλάξ ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι χαραγμένος πέλεκυς.

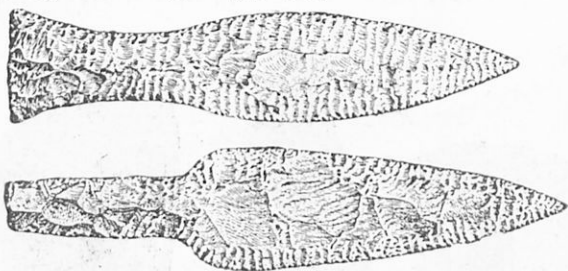

Εἰκ. 9. Αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου.

ὅποια ἐχρησιμοποιοῦν οἱ παλαιολιθικοὶ ἄνθρωποι ὡς κατοικίας ἢ ἰδιαίτερα κτίσματα καὶ ἀργότερα μεγάλα μνημεῖα (μεγαλιθικά). Ὁ ἄνθρωπος ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι κυνηγὸς καὶ ἀλιεὺς, ἀλλὰ τώρα

εἶναι καὶ ποιμὴν καὶ καλλιεργεῖ δημητριακοὺς καρπούς, ἰδίως τὸν σῖτον, τὸ λίνον, τὴν ἄμπελον καὶ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα.

Καὶ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἡ χρονολογία εἶναι δύσκολον νὰ

Εἰκ. 10. Ἐγχειρίδια ἐκ λίθου.

Εἰκ. 11. Μεγαλιθικὸς τάφος.

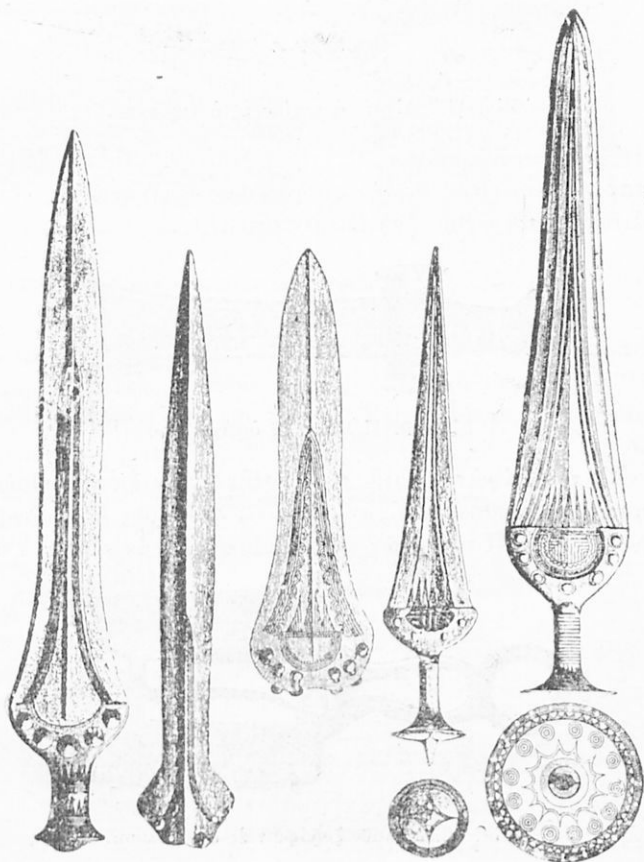

Εἰκ. 12. Τύμβος μὲ τάφον.

ὀρισθῆ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀφ' οὗ ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ, ἠκολούθησε μεταβατικὴ ἐποχὴ, ἡ ὁποία διήρκεσεν 8 χιλιετηρίδας.

Ἡ καθ'αυτὸ λοιπὸν νεολιθικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει τὴν 7ην χιλιετηρίδα καὶ λήγει, εἰς μὲν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ μέσα αὐτῆς καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Εὐρώπης ἀκόμη ἀργότερα.

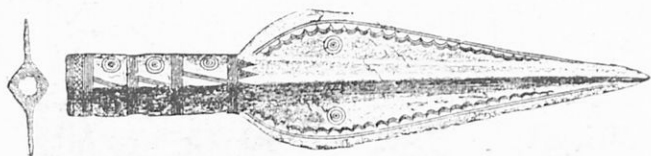
Χαλκῆ ἐποχῆ. Ἐκ τῶν μετάλλων ὁ ἄνθρωπος ἐγνώρισε

Εἰκ. 13. Ξίφη ἐξ ὀρειχάλκου.

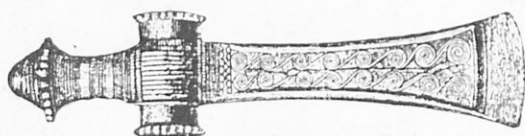
κατὰ πρῶτον τὸν χαλκόν, συγχρόνως δὲ μὲ αὐτὸν καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Ἀλλὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, διότι

ἐχρησίμευον μόνον εἰς κατασκευὴν κοσμημάτων. Τὰ ἐργαλεῖά του, τὰ ὄπλα του καὶ τὰ σκεύη του κατασκεύαζεν ἐκ χαλκοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὀνομάσθη χαλκῆ ἐποχὴ. Ἐγνώρισαν δὲ τὰ μέταλλα κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ ἐδῶ δὲ ἔπειτα

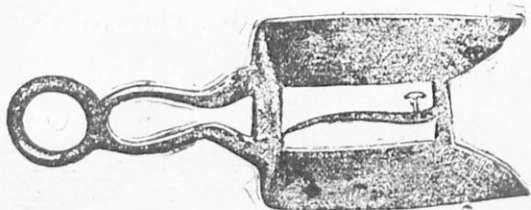
Εἰκ. 14. Αἰχμὴ ἀκοντίου ἐξ ὀρειχάλκου.

μετεδόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ κρητικὸς καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Εἰκ. 15. Πέλεκυς ἐξ ὀρειχάλκου.

Εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξακολουθοῦν νὰ κατοικοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς κόμας ἢ εἰς λιμναίους ἐπὶ πασσάλων συνοικισμούς. Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐξακολουθεῖ εἰς μερικὰ μέρη

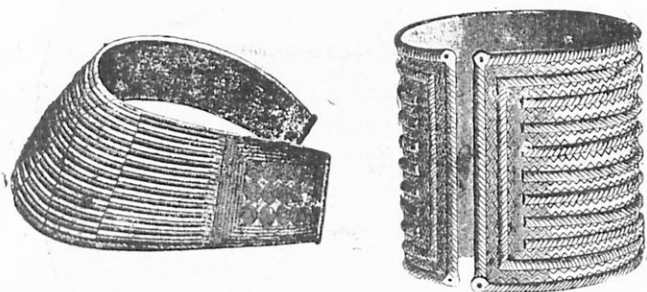

Εἰκ. 16. Διπλοῦν ξυράφιον ἐξ ὀρειχάλκου.

νὰ γίνεται εἰς μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἀλλὰ μικρότερα ἀπὸ τὰ τῆς νεολιθικῆς, συνήθως δὲ εἰς τάφους μὲ σχῆμα κιβωτίου, τοὺς ὁποίους ἐσκέπαζον μὲ πολὺ γῶμα καὶ ἀπετέλουν τύμβον. Πολλάκις ὅμως ὁ νεκρὸς ἐκαίετο καὶ τότε τὰ ὄσῳ ἐτίθεντο εἰς μικροὺς τάφους ἐντὸς ὑδρίας. Τὰ πῆλινα ἀγγεῖα εἶναι ὅπως καὶ

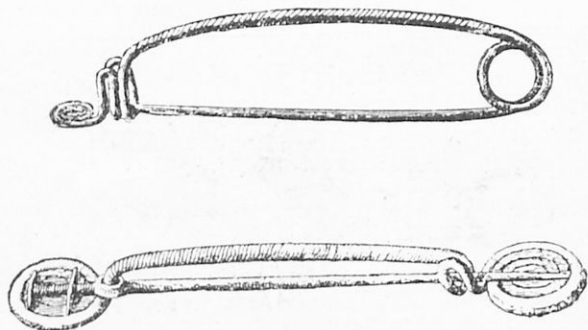
κατὰ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν, μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος ἀναφαί-
νονται ὑδρῖαι προσωπόμορφοι καὶ ἀγγεῖα χυτὰ ἐξ ὀρειχάλκου
καὶ ἐνίοτε ἐκ χρυσοῦ μὲ χαραγμένας διακοσμῆσεις.

Ἡ χαλκίνη ἐποχὴ ἀρχίζει, εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ Αἰ-

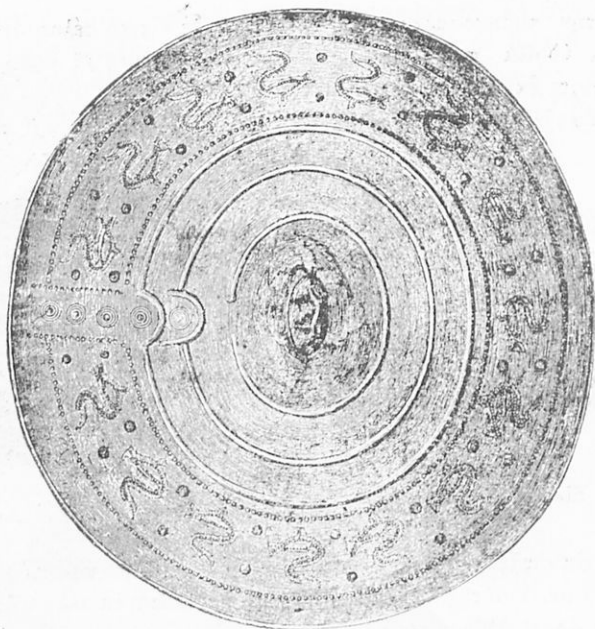
Εἰκ. 17. Χρυσὸν ψέλιον καὶ περιδέριον ἐξ ὀρειχάλκου.

γαῖον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην
περὶ τὰ μέσα αὐτῆς, τελειώνει δὲ εἰς ὅλας κατὰ τὰ τέλη τῆς 2ας
χιλιετηρίδος. Μόνον εἰς τὴν βορείαν Εὐρώπην παρετάθη μέχρι
τοῦ 5ου αἰῶνος.

Εἰκ. 18. Πόρπαι.

Σιδηρᾶ ἐποχὴ. Ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ σιδήρου
χαρακτηρίζει τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώ-
που, τὴν σιδηρᾶν. Ἀρχίζει εἰς μὲν τὰς ἄλλας χώρας ἀπὸ τοῦ 1000
περίπου ἔτους π. Χ., εἰς δὲ τὴν βορείαν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ 500.
Καὶ τοῦ σιδήρου, ὅπως καὶ τοῦ χαλκοῦ, ἡ πρώτη εὑρεσις ὀφεί-

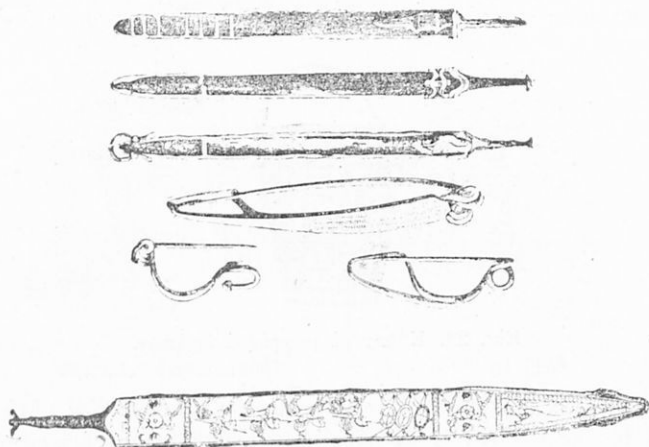

Είχ. 19. Ἄσπις ἐξ ὄρειχάλκου,

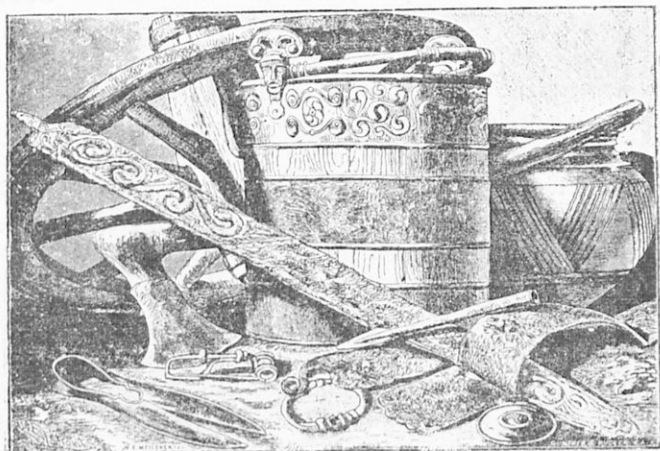

Είχ. 20. Ἄγγεια ἐξ ὄρειχάλκου.

λεται εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων (δηλ. εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν μέχρι τοῦ 7ου

Εἰκ. 21. Πόρπαι καὶ ξίφη μεθ' ὀφθαλμοῦ.

Εἰκ. 22. Ἄρματα μεθ' ὀφθαλμοῦ.

αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν ἄλλην Εὐρώπην μέχρι τοῦ 1ου αἰῶνος) τὰ ὅπλα, τὰ ἐργαλεῖα, τὰ σκευῆ καὶ μερικὰ κοσμήματα κατασκευάζονται

ἐκ σιδήρου. Χαρακτηριστικὰ δὲ ἔργα αὐτῆς εἶναι ἰδίως τὰ ξίφη, τῶν ὁποίων αἱ θῆκαι εἶναι πολλάκις στολισμέναι μὲ χαραγμένας παραστάσεις, καὶ αἱ πόρται. Τὰ πῆλινα ἀγγεῖα κατασκευάζονται

Εἰκ. 23. Κάδος μὲ μορφὰς ἀνθρώπων.

τώρα μὲ τὸν τροχὸν καὶ ψήνονται εἰς τὴν κάμινον. Καὶ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ ὄρειχάλκινα ἔχουν κοσμήματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα μὲ μορφὰς πτηνῶν, ζῴων, ἀνθρώπων, φυτῶν.

2. Αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, πὺν κατοικοῦν ἐπὶ τῆς γῆς δὲν ὁμοιάζουσι μεταξὺ τῶν. Διαφέρουσι κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν κεφαλὴν, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κατὰ τὰς τρίχας. Διαφέρουσι ἐπίσης κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς αὐτὰς οἱ κάτοικοι τῆς γῆς χωρίζονται εἰς πολλοὺς ὀμίλους, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται **φυλαί**. Αἱ κυριώτεραι φυλαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς :

α') **ἡ λευκὴ ἢ καυκασία**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἀσίας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουσι τὸ δέρμα ὁποσδήποτε λευκόν, τὴν ρῖνα καὶ τὰ χεῖλη λεπτά, τὴν κόμην μαλακὴν, τὸν πώγωννα ἄφθονον.

β') **ἡ κιτρίνη ἢ μογγολικὴ**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουσι οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Μογγόλοι. Οὗτοι ἔχουσι τὸ δέρμα κίτρινον, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν προέχοντα καὶ τὸν πώγωννα ἄραιόν.

γ') **ἡ μαύρη**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουσι οἱ Αἰθίοπες. Οὗτοι ἔχουσι τὸ δέρμα μαῦρον, τὴν ρῖνα πλατεῖαν καὶ τὴν κόμην κατασαράν.

δ') ἡ *ερυθρά*. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέριμα χαλκόχρουν, τὴν κόμην ὀμαλὴν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμοια μὲ τὰ τῆς κιτρινῆς φυλῆς.

Ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν ἡ μὲν μαύρη καὶ ἡ ἐρυθρὰ δὲν ἀνέ-

Εἰκ. 24. Λευκὴ φυλή.

Εἰκ. 25. Ἐρυθρὰ φυλή.

πτυξαν πολιτισμὸν ἄξιον λόγου, ἡ δὲ κιτρινὴ ἀνέπτυξε μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπουδαῖον πολιτισμὸν, οὗτος ὅμως παρέμεινε στάσιμος καὶ δὲν ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μόνη φυλή, ποὺ ἀνέπτυξεν ἀληθινὸν πολιτισμὸν, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε καὶ ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, εἶναι ἡ λευκὴ ἢ καυκασία.

Εἰκ. 26. Κιτρινὴ φυλή.

Εἰκ. 27. Μαύρη φυλή.

Ἡ καυκασία φυλὴ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς αὐτὴν, διαιρεῖται εἰς πολλὰς οἰκογενεῖας, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν ἡ *ἀρία* καὶ ἡ *σιμιτικῆ*. Οἱ Σημίται ἤλθον ἴσως ἀπὸ τὸ ἔσωτερικὸν τῆς Ἀραβίας καὶ ἐξηπλώθησαν

εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φοινίκην. Οἱ Ἄριοι κατέβησαν ἴσως ἀπὸ τὰς γύρω ἀπὸ τὸν Καύκασον χώρας καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς τοὺς Σημίτας ἀνήκουν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Φοίνικες. Εἰς τοὺς Ἄριους ἀνήκουν οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἰσπανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Σκανδιναβοί οἱ Σλαῦοι, οἱ Κέλται.

Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς στηρίζεται βεβαίως εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος κατὰ τὴν πρώτην του ἀνάπτυξιν παρέλαβε πολλὰ στοιχεῖα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων καὶ τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου οἱ ὅποιοι εἶχον πολιτισθῆ πολὺ πρὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀνάγκη, πρὶν εἰσελθόμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, γὰ ἴδωμεν τὰς προόδους, πού εἶχον κάμει οἱ λαοὶ οὗτοι, πρὶν ἐμφανισθοῦν οἱ Ἕλληνες.

Είχ. 28, Χάρτης τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

1. Οἱ Αἰγύπτιοι.

Ἡ χώρα. Αἴγυπτος ὀνομάζεται ἡ εὐφορος κοιλάς, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νεῖλου. Ἡ κοιλάς αὐτὴ ἐκτείνεται εἰς μῆκος 880 χιλιομέτρων μεταξὺ δύο ὄροσειρῶν, τῆς Ἀραβικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς Λιβυκῆς πρὸς δυσμὰς,

Εἰκ. 29. Θεοὶ με κεφαλὴν ἀνθρώπου.

διασχίζεται δὲ ὑπὸ τῶν βραχιόνων καὶ διωρύγων τοῦ Νεῖλου. Ἀρχαῖος συγγραφεύς, ὁ Ἡρόδοτος, ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νεῖλου. Πράγματι δὲ ὅλη ἡ εὐφορία τῆς χώρας ὀφείλεται εἰς τὰς κατ' ἔτος πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ γῆ ὄχι μόνον ποτίζεται, ἀλλὰ καὶ λιπαίνεται ἀπὸ τὸ παχὺ στρῶμα ἰλύος, ποὺ ἀφήνουν εἰς αὐτήν.

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀνῆκον εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σημιτῶν, ἤλθον δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέξ καὶ ἐδῶ ἀνemeίχθησαν με ἄλλους βοραιοαφρικανικοὺς

λαούς. Κατ' ἀρχάς οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς ἡγεμονίας ἀνεξαρτήτους, ἔπειτα ἕθμως συνηνώθησαν καὶ ἐσχημάτισαν δύο χωριστὰ βασίλεια, τὸ τῆς κάτω καὶ τὸ τῆς ἄνω Αἰγύπτου. Τὰ δύο αὐτὰ βασίλεια τὴν 3ην περίου χιλιετηρίδα π.Χ. συνη-

Εἰκ. 30. Θεοὶ με κεφαλὴν ζῴου.

νώθησαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως **Μήνη**. Ἡ Αἴγυπτος τότε ἐφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Τὸ κράτος τῆς ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Κύπρου. Τὸ ἐμπόριόν τῆς καὶ ἡ ναυτιλία τῆς ἤκμασαν πολὺ. Εὗρίσκετο δὲ εἰς σχέσεις με τοὺς

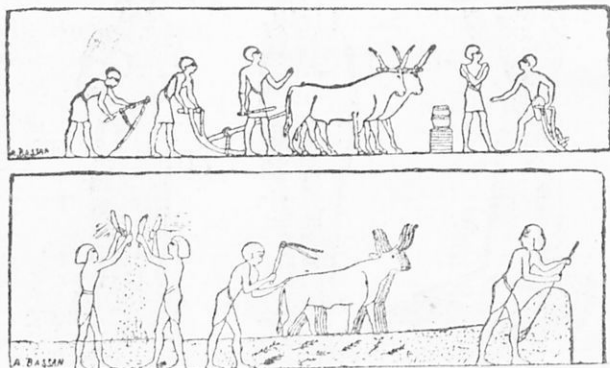

Εἰκ. 31. Φέρετρον μούμιας.

λαούς τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίως με τοὺς Κρητάς. Ἐβασίλευσαν δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον μέχρι τοῦ 525, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, 26 δυναστεῖαι βασιλέων με πρωτεύουσαν κατ' ἀρχάς μὲν τὴν Μέμφιν εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον, ἔπειτα δὲ τὰς Θήβας εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς ἕνα θεὸν δημιουργόν, εὐεργετικὸν καὶ παντογνώστην, τὸν ἥλιον. Οὗτος ἔχει σύζυγον καὶ υἷόν, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ αὐτοὶ θεοί. Ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τοὺς τρεῖς αὐτοὺς θεοὺς, ἀλλὰ δὲν τοὺς ὀνόμαζον μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα, ἀλλὰ διαφορετικὰ εἰς διαφοροὺς πόλεις.

Τὰ συνηθέστατα ὀνόματα τοῦ πατρὸς ἦσαν Φθᾶ, Ἄμμων, Ὅσιρις, Ρᾶ, τῆς μητρὸς Ἴσις, τοῦ υἱοῦ Ὄρον. Ἄλλ' ἔπειτα, ἰδίως ἀπ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι συνηνώθησαν εἰς ἓν κράτος, οἱ κάτοικοι ἐκάστης πόλεως ἐθεώρησαν τοὺς μὲ ἄλλα ὀνόματα θεοὺς τῶν

Εἰκ. 32. Σκηναὶ γεωργίας (ἄνω καλλιέργειας ἀγροῦ· κάτω ἀλωνίσματος σίτου).

ἄλλων πόλεων ὡς διαφοροὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των καὶ ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὡς ἄλλους θεοὺς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ θεοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Οἱ Αἰγύπτιοι παρίστανον τοὺς θεοὺς των συνηθῶς μὲ μορφήν ἀνθρωπίνην. Πολλάκις ὅμως, ἐπειδὴ εἰς ἕκαστον θεὸν ἦτο ἀφιερωμένον ἓν ζῷον, παρίστανον τοὺς θεοὺς των μὲ τὴν μορφήν ζῷου ἢ μὲ σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ζῷου ἢ μὲ σῶμα ζῷου καὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου. Τοιαῦτα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς θεοὺς ζῶα ἦσαν ὁ σκαραβαῖος διὰ τὸν Φθᾶ, ὁ ἰέραξ διὰ τὸν Ὄρον, ὁ βοῦς διὰ τὸν Ὅσιριν, ὁ χοῖρος διὰ τὸν Ἄμμωνα κ.λ.π.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον δὲν παύει νὰ συνδέεται μὲ τὸ σῶμα καὶ ὅτι, ὅταν τοῦτο σαπῇ, καταστρέφεται καὶ ἡ ψυχὴ. Διὰ νὰ διατηροῦν λοιπὸν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, τὰ ἐταρίχευον καὶ τὰ ἔκαμαν **μούμιαι** καὶ τὰ ἐτοποθέ-

των εις τάφους, οί οποιοι ήσαν ή υπόγειοι ή σκαμμένοι εις τὰ λιθικά και άραβικά όρη. Οί υπόγειοι τάφοι, όταν ανήκον εις βασιλείς ή επισήμους, έσκεπάζοντο με τός περιφήμους *πυραμίδας*.

Αιγυπτιακόν Φοινικικόν Έλληνικόν Λατινικόν

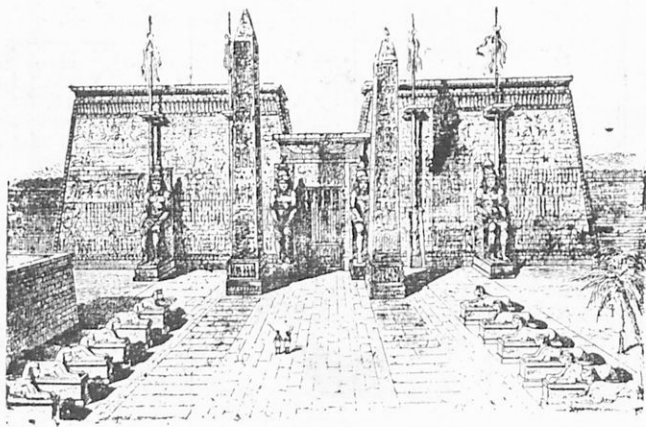
Α	ΑΑΑ	Α	Α	Α
Β	ΒΒ	Β	ΒΒ	Β
Γ	ΓΛ	Γ	Δ	CaG
Δ	ΔΔ	Δ	DD	D
Ε	ΕΕΕ	Ε	EE	E
Υ	ΥΥ	Υ	V	UaV
Ζ	ΖΖ	Ζ		Z
Η	ΗΗΗΗ	Η		H
Θ	ΘΘ	Θ		
Ι	ΙΙ	Ι	Ι	I
Κ	ΚΚΚ	Κ	Κ	K
Λ	ΛΛ	Λ	Λ	L
Μ	ΜΜΜ	Μ	Μ	M
Ν	ΝΝΝ	Ν	Ν	N
Ξ	ΞΞΞΞ	Ξ	ΞΞ	S
Ο	ΟΟ	Ο	OO	O
Π	ΠΠΠ	Π	PP	P
Φ	ΦΦ	Φ	FF	F
Χ	ΧΧΧΧ	Χ	ΧΧ	Q
Ψ	ΨΨ	Ψ	RR	R
Ω	ΩΩ	Ω		
Τ	ΤΤ	Τ	ΤΤ	T

Εικ. 33. Αλφάβητοι.

Τò πολίτευμα και αι κοινωνικαι τάξεις. Τò πολίτευμα τών Αιγυπτίων ήτο κληρονομική βασιλεία. Ό βασιλεύς, όνομαζόμενος

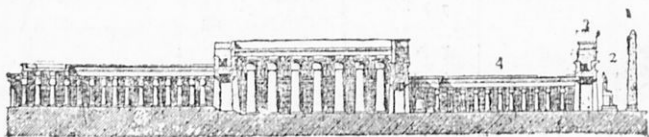
Φαραώ, ἐθεωρεῖτο ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἡλίου καὶ ἐτιμᾶτο ὡς θεός.

Τὸν βασιλέα περιεστοίχιζεν ἀριστοκρατία, ἡ ὁποία εἶχεν ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πολεμισταὶ ἔζων ἀπὸ τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα παρεχώρει εἰς αὐτοὺς ὁ

Εἰκ. 34. Πρόσοψις Αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

βασιλεύς. Ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς δύναμιν εἶχεν ἡ τάξις τῶν ἱερέων. Οὗτοι ἦσαν ἰσχυροί, διότι ἐκαρποῦντο τὸν μεγάλον πλοῦτον τῶν ναῶν καὶ διότι ἐθεωροῦντο ὡς σοφοί. Αἱ δύο αὐταὶ τάξεις, τῶν ἱερέων καὶ τῶν πολεμιστῶν, ἦσαν προνομιοῦχοι καὶ ἰδιοκτῆται ὅλης τῆς Αἰγύπτου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἰρ-

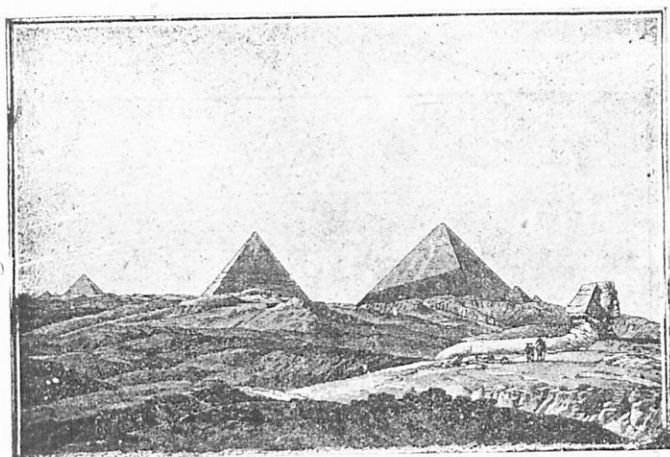

Εἰκ. 35. Τομὴ κατὰ μῆκος Αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

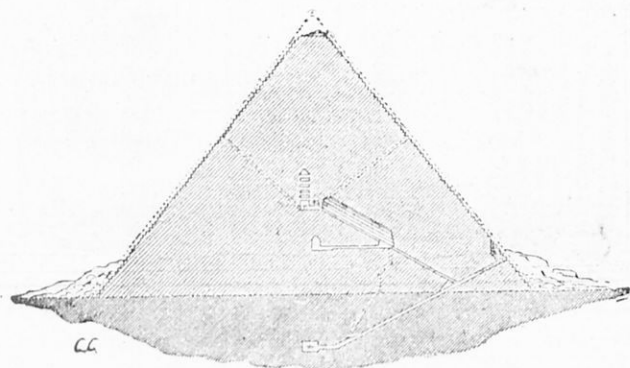
γάζοντο χάριν αὐτῶν, οἱ μὲν περισσότεροι ὡς ἀγρόται δουλοπάροικοι, μερικοὶ δὲ ὡς ἔμποροι καὶ τεχνῖται.

Γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστήμαι. Οἱ Αἰγύπτιοι 3500 ἔτη π.Χ. παρουσιάζονται ὡς λαὸς πολιτισμένος. Αἱ ζωγραφαίαι καὶ τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα εὗρέθησαν εἰς τοὺς τάφους των, δεικνύουν, ὅτι ἐγνώριζον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἀροτρον, τὸ ὁποῖον ἐσύ-

ρετο από βοῦς, νὰ σπείρουν καὶ νὰ θερίζουν τὸν σῖτον καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν ἀμπελον καὶ παράγουν οἶνον. Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν τεχνῶν. Ἡ

Εἰκ. 36. Αἱ τρεῖς μεγάλοι πυραμίδες καὶ Σφίγξ.

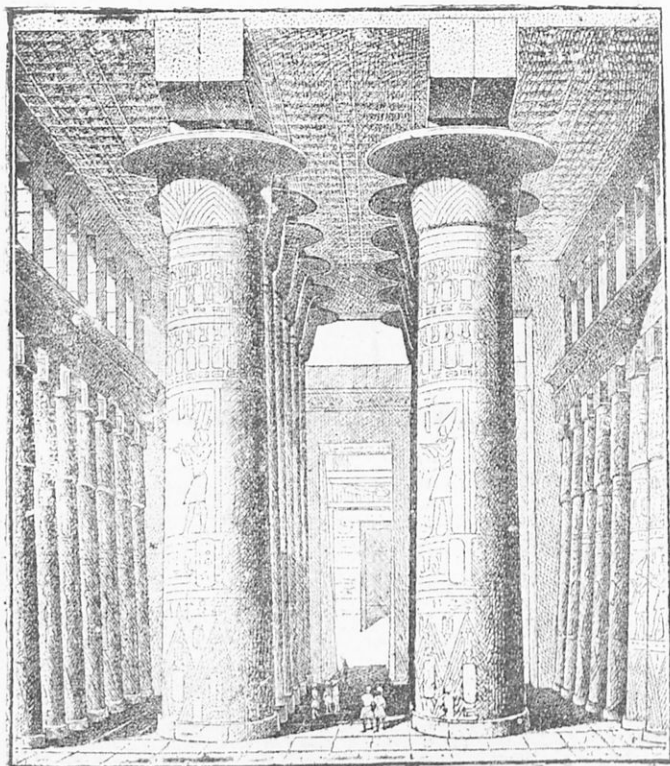

Εἰκ. 37. Τομή πυραμίδος Χέοπος.

ὕφαντική, ἢ βαφική, ἢ κατεργασία τῶν μετάλλων, ἢ ὑαλοργία, ἢ ξυλογλυπτική καὶ ἄλλαι ἔφθασαν εἰς πολλὴν τελειότητα. Ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ἀνεπτύχθησαν ἡ ἰατρικὴ καὶ ἡ ἀστρονομία, συνυφα-

σμέναι ὅμως μὲ τὴν θρησκείαν, ὡς καὶ πολλὰ γεωμετρικὰ γνῶσεις. Τὸ ἀστρονομικὸν ἔτος ἐκ 365 ἡμερῶν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτούς.

Οἱ Αἰγύπτιοι ὡσαύτως πρῶτοι ἐπενόησαν τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου ἐκ παπύρου καὶ ἐγνώριζον νὰ γράφουν μὲ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται *ιερογλυφικά*. Τὰ σημεῖα αὐτὰ ἦσαν εἰκό-

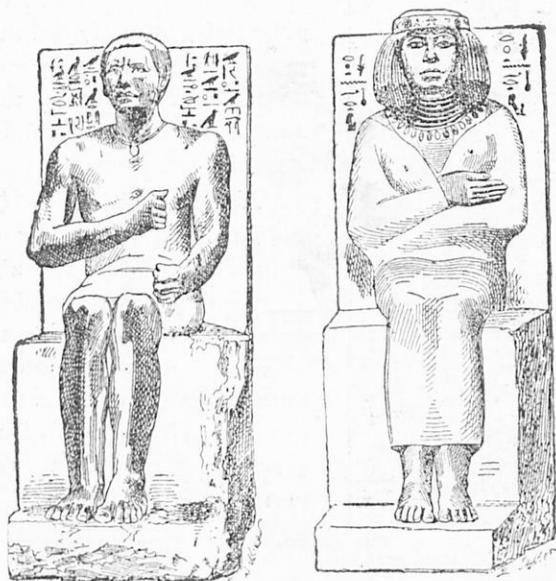
Εἰκ. 38. Ὑπόστυλος σῆθουσα.

νες ζώων, φυτῶν καὶ ἀντικειμένων καὶ κατ' ἀρχὰς ἢ παρίστανον τὰ ἴδια τὰ ἀντικείμενα ἢ ἐπιμβόλιζον διαφόρους ἐννοίας (ἀνήρ χορεύων=χαρὰ), ἔπειτα ὅμως ἐδήλωνον ἢ τὴν ἀρχικὴν συλλαβὴν ἢ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῆς λέξεως.

Τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Ἀπὸ τὰς καλὰς τέχνας οἱ

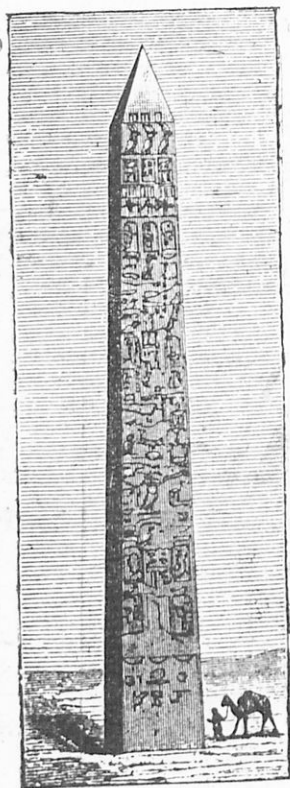
Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ πάντων τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἄλλ' οἱ Αἰγύπτιοι κυρίως δὲν οἰκοδόμουν διὰ τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τοὺς νεκρούς. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν περιοριζέτο εἰς τοὺς ναοὺς καὶ εἰς τοὺς τάφους.

Οἱ ναοὶ τῶν μᾶς καταπλήτουν μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν στερεότητά τῶν, εἶναι δὲ δύο εἰδῶν, κτιστοὶ καὶ σκαλιστοὶ εἰς βρά-

Εἰκ. 39. Ἀγάλματα αἰγυπτιακά.

χους. Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις καὶ τῶν δύο ἦτο ἡ ἴδια. Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους αὐτὰς μὲ διάφορα οἰκήματα καὶ στοᾶς καὶ πυλῶνας στολισμένους μὲ πύργους, ὀβελίσκους, σφίγγας καὶ ἀγάλματα βασιλέων, ὑπῆρχεν αἴθουσα διηρημένη μὲ στύλους εἰς τρία μέρη καὶ εἰς τὸ βάθος ἄλλη αἴθουσα σκοτεινὴ, ὅπου ἦτο τοποθετημένον τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Οἱ τοῖχοι καὶ οἱ κίονες ἦσαν στολισμένοι μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἱερογλυφικά, τὰ ὅποια ἴπαριστανον κατορθώματα βασιλέων καὶ τελετὰς τῶν θεῶν.

Εἰκ. 40. Ὁβελίσκος.

Οἱ τάφοι των, ὅπως καὶ οἱ ναοὶ των, εἶναι δύο εἰδῶν, σκαλιστοὶ εἰς τὸν βράχον καὶ κτιστοὶ, αἱ λεγόμεναι *πυραμίδες*.

Καὶ εἰς τοὺς δύο τὸ δωμάτιον τῶν νεκρῶν εἶναι μακρὰν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἄκρον διαδρόμων, δωματίων καὶ φρεάτων. Αἱ πυραμίδες, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς τάφοι τῶν βασιλέων, ἦσαν τεράσσιαι. Τοιαῦται εἶναι ἡ τοῦ Χέοπος, ἡ τοῦ Κεφρῆνος καὶ ἡ τοῦ Μυκερίνου.

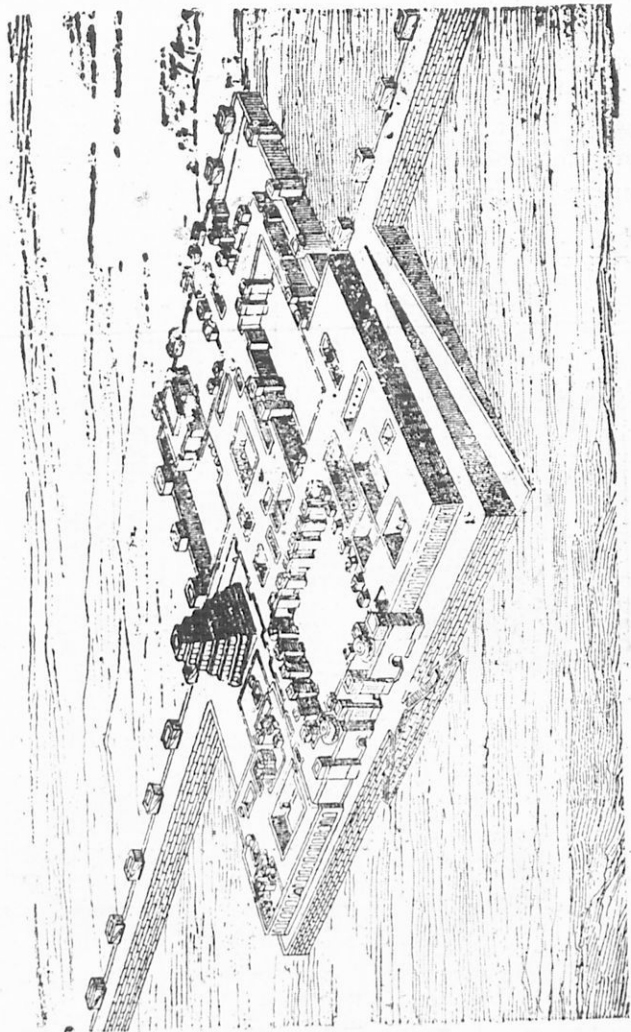
Ἡ *γλυπτική* καὶ ἡ *ζωγραφική* τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν βοηθητικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ ναοὶ καὶ οἱ τάφοι ἐστολίζοντο μὲ ἀγάλματα, οἱ δὲ τοῖχοι ἐσκεπάζοντο μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἀγάλματα δὲ καὶ ἀνάγλυφα ἦσαν χρωματισμένα. Ἀλλὰ τὰ ἀγάλματα ἔχουν τοὺς βραχίονας καὶ τὰ σκέλη συνενωμένα μὲ τὸ σῶμα.

2. Οἱ Χαλδαῖοι.

Ἡ *χώρα*. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας πηγάζουν δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρης πρὸς Α. καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς Δ. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς μὲν ρέουν ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, κατόπιν ὅμως ὁ Εὐφράτης λοξοδρομεῖ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρύνονται, ἐπὶ τέλος ὅμως, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν, συννεοῦνται πάλιν. Ἡ *χώρα*, ἡ ὁποία διαρρέεται ἀπὸ τοὺς δύο τούτους ποταμοὺς, ὀνομάζεται **Μεσοποταμία**. Εἰς αὐτὴν βρέχει σπανίως καὶ ἡ θερμότης εἶναι μεγάλη. Ἄλλ' οἱ ποταμοὶ ποτίζουν αὐτὴν μὲ αὐλάκας καὶ κάμνουν τὸ ἔδαφός της τὸ εὐφορώτατον τοῦ κόσμου.

Οἱ *κάτοικοι*. Ἡ Μεσοποταμία ἀρχαιότατα κατοικεῖτο ὑπὸ

λαῶν ἀγνώστου προελεύσεως, τῶν Σουμερίων. Κατόπιν ἐπέδρα-
μον εἰς τὴν χώραν λαοὶ σημιτικοί, οἱ Ἀκάδιοι, οἱ ὁποῖοι ἀπώ-

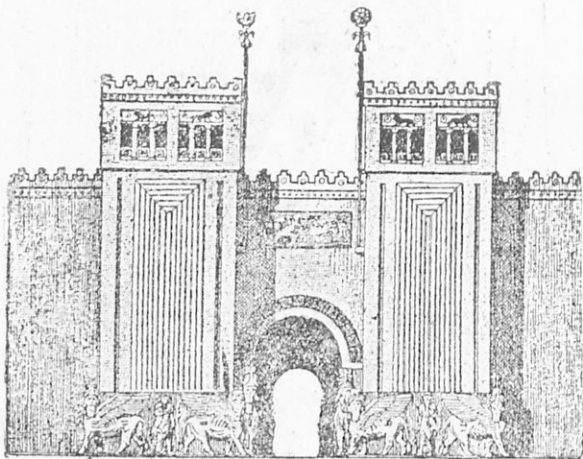

Εἰκ. 41. Ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα.

θησαν τοὺς Σουμερίους εἰς τὸ νότιον τῆς χώρας, πλησίον εἰς τὰς
ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Ἐκ τῆς ἀναμείξεως Ἀκαδίων καὶ Σου-

μερίων προῆλθεν ὁ λαὸς τῆς χώρας ταύτης, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν **Χαλδαίους**.

Οἱ Χαλδαῖοι κατοικοῦν εἰς πόλεις μὲ ὀργανωμένην διοίκησιν, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐπότιζον μὲ διώρυγας, ἐξετίμησαν δὲ πολὺ καὶ ἀνέπτυξαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις. Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Χαλδαίας, εἰς τὴν ὄρεινὴν χώραν, ἣ ὁποία δεσπόζει τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ (τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν), κατοικοῦν οἱ Ἀσσυριοὶ, λαὸς ἰσχυρῆς συγγενῆς πρὸς τοὺς Χαλδαίους.

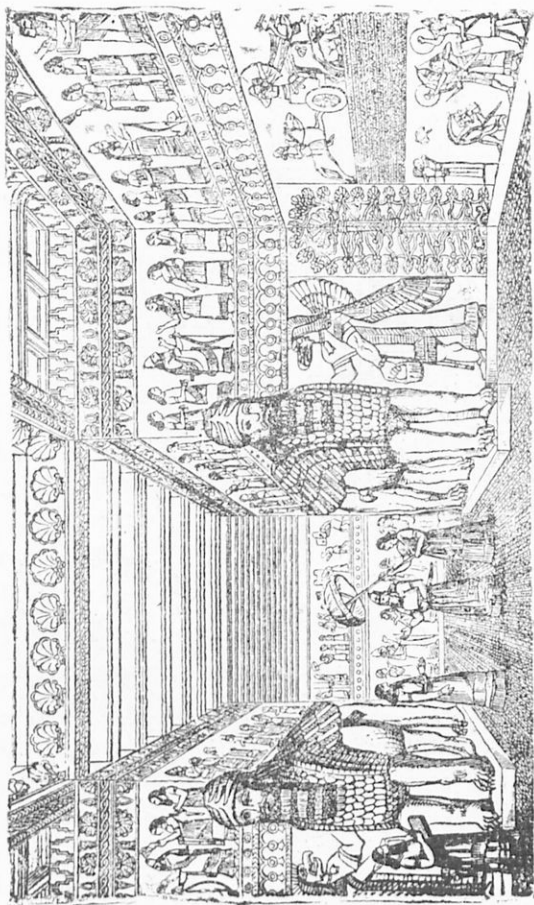

Εἰκ. 42. Εἰσοδος ἀνακτόρου.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους ἐπροσπάθουν νὰ ζοῦν εἰς βάρος τῶν γειτόνων τῶν καὶ ἔγιναν λαὸς κατακτητικὸς, τοῦ ὁποίου ἡ κυριώτερα ἀσχολία ἦτο ὁ πόλεμος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Μεσοποταμία διηρέθη εἰς δύο χώρας. Τὸ νότιον μέρος ὀνομάσθη Βαβυλωνία ἐκ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Βαβυλῶνος, τὸ βόρειον Ἀσσυρία. Εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Χαλδαίων ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἦτο ἔργον τῶν Ἀσσυρίων, αἱ τέχναι τῆς εἰρήνης ἔργον τῶν Βαβυλωνίων.

Τὸ πολίτευμα καὶ τῶν δύο χωρῶν εἶναι ἡ ἀπολυταρχικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν ὑπηκόων του. Κατ' ἀρχὴς ἤκμασε τὸ κράτος τῆς Βαβυλωνίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρητᾶτο καὶ ἡ Ἀσσυρία, ἰδίως ἐπὶ βασιλείᾳ **Χαμμουραβι** (2000 π. Χ.).

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βαβυλῶνα. Ἐκτοτε ἀρχίζει ἡ λαμπρότης τῆς νέας πρωτεύου-

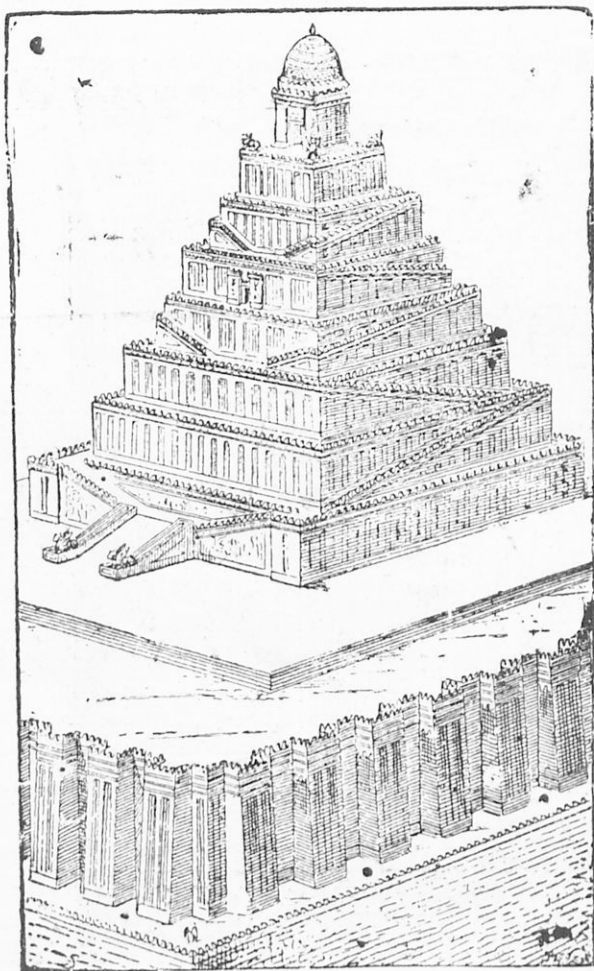

Εἰκ. 43. Αἰθουσα ἀνακτόρου.

σης τῶν Ἀσσυρίων Νινευί (παραδόσεις Νίνου καὶ Σεμιράμιδος). Μεγάλοι δὲ βασιλεῖς αὐτῆς κατέκτησαν ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος τὴν Φοινίκην, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τοῦ 700 π.Χ. ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἀσσυρίας. Κατὰ

πρῶτον ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων **Ψαμμίτιχος Α'** ἀπετίναξε τὸν ἄσσυριακὸν ζυγόν. Ἔπειτα (606) οἱ Βαβυλώνιοι ἐπανεστά-

Εἰκ. 44. Νεὸς ἄσσυριακός.

τησαν καὶ ἐνωμένοι μὲ τοὺς Μήδους κατέκτησαν τοὺς Ἄσσυριους καὶ διεμοίρασαν τὴν χώραν τῶν. Οἱ Μῆδοι ἔλαβον ὅλην τὴν

πρὸς Α. τοῦ Τίγρητος χώραν. Οἱ Βαβυλώνιοι ἔλαβον ὅλην τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ἐκτοτε ἀκμάζει τὸ νέον Βαβυλωνιακὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ **Ναβουχοδονόσορος** ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βαβυλώνιοι ἐνίκησαν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὑπέταξαν ὅλην τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ἡ θρησκεία. Ἡ θρησκεία καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἦτο ἡ ἰδίᾳ. Ἐπίστευον ὅτι ὁ κόσμος ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ δαίμονας, οἱ ὁποῖοι περιφέρονται πέριξ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὰ τοὺς βλάπτουν. Διὰ τὰ ἀποτρέπουσιν αὐτούς, ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν **μάγων**, οἱ ὁποῖοι μὲ μαγικούς λόγους εἶχον τὴν δύναμιν τὰ ἐκδιώκουν τοὺς δαίμονας. Ἐπίστευον προσέτι ὅτι ὑπάρχει ζεῦγος θεῶν, ἄρρην (ἥλιος), ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ὑπὸ μὲν τῶν Βαβυλωνίων **Βῆλος**, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀσσυρίων **Ἀσσοῦρ**, καὶ ἡ θήλεια (σελήνη). Κατωτέρους θεοὺς ἐθεώρουν τὰ ἄστρα. Εἰς τοὺς θεοὺς τῶν οἱ Χαλδαῖοι ἀνήγειρον ναοὺς, ἀληθῆ ἀστεροσκοπεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἱερεῖς (μάγοι) παρηκολούθουν τὰς κινήσεις τῶν ἄστρον καὶ προέλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Χαλδαῖοι ἔκτιζον τείχη διὰ τὰς πόλεις τῶν, ἰσχυρὰ φρούρια διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὑψηλοὺς πύργους διὰ τοὺς θεοὺς. Εἰς αὐτὰ δὲ παρουσιάζεται ἡ τέχνη τῶν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν λίθοι δὲν ὑπῆρχον, ἔκτιζον μὲ πλίνθους καὶ τὴν παράδοσιν αὐτὴν ἠκολούθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἦτο ὁγκώδης χωρὶς κίονας καὶ αἱ οἰκοδομαὶ τῶν εἶχον σχήματα γεωμετρικά. Ἔνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλου ξυλείας διὰ τὴν στέγην, κατεσκεύαζον τὰ κτίριά τῶν καμαρωτὰ μὲ πλίνθους, αἱ ὁποῖαι προεξείχον βαθμιαίως.

Τὰ τείχη τῶν εἶχον πάχος μέχρις 25 μέτρων καὶ ἐπροστατεύοντο μὲ τάφρον. Ὁ περίβολος εἶχε σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἦσαν παράλληλοι ἢ κάθετοι ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλην.

Τὰ ἀνάκτορα ἀπετέλουν φρούριον ἰδιαίτερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Εἶχον σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ ἀπετελοῦντο ἔξωτερικῶς μὲν ἀπὸ τείχη ὑψηλὰ μὲ πύργους καὶ πύλας μεγαλοπρεπεῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἀπὸ πολλὰς αὐλάς, αἱ ὁποῖαι εἶχον γύρω δωμάτια καὶ αἰθούσας θολωτάς, μὲ μεγάλας θύρας καὶ χωρὶς παράθυρα.

Οι ναοί ἦσαν πύργοι μὲ ἐπτὰ πατώματα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς 7 πλανήτας. Τὸ τελευταῖον πάτωμα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ σκεπασμένος μὲ τροῦλλον ἐπίχρυσον. Τὸ ὕψος των ἔφθανε τὰ 100 μέτρα.

Ἐνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως τῆς πλίνθου εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ ἡ **κεραμευτική**. Κατεσκευάζον πλίνθους ὀμάς, ψημένας καὶ σμαλτωμένας. Ἐπίσης ἦτο ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ **γλυπτική**. Ἐπειδὴ διέθετον μόνον μαλακὸν λίθον, ἐσκάλιζον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν μνημείων των κολοσσιαῖα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα. Τὰ ἀγάλματα παρίστανον πτερωτοὺς ταύρους, δαίμονας καὶ βασιλεῖς. Τὰ ἀνάγλυφα, σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τῶν βασιλέων, τελετὰς θρησκευτικὰς, ἐπεισόδια τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου.

Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων παρετήρουν τὰ ἄστρα διὰ νὰ προβλέπουν τὰ μέλλοντα. Ἐνεκα τούτου ἀνέπτυξαν τὴν **ἀστρονομίαν** καὶ τὴν **μαθηματικὴν** ἐπιστήμην, καὶ εἰς αὐτὰς ἔγιναν διδάσκαλοι ὄλων τῶν δυτικῶν ἐθνῶν. Διέκριναν τοὺς πλανήτας ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας. Ὑπελόγισαν τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐφεῦρον τὸ ἡλιακὸν ὥρολόγιον. Ἐφεῦρον τὰ μέτρα τοῦ χρόνου, τοῦ μήκου καὶ τοῦ βάρους. Διήρουν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἡμέρας, ὥρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δευτέρα, τὴν ἐβδομάδα εἰς ἐπτὰ ἡμέρας, τὸν κύκλον εἰς μοίρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δευτέρα.

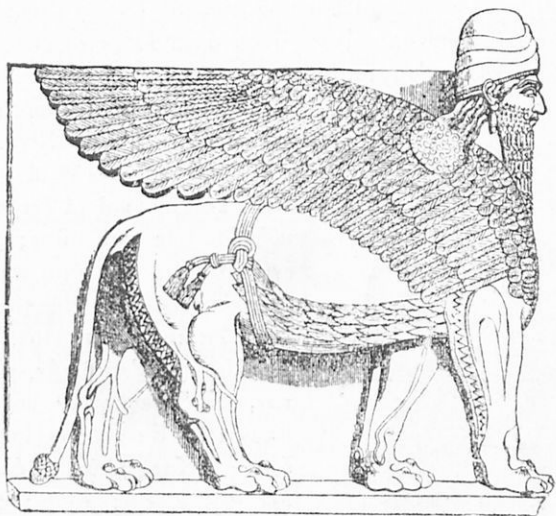
Ἡ γραφὴ τῶν Χαλδαίων εἶναι ἡ λεγομένη **σφηνοειδής**. Παρήχθη καὶ αὐτή, ὅπως καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ εἰκόνων. Ἄλλὰ τὰ σημεῖα αὐτῆς παρεμορφώθησαν καὶ ἔλαβον σχῆμα σφηνῶν, ἐπειδὴ ὡς γραφικὴν ὕλην μετεχειρίζοντο τὸν μαλακὸν πηλὸν τῶν πλίνθων, τὰς ὁποίας ἔπειτα ἔψηνον.

3. Οἱ Φοίνικες.

Ἡ χώρα. Φοινίκη λέγεται ἡ στενὴ λωρὶς ἡ μετὰ τῆς θαλάσσης τῆς Συρίας καὶ τῆς ὑψηλῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Λιβάνου. Κατὰ μῆκος τῆς βραχέουδος αὐτῆς ἀκτῆς ἀκρωτήρια καὶ νῆσοι σχηματίζουν φυσικοὺς λιμένας. Εἰς τούτους οἱ Φοίνικες εἶχον ἰδρύσει τὰς πόλεις των. Ἡ Τύρος καὶ ἡ Ἄραδος ἦσαν κτισμένοι ἐπὶ μικρῶν νήσων. Αἱ ἄλλαι, Βηρυττός, Σιδὼν κλπ., εὗρισκοντο ἐπὶ τῆς ἡπείρου. Τὸ ἄγονον τῆς χώρας, ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἡ ἀφθονος

Ξυλεία τῶν πλησίον ὄρεων ἔκαμαν τοὺς Φοίνικας θαλασσινοὺς καὶ ἐμπόρους.

Οἱ κάτωκοι. Οἱ Φοίνικες ἦσαν λαὸς σημιτικῆς φυλῆς, ἦλθον δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας καὶ θρησκείαν εἶχον ὁμοίαν μὲ τὴν τῶν Χαλδαίων. Οἱ Φοίνικες δὲν ἀπέτελεσαν ποτὲ ἐν Κράτος. Κάθε πόλις ἦτο ἀνεξάρτητος. Διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις ὅμως ἔστελλον ἀντιπροσώπους κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Σι-

Εἰκ. 45. Πτερωτὸς ταῦρος.

δῶνα, ἀπὸ δὲ τοῦ 13ου αἰῶνος εἰς τὴν Τύρον. Οἱ Φοίνικες ἐπίσης δὲν ἦσαν λαὸς πολεμικός. Διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς κατακτητὰς Αἰγυπτίους, Ἀσσυρίους, Βαβυλωνίους, Πέρσας.

Ἡ ναυσιπλοῖα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Οἱ Φοίνικες, ἂν καὶ ἦσαν πολὺ μικρὸς λαὸς, διεδραμάτισαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος πολὺ σπουδαῖον πρόσωπον. Ἰδικόν των πολιτισμὸν δὲν ἀνέπτυξαν, ἀλλὰ ὡς ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χαλδαίων.

Ὅδηγούμενοι ἀπὸ τὸν πολικὸν ἀστὲρα ἐταξίδευσαν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἀγοράζοντες ἀπὸ κάθε λαὸν τὰ ἐμπορεύματά του ἐπώ-

λουν εἰς αὐτὸν τὰ τῶν ἄλλων χωρῶν. Προσέτι δὲ ἐτόλμων νὰ ὑπερβαίνουν τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτᾶρ καὶ διὰ τοῦ ὠκεανοῦ νὰ φθάνουν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας διὰ νὰ ἀναζητοῦν κασσίτερον. Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ Φοῖνικες περιέπλευσαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

Αἱ ἀποικίαι τῶν Φοινίκων. Εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐμπορεύοντο οἱ Φοῖνικες ἴδρουν ἐμπορικὰ πρακτορεῖα. Ταῦτα ἦσαν θέσεις ὠχυρωμέναι πλησίον φυσικοῦ τινος λιμένος μὲ μερικὰς κατοικίας καὶ ἀποθήκας. Ἐκεῖ ἀπεβίβαζον τὰ ἐμπορεύματά των, συνήθως ὑφάσματα, πῆλινα σκεύη, κοσμήματα, εἶδωλα. Οἱ

ἐντόπιοι ἔφερον τὰ προϊόντα των καὶ ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγὴ. Συχνὰ πέριξ τῶν φοινικικῶν οἰκοδομημάτων ἔκτιζον καὶ οἱ ἐντόπιοι τὰς καλύβας των καὶ οὕτως ἡ ἀγορὰ ἐγένετο πόλις. Τοιαῦται φοινικικαὶ ἀποικίαι εἶχον ἰδρυθῆ πολλαὶ ἀπὸ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μάλταν, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκ τούτων ἰσχυροτέρα ἐγένετο ἡ **Καρχηδών**, ἡ ὁποία ἦτο ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς, ἀπέναντι τῆς Σικελίας.

Οἱ Φοῖνικες μὲ τὰ ἐμπορικὰ πρακτορεῖα καὶ τὰς ἀποικίας των ἔκαμαν νὰ προσδεύσῃ ὁ πολιτισμὸς τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν. Οἱ βάρβαροι τῆς Δύσεως ἐδέχοντο τὰ ὑφάσματα, τὰ κοσμήματα, τὰ ἐργαλεῖα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐμάνθιαν νὰ μιμοῦνται αὐτά.

Ἡ φοινικικὴ γραφή. Ὁ φοινικικὸς ἀλφάβητος παρήχθη ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἢ ἐκ τοῦ κρητικοῦ

Εἰκ. 46. Ἄγαλμα Ἀσσυρίου βασιλέως.

Τοῦτον δὲ παρέλαβον κατόπιν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ τῆς κάτω Ἰταλίας παρέλαβον τὸν

ἀλφάβητον οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας καὶ ἐδημιούργησαν ἐξ αὐτοῦ τὸν λατινικὸν ἀλφάβητον. Οὕτως ὁ φοινικικὸς ἀλφάβητος ἔγινε τὸ ὄρητῆριον τῆς γραφῆς ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

4. Οἱ μικρασιατικοὶ λαοί.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π.Χ. κατόικουν λαοὶ τῆς καυκασίας φυλῆς (ἀνατολικῶς Πισίδιοι, Λυκαόνιοι, Κίλικες, Ἰσαυροὶ, Καππαδόκια, Χετίται· δυτικῶς Λυδοί, Κῶρες, Λύκιοι), οἱ ὅποιοι δὲν ἀνῆκον οὔτε εἰς τὴν ἁρίαν οὔτε εἰς τὴν σημιτικὴν οἰκογένειαν. Οἱ λαοὶ δὲ οὗτοι καὶ ἰδίως οἱ δυτικοὶ φαίνεται ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ἐτροπήσαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν μικρασιατικῶν λαῶν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα π. Χ. ἐπρόκειραν πολὺ οἱ Χετίται.

Οἱ Χετίται ἴδρυσαν κράτος ἰσχυρὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Χίταν ἐπὶ τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ (πλησίον εἰς τὸ χωρίον Μπογάτζιοί). Κατόπιν δὲ ἐξέτειναν τὸ κράτος των ὄχι μόνον εἰς Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἔγιναν ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Εἰς τοὺς Χετίτας δὲ ὀφείλεται ἡ ἐξασθένησις καὶ τῶν δύο μεγάλων τούτων κρατῶν. Ἦλθον δὲ οἱ Χετίται εἰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὅποιοι τότε εὗρισκοντο εἰς τῆς ἀκμὴν των. Τὸ χετιτικὸν ὄμως τοῦτο κράτος δὲν διετηρήθη πολὺ.

Ἄριοι (**Φρύγες καὶ Βιθυνοὶ**) ἐκ Θράκης πιεσθέντες ἀπὸ τοὺς Θράκας, οἱ ὅποιοι ἦλθον ἐξ Ἰλλυρίας, διεπέρασαν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν (τότε φαίνεται ὅτι κατεστράφη καὶ ἡ ὀμηρικὴ Τροία). Τὸ χετιτικὸν κράτος τότε κατελύθη, οἱ δὲ μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐτροπήσαν πρὸς Ν., ἐσταμάτησαν ὄμως εἰς τὴν Συρίαν, διότι ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων.

Ἀργότερα, τὸν 8ον αἰῶνα, Κιμῆριοι ἐκ Κριμαίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατεπολέμησαν τοὺς Ἀρμενίους, ὑπέταξαν τοὺς Φρύγας, κατόπιν δὲ ἐπειτέθησαν κατὰ τοῦ **βασιλείου τῶν Λυδῶν**, τὸ ὅποion εἶχε σχηματισθῆ παρὰ τὸν Ἄλυν. Καὶ ἐνίκησαν μὲν τὸν βασιλέα αὐτοῦ Γύγην, ὑπὸ τῶν διαδόχων ὄμως αὐτοῦ ἐνικήθησαν. Ἐκτοτε τὸ βασίλειον τῶν Λυδῶν μὲ πρω-

τεύουσαν τὰς Σάρδεις (7ος αἰών) ἔγινε πολὺ ἰσχυρόν. Ἐξετάθη ἀπὸ τοῦ Ἄλφου μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατόπιν δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ **Κροῖσος**, περίφημος εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸν μέγαν πλοῦτόν του, συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἐλληνικῶν ἀποικιῶν, ἣ ὅποια εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν προκατόχων του. Τὸ λυδικὸν κράτος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε καὶ ἔξοδον πρὸς τὸ Αἰγαῖον.

5. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Ἡ χώρα. Μεταξὺ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ, τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ χώρα τοῦ Ἰράν. Ὑψηλὰ ὄρη περιβάλλουν αὐτήν, τὸ δὲ κλίμα τῆς εἶναι τραχύ, καυστικὸν τὸ θέρος καὶ παγερὸν τὸν χειμῶνα. Τὴν χώραν αὐτήν ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων κατόικουν φυλαὶ ἄριαναι. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων δύο ἔγιναν ὀνομασταί, οἱ Μῆδοι πρὸς δυσμὰς καὶ οἱ Πέρσαι πρὸς ἀνατολάς.

Οἱ Μῆδοι. Ἡ Μηδία ἦτο διηρημένη εἰς κόμας, αἱ ὅποια εἶχον κάθε μία τὸν ἡγεμόνα τῆς. Ἐκ τούτων εἷς, ὁ **Δηϊόκης**, τὸν 7ον αἰῶνα κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς κόμας καὶ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Μηδία εἶχεν ὑποταχθῆ. Ὁ Δηϊόκης ἔκτισε τὴν πόλιν Ἐκβάτανα καὶ ἔκαμεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ νέου κράτους τῆς Μηδίας.

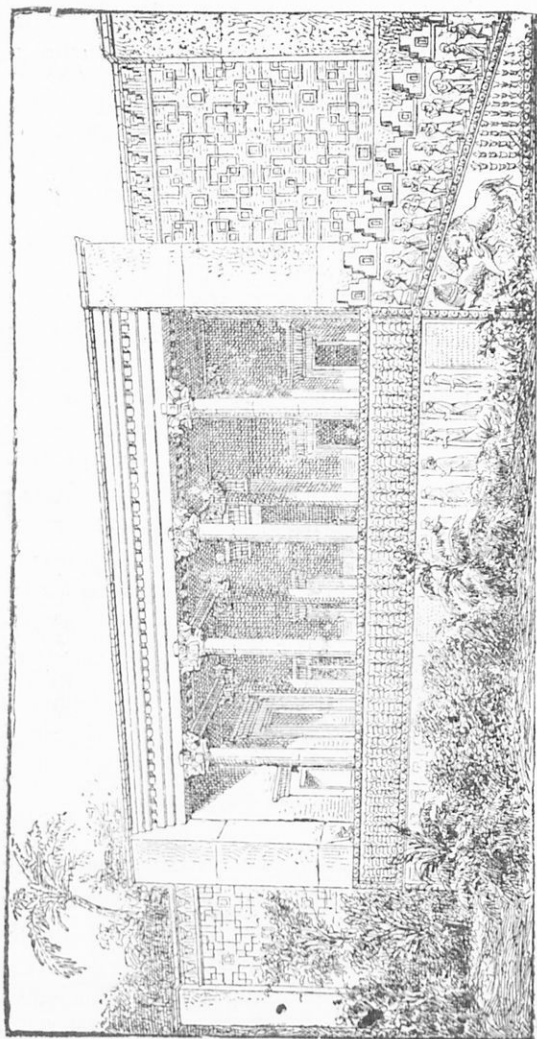
Ὁ διάδοχος αὐτοῦ **Φραόρτης** ὑπέταξε τοὺς Πέρσας ἀλλ' ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ υἱὸς ὁμοῦ αὐτοῦ **Κναξάρης** (625—584) συνεμάχησε μὲ τοὺς Βαβυλωνίους καὶ οὕτω Μῆδοι καὶ Βαβυλώνιοι κατώρθωσαν, κατόπιν μακρῶν ἀγώνων, νὰ νικήσουν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ νὰ διαμελίσουν τὸ κράτος των.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας των ὁμοῦ αὐτὰς οἱ Μῆδοι παρεδόθησαν εἰς τὴν μαλθακότητα καὶ τὴν τρυφήν καὶ διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας (550).

Οἱ Πέρσαι. Ἡ Περσίς ἦτο χώρα ὄρεινὴ καὶ τραχεῖα, ΒΑ. τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἀφελεῖς κατὰ τὸν βίον καὶ ἰσχυροὶ κατὰ τὰ σώματα καὶ διηροῦντο εἰς φυλάς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἐπισημοτάτη ἦτο ἡ τῶν Πασαργαδῶν. Εἰς ταύτην δὲ ἀνήκεν ὁ **Κῦρος**, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος κυρίαρχον ὅλης τῆς Ἀσίας.

Ὁ Κῦρος, ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς τῷ 558, ἀπέτιναξε τὸν ζυ-

γόν τῶν Μήδων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν (550). Ἀμέσως ἔπειτα ἐπῆλθε κατὰ τῶν Λυδῶν. Ὁ Κῦρος νικήσας τοὺς Λυδοὺς τὴν μὲν Λυδίαν ἐκυρίευσεν, τὸν δὲ βασιλέα

Εἰκ. 47. Ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου.

αὐτῆς Κροῖσον συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Μὲ τὸ κράτος τῶν Λυδῶν περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν· καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κῦρος κατέκτησε τὴν Βαβυλωνίαν (540) καὶ ἔπειτα ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὅμως αὐτὴν ἀπέθανε τῷ 529.

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ **Καμβύσου** ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας ἢ Αἴγυπτος καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς (525).

Εἰκ. 48. Κιονόκεφαλα Περσепόλεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου κατέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Μῆδος Σμέρδης. Ἄλλ' ἔτι ἐπιφανεῖς Πέρσαι ἔκαμαν συνωμοσίαν, ἐδολοφόνησαν τὸν Σμέρδην καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν **Δαρεῖον**, τὸν υἱὸν τοῦ Ὑστάσπου (521).

Ὁ Δαρεῖος, ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς, πρῶτον διωργάνωσε τὸ ἀχανές κράτος του. Διήρσεν αὐτὸ εἰς σατρατείας καὶ ὥρισε τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ὄφειλεν ἑκάστη νὰ πληρώνη. Ἐπειτα μιμούμενος τοὺς προκατόχους του ἐπεχείρησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν (513). Καὶ ἡ μὲν

Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀπέτυχε, ὁ στρατηγὸς ὅμως αὐτοῦ Μεγάβαζος ὑπέταξεν ὅλην τὴν Θράκην, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀμύνταν ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ. Ἐπειτα κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων καὶ ἔκαμε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Ἰράνιοι ἐπίστευον, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν ὁ Ὄρομάσδης, ὁ θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐπίστευον ὅμως ὅτι ὑπάρχει καὶ θεὸς τοῦ κακοῦ, ὁ Ἀριμάν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεῶν γίνεται διαρκὴς ἀγών. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν νὰ βοηθῆ τὸν θεὸν τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὸ νὰ κάμνῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστευον δέ, ὅτι ὁ Ὄρομάσδης ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐλάτρευον αὐτὸν εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐπὶ τῶν ὄρεων καὶ πρὸ τοῦ πυρὸς τῆς Ἑστίας, πρὸς τιμὴν του δὲ ἀπήγγελλον ὕμνους καὶ ἐθυσίαζον ζῶα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Ἰράνιοι δὲν ἐδημιούργησαν τέχνην μὲ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐδανείσθησαν αὐτὴν παρὰ τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ναοὺς δὲν ἐπέτρεπεν ἡ θρησκεία τῶν νὰ κτίζουσιν. Ἡ τέχνη τῶν λοιπὸν φαίνεται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα ὁμοιάζον μὲ αἰγυπτιακοὺς ναοὺς καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰς αἰθούσας, αἱ ὁποῖαι ἐστηρίζοντο ἐπὶ κίονων. Οἱ κίονές των μὲ κωνικὰς βάσεις καὶ τὰ κιονόκρανα, τὰ στολισμένα μὲ κεφαλὰς ταύρων, ἔχουν πολλὴν χάριν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Η ΕΛΛΑΣ

Ἑλλάς εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος μετὰ τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς νήσους.

Ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶνε χώρα ὄρεινή. Ἀπὸ τοῦ Σκάροδος καὶ τῆς σειρᾶς τῶν συνεχῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ ἀποσχίζεται ἡ Πίνδος, ἡ ὁποία μετὰ διάφορα ὀνόματα κατέχεται μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Ἀνατολικῶς τῆς Πίνδου πρὸς Β. ἐκτείνεται ἡ **Μακεδονία**. Ἡ Μακεδονία, ἐκτὸς μικροῦ μέρους ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, περιβάλλεται ἀπὸ ὄρη, τῶν ὁποίων αἱ διακλαδώσεις διασχίζουν αὐτήν. Σχηματίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἄρκετὰ καὶ μεγάλα πεδιάδες, τὰς ὁποίας ποτίζουν τρεῖς μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ἀλιάκμων, ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Στρουμὼν.

Πρὸς Ν. τῆς Μακεδονίας ἀπλώνεται ἡ **Θεσσαλία**. Αὕτη ἀποτελεῖ πεδιάδα, ἡ ὁποία περιβάλλεται βορείως ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου, Α. ὑπὸ τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ Πηλίου, Ν. ὑπὸ τῆς Ὄθρου καὶ τῆς Οἴτης καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Πίνδου. Διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ εἶναι καταλληλοτάτη διὰ γεωργίαν καὶ ἱπποτροφίαν.

Τὸ πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας μέρος τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος χωρίζεται εἰς τμήματα ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, Ἐλικῶνος, Κιθαιρῶνος καὶ Πάρνηθος καὶ ἀποτελεῖ τὴν **Δοκρίδα**, **Δωρίδα**, **Φωκίδα** καὶ **Βοιωτίαν**. Ἡ Βοιωτία ποτίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς λίμνης Κωπαΐδος καὶ διακρίνεται διὰ τὰς εὐφόρους τῆς πεδιάδας.

Δυτικῶς τῆς Πίνδου εἶναι ἡ **Αἰτωλία** καὶ ἡ **Ἀκαρνανία**. Αἱ ὄρειναι αὐταὶ χῶραι εἶναι ἀποκλεισμέναι δι' ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὄρεων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἠπειρον.

Τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τεματίζει ἡ **Ἄττικὴ**, ἡ ὁποία χωρίζεται ἀπὸ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς δασώδους Πάρνηθος, κατατέμεται δὲ ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν, τοῦ πλουσίου εἰς μάραρον Πεντελικοῦ, τοῦ μελισσοτρόφου Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ πλουσίου εἰς ἄργυρον καὶ ἄλλα μέταλλα Λαυρείου. Ἡ ἄνυδρος καὶ λεπτόγειος Ἄττικὴ δὲν ἦτο μὲν κατάλληλος διὰ νὰ γεωργηθῇ, ἀπεξημιώονετο ὅμως μετὰ τὴν

Ξυλείαν τῶν δασῶν τῆς, μετὰ τὰ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ, μετὰ τὰ μεταλλεύματα τοῦ Λαυρείου καὶ μετὰ τὰς ἀφθόλους ἐλαίας καὶ συκᾶς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὸ ἄγονον ἔδαφος τῆς.

Διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου συνδέεται μετὰ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ χερσόνησος τῆς **Πελοποννήσου**. Τὸ κέντρον αὐτῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ κτηνοτρόφον ἐπίπεδον τῆς **Ἀρκαδίας**. Ἀπὸ τούτου ἀναχωροῦν ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι περικλείουν μὲν τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκτείνονται δὲ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ Β. ἐκφύεται ἡ Κυλλήνη, τὰ Ἀροάνια καὶ τὸ Παρθένιον, ἐκ Ν. ὁ Πάρων καὶ ὁ Ταῦγετος καὶ ἐκ Δ. τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια. Καὶ πρὸς Β. μὲν ἐκτείνεται ἡ **Ἀχαΐα**. Αὕτη τέμνεται ἀπὸ τὸ ὄρος Παναχαϊκὸν καὶ σχηματίζει διαδοχικὰς μικρὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι διαρρέονται ὑπὸ χειμάρρων καὶ παράγουν οἶνον, ἔλαιον καὶ σῖτον. Πρὸς Α. δὲ σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν **Σικωνίαν**, τὴν χώραν τῶν σικυῶν, τῆς ὁποίας τὰ μὲν ὄρη εἶνε πλούσια εἰς ξυλείαν, αἱ δὲ πεδιάδες παράγουν σῖτον, ἔλαιον καὶ ὄσπρια, τὴν **Φλιασίαν**, τῆς ὁποίας ἡ ὑπὸ βουνῶν περιβαλλομένη κοιλάς παράγει οἶνον, τὴν **Κορινθίαν**, πλουσίαν εἰς ἀμπέλους, τὴν πολύδυσον **Ἀργολίδα**, τῆς ὁποίας μόνον εὐφορον μέρος εἶναι ἡ μέγιστος τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἐκτεινομένη πεδιάς.

Πρὸς Ν. δὲ μεταξὺ τοῦ δασώδους Πάρωνος καὶ τοῦ πλουσίου εἰς βοσκὰς καὶ θηράματα Ταυγέτου ἐκτείνεται ἡ ὄρεινὴ **Λακωνία** μετέταμην ἐν τούτοις πεδιάδα, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα. Πρὸς Δ. τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ εὐφορωτάτη **Μεσσηνία**, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Παμῖσου. Τέλος πρὸς Δ. τῆς Ἀρκαδίας κεῖται ἡ **Ἡλεία**, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος εἶναι σχηματισμένον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Πηνειοῦ καὶ εἶναι καταλλήλοισιν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου.

Οὕτως, ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὄρη. Τὰ ὄρη δὲ ταῦτα κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαστειρόνται μεταξὺ τῶν, ὥστε νὰ σχηματίζουν καὶ ἀρκετὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι ἢ περικλείονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη δι' ὄρέων ἢ ἀφήνουν μικρὸν μόνον μέρος ἀνοιχτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Οὐσιώδης ἐπίσης χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι τὸ **πολυσχιδὲς τῶν ἀκτῶν** αὐτῆς, ἰδίως δὲ πρὸς Α. καὶ μάλιστα καθόσον προχωροῦμεν πρὸς Ν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ

τριῶν γλώσσων προχωρεῖ εἰς τὸ Αἰγαῖον ἢ Χαλκιδική χερσόνησος καὶ σχηματίζει τοὺς κόλπους **Στρυμονικόν, Τορωναῖον, Σιγγιτικόν καὶ Θερμαϊκόν**. Ἀνατολικώτερον δὲ ἡ Θράκη σχηματίζει τὴν μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν προεξέχουσαν θρακικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ πρὸς Ν. ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ ποικίλλει πάρα πολὺ διὰ τοὺς πολλοὺς κόλπους τῆς, **Παγασητικόν, Μαλιακόν, Εὐβοϊκόν, Σαρωνικόν**, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου σχηματίζονται οἱ κόλποι **Ἀργολικός, Λακωνικός, Μεσσηνιακός, Κυπαρισσιακός**. Τοῦναντίον ἐκ Δ. σχηματίζει ὀλίγους κόλπους, **Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν**, τοῦ **Αὐλῶνος**, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἀποτελεῖται ἐξ ἀμμοδῶν αἰγιαλῶν καὶ σκοπέλων.

Τὸ πολυσιχιδὲς τοῦτο τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἔκαμνε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν θάλασσαν εὐκόλον. Εἰς τοῦτο ὅμως ἰδίως συνετέλεσαν αἱ νῆσοι αἱ κατεσπαρμέναι ἐκατέρωθεν τῆς χερσονήσου, διότι αὗται ἐχρησίμευον διὰ τοὺς θαλασσοπλοῦντας ὡς γέφυραι συνδέουσαι τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰς ἀπέναντι αὐτῆς χερσονήσους καὶ ἰδίως μὲ τὴν μικρασιατικὴν.

Οὕτω κατὰ μῆκος μὲν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἑλλάδος κεῖνται κατὰ σειρὰν οἱ Ἴόνιοι νῆσοι **Κέρκυρα, Λευκάς, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος**, καὶ πρὸς Ν. τῆς Πελοποννήσου τὰ **Κύθηρα**. Τὸ στενὸν τοῦ Εὐβοίου χωρίζει τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς **Εὐβοίας**, νήσου μεγάλης μὲ ὄρη δασώδη. Βορειοανατολικῶς δὲ αὐτῆς κεῖνται αἱ Σποράδες, ἐκ τῶν ὁποίων κυριωτέρα εἶναι ἡ **Σκῦρος**. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Αἰγαίου ἀπλοῦνται αἱ Κυκλάδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ **Δῆλος, Πάρος, Νάξος, Θῆρα, Μῆλος**. Πρὸς Ν. δὲ ἡ **Κρήνη**, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἑλληνικῶν νήσων μὲ ὄρη ὑψηλά, ὡς ἡ Ἰδη, καὶ πεδιάδας εὐφορωτάτας. Καὶ τέλος κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἀπλοῦνται ἄπειροι νῆσοι ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἡ **Θάσος, Σαμοθράκη, Δῆμνος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Κῶς, Ρόδος** καὶ ἡ ἀπωτάτη **Κύπρος**.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὴν μικρὰν τῆς ἑκτασιν εἶναι πολὺ ποικίλον, ψυχρὸν εἰς τὰ ὄρη, θερμὸν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ εὐκρατον εἰς τὰ παράλια. Ἐνεκα τούτου καὶ ἡ βλάστησις καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι ποικιλώτατα. Αἱ βροχαὶ εἶναι σπάνιαι καὶ πίπτουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν χειμῶνα. Ὁ δὲ οὐρανὸς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρὸς καὶ διαυγής.

Ἡ τοιαύτη διάπλασις τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, πρῶτον

μὲν ἐδυσκόλευε τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς σχέσεις τῶν γειτόνων μεταξὺ των καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ συγκροτηθῇ ἐν ἐνιαίῳ κράτος, ἀλλὰ πολλὰ κατὰ τόπους τοιαῦτα. Ἐπειτα δὲν ἔκαμνε ἀνετον τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων της. Οὗτοι ὄφειλον νὰ κοπιᾶζον διὰ νὰ συντηροῦνται. Συγχρόνως ὅμως ὑπεδείκνυνε εἰς τοὺς κατοίκους ποικίλους τρόπους διὰ νὰ ἐξευρίσκουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὅθεν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ τοὺς Ἕλληνας ἐργατικούς, ἐγκρατεῖς, ἐπιδεξίους, ἐφευρετικούς, εὐφυεῖς.

Ἐξ ἄλλου τὸ κλίμα της, ἐπειδὴ οὔτε πολὺ θερμὸν οὔτε πολὺ ψυχρὸν ἦτο, δὲν παρέλυε τὴν ἐνεργητικότητά των κατοίκων. Τοῦναντίον διηκόλυε τὴν ἐργασίαν των καὶ ἐγέννα εἰς τὰς ψυχὰς των τὴν φαιδρότητα.

Ἄλλ' ἂν ἡ φύσις καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας ἔκαμνε τοὺς Ἕλληνας πρακτικῶς δεξιούς ἀνθρώπους, δὲν συνετέλει ὀλιγώτερον εἰς τὸ νὰ τοὺς κάμῃ λήθρας τοῦ ὄραίου. Ἡ ἑλληνικὴ φύσις εἶναι ὄραία εἰς ὅλας τὰς ποικιλίας. Τὸ μέτριον μέγεθος καὶ ἡ συμμετρία ὅλων τῶν στοιχείων της ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς κατοίκους της νὰ λαμβάνουν σαφεῖς εἰκόνας των. Εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖ καὶ ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαιράς, ἡ ὁποία παρουσιάζει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καθαρὰ καὶ εὐδιάκριτα. Ἡ εὐφυΐα ἄλλως τῶν Ἑλλήνων κάμνει αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ διακρίνουν καὶ τὰς λεπτοτέρας παραλλαγὰς καὶ λεπτομερείας τῆς φύσεως, ἡ δὲ φαιδρότης, τὴν ὁποίαν ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὸ κλίμα τῆς χώρας των, τοὺς καθιστᾷ εὐδιαθέτους διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὄραίου.

Αἱ ἀνασκαφαί. Πρὸ 50 ἀκόμη ἐτῶν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἔθνους ἐκρύπτοντο εἰς τὸ σκότος. Ἀπὸ τὰς μυθικὰς παραδόσεις ποὺ διετήρησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους περὶ τῶν ἡρώων των, τίποτε θετικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ὁμως ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖαι ἐγέναν τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Μυκῆνας καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Τροίαν, εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κρήτην, ἔρριψαν ἄφθονον φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

1. Οἱ Αἰγαῖοι.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐξοῦσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦσαν αὐτόχθονες, ὅπως ἐπίστευον εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ ἴδιοι. Οἱ Ἕλληνες ἀνέκουν εἰς τὴν ἀρίαν οἰκογένειαν τῆς κавκασίας φυλῆς, ἀπεσπάσθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἀρίων καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Ἀρίων, τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ἴσως, ἐπροχώρησαν πρὸς Ν. τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π. Χ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν φαίνεται νὰ κατέρχονται μόλις τὸ 2000 περίπου π. Χ. καὶ ὄχι ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ διαδοχικῶς καὶ κατὰ μεγάλας περιόδους ἐτῶν.

Πρὸ τῶν Ἑλλήνων ὁμως καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους, πολὺ πρὸ τοῦ τρισεχλιοστοῦ ἔτους π. Χ., κατοικοῦν ἄλλοι λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἤλθον εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς λαοὺς, ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ὀνομάζομεν **Αἰγαῖους**.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ 3000 ἔτος π. Χ. μᾶς παρουσιάζονται ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ὡς λαοὶ πολιτισμένοι. Γνωρίζουν ἀπὸ τὰ μέταλλα τὸν χρυσὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ κατασκευάζουν μὲ αὐτὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ κοσμήματα. Εὐρίσκονται λοιπὸν εἰς τὴν χαλκῆν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπίστευον οἱ λαοὶ αὐτοί, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν μετὰ θάνατον καὶ νὰ ἀναμειγνύονται εἰς τὰς ὑποθέσεις

τῶν ζώντων συγγενῶν των. Διὰ τοῦτο ἐνταφιάζον αὐτοὺς καὶ ἔθετον εἰς τὸν τάφον πράγματα χρήσιμα διὰ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἄνετον βίον των. Προσέτι δὲ ἐκάστη οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους της ὡς θεοὺς μὲ θυσίας καὶ μὲ προσφορὰς γάλακτος, οἴνου, καρπῶν κλπ.

Ὡς θεοὺς ἐπίσης ἐλάτρευον καὶ τὰ δύο μεγαλύτερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸ πάντων τὴν γῆν, διότι ἔβλε-

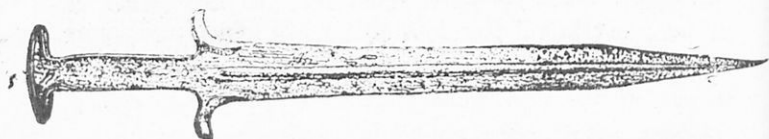

Εἰκ. 50. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

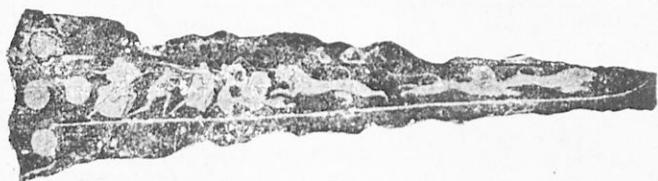
πον ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἄλλοτε πολὺ εὐεργετικά εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλοτε πολὺ καταστρεπτικά. Ναοὺς δὲν εἶχον. Τοὺς θεοὺς ἐλάτρευον εἰς σπήλαια, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, εἰς ὑπαίθριους βωμοὺς ἢ εἰς τοὺς ἱεροὺς περιβόλους. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς λατρείας εἶχον διάφορα σύμβολα τῆς θείας δυνάμεως, στύλους, διπλοὺς πελέκει, ζεύγη κεράτων, σταυροὺς κλπ. Ἐγίνετο δὲ ἡ λατρεία, ἢ μὲ θυσίας ζώων ἢ μὲ προσφορὰς γάλακτος, μέλιτος, οἴνου καρπῶν ἢ ἀγαλμάτων.

Κατεσκεύαζον οἰκίας λιθίνας καὶ ἀνάκτορα πολυτελῆ, εἰς μὲν τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀπλᾶ μὲ ἓνα πάτωμα, εἰς δὲ τὴν Κρήτην πολυσύνθετα μὲ πολλὰ διαμερίσματα πολυτελῆ καὶ μὲ δύο ἢ τρία πατώματα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας.

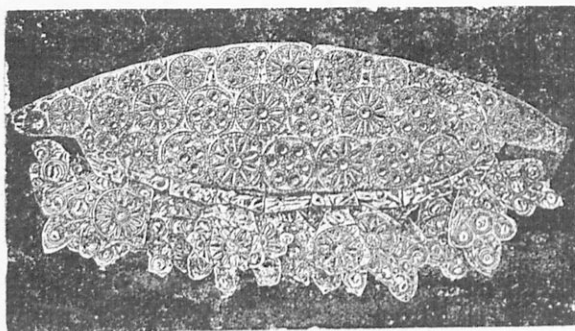
Ἐκτιζον τὰς πόλεις τῶν συνήθως ἐπὶ λόφων. Πρὸς προφύλαξιν δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, εἰς μὲν τὴν Κρήτην τὰς ἔκτιζον εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἰς δὲ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα τὰς ἠσφάλιζον μὲ τείχη πελώρια.

Εἰκ. 51. Ξίφος ὀρειγάλκινον.

Εἰκ. 52. Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον.

Εἰκ. 53. Χρυσοῦν διάδημα.

Κατεσκεύαζον ἀπὸ πηλὸν ἀγγεῖα μὲ πολυχρόμους ζωγραφίας, ἀπὸ λίθον ἀγάλματα καὶ ἀπὸ χρυσοῦν καὶ χαλκὸν κοσμήματα, ποτήρια σκαλιστά, ξίφη, ἐγχειρίδια καὶ ἄλλα ὄπλα.

Τέλος κατεσκεύαζον πλοῖα καὶ ἦσαν πολὺ προωδευμένοι εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ ὅλους ὅμως τοὺς Αἰγαίους περισσότερον προώδευσαν οἱ Κρήτες. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νήσου των, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἦρχισε δὲ νὰ ἀκμάζη ἡ Κρήτη κυρίως ἀπὸ τὸ 2000 π.Χ. καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην τῆς ἀκμὴν περίπου τὸ 1600. Ἐσχηματίσθη ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέγα μοναρχικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου οἱ βασιλεῖς εἶχον ἴσως τὸ ὄνομα Μίνως, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου εἶχον τὸ ὄνομα Φαραώ. Τοῦ κράτους αὐτοῦ κέντρα ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ **Κνωσὸς** (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου), κατόπιν δὲ ἡ **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸ ἐθαλασσοκράτησεν εἰς ὅλον τὸ Αἰγαῖον καὶ συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου. Εὐρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ μὲ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὰς Κυκλάδας καὶ μὲ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Κρήτες ἔμποροι διέσχιζον μὲ τὰ πλοῖά των τὴν Μεσόγειον καὶ ἔφερον πανταχοῦ τὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς τέχνης. Κρήτες δὲ τεχνῖται, μεταβαίνοντες εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν ἄλλην ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἤσκουν καὶ διέδιδον τὴν τέχνην των καὶ ἔγιναν διδάσκαλοι εἰς τοὺς ἐντοπίους.

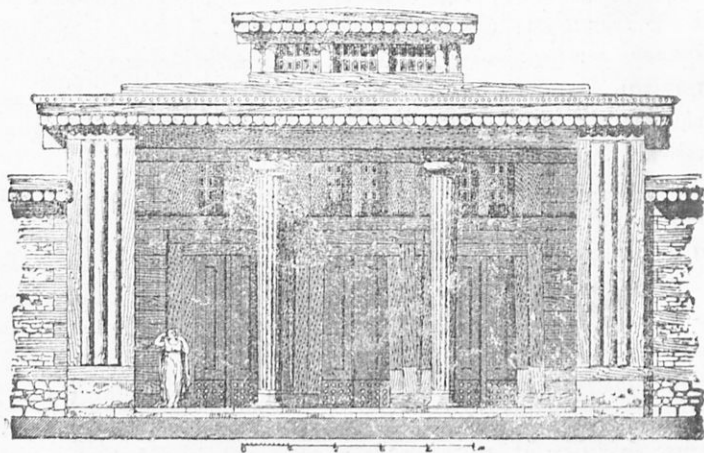
Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ κολοσσιαῖα ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῆς ἁγίας Τριᾶδος, τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Ἄγγλου ἀρχαιολόγου Ἐβανς. Τὰ ἀνάκτορα αὐτὰ εἶναι στολισμένα μὲ ζωγραφίας πολυχρόμους, μὲ ἀγάλματα ἐκ πόρου χρωματισμένου ἢ ἐκ μαρμάρου καὶ μὲ ἀγάλματα ἔξ ἔλεφαντοστοῦ τέχνης ἐκπληκτικῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπίσης ἀνήκουν οἱ τάφοι, οἱ ὁποῖοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιοφίλου Σχληῖμαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Ἐντὸς τῶν τάφων τούτων εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ καὶ πηλοῦ, ὡσαύτως ποτήρια μὲ διπλᾶς λαβὰς, μεγάλη ποσότης κομφοτεχνημάτων ἐκ χρυσοῦ (βραχιόλια, περιδέλαια, ταινίαι, δακτυλῖδια, καρφίδες, διαδήματα) καὶ περισσότερα ἀπὸ 300 ξίφη καὶ ἐγχειρίδια κομφοτάτα. Προσέτι δὲ εὐρέθησαν προσωπίδες ἐκ χρυσοῦ καὶ ἄπειρα φύλλα χρυσοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα ἦσαν κεκαλυμμένοι οἱ νεκροί. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ εὐρήματα τῆς Κρήτης καὶ τῶν Μυκηνῶν, ὅπως καὶ ἄλλα παρόμοια εὐρεθέντα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, δεικνύουν ὅτι οἱ Αἰγαῖοι ἦσαν πολὺ προωδευμένοι καὶ ὅτι τὴν πρόοδον αὐτὴν

ἐχρεώσθουν μὲν εἰς στοιχεῖα τὰ ὁλοῖα παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους καὶ ἰδίως τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶχον συνδυάσει εἰς ἓνα ἰδιαίτερον, πρωτότυπον τύπον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κέντρον τῆς προόδου αὐτῆς τῶν Αἰγείων ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, πνομάζομεν αὐτὴν *κρητικὸν πολιτισμόν*. Ὁ κρητικὸς αὐτὸς πολιτισμὸς ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 14οῦ αἰῶνος.

2. Οἱ Ἀχαιοί.

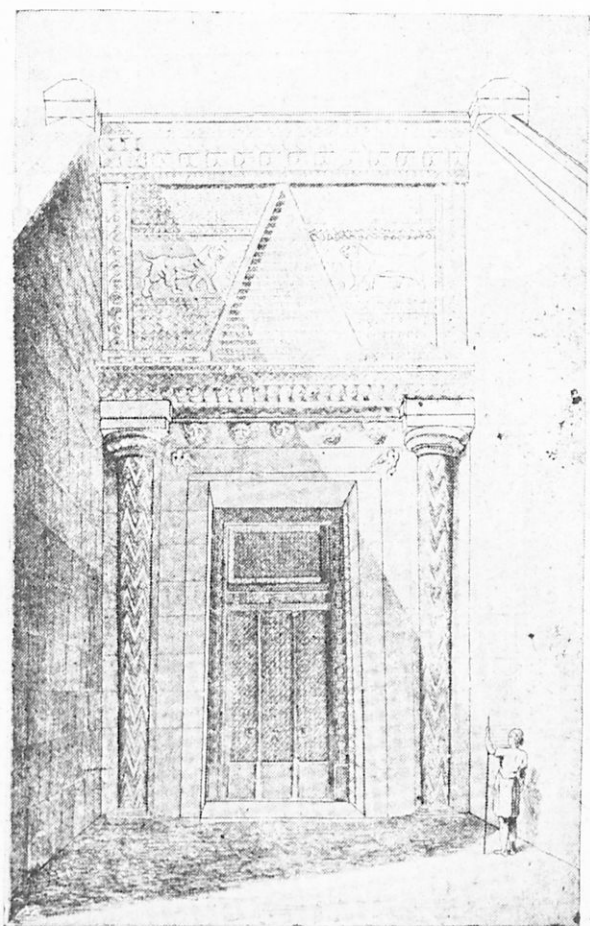
Δύο χιλιάδες περίπου χρόνια π.Χ. ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ φυλαὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ μέχρι τοῦ 1600 κατέκλυσαν ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν

Εἰς. 54. Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον.

Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν φυλῶν σπουδαιότεραι ἦσαν οἱ Ἴωνες καὶ μάλιστα οἱ Ἀχαιοί, καὶ δι' αὐτὸ ὅλοι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς *Ἀχαιοί*. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς χώρας ἄλλους μὲν ἐξετόπισαν οἱ Ἀχαιοί, ἄλλους ἔκαμαν δούλους καὶ με' ἄλλους συνεχωνεύθησαν. Ἰδρυσαν δὲ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρὰ μοναρχικὰ βασίλεια καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀργολίδα τὸ βασίλειον τῶν Μυκηνῶν. Συγχρό-

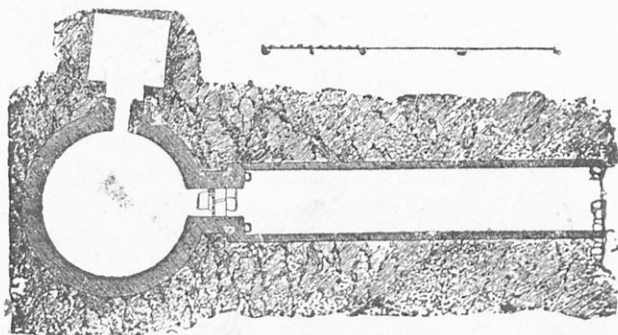
νως ὅμως οἱ Ἄχαιοι παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κατακτηθέντος Αἰγίου τὸν πολιτισμὸν τῶν καὶ ἐτροποποίησαν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτῆρά τῶν καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν.

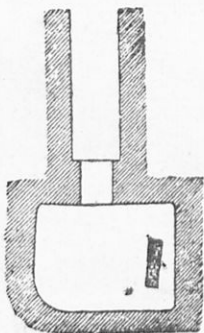
Εἰς. 55. Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηναίων.

Τοῦτον τὸν νεώτερον πολιτισμὸν τῶν Ἄχαιῶν ὀνομάζομεν *μυκηναϊκόν*. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 16ου

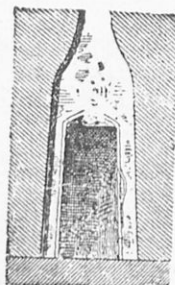
αἰῶνος μέχρι τοῦ 12ου. Εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν Μυκηνηῶν καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς θολωτοὶ τάφοι, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ τῶν Μυκηνηῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὡς καὶ οἱ εἰς τὸν βράχον λαξευμένοι τάφοι.

Εἰκ. 56. Κάτοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνηῶν.

Εἰκ. 57. Κάτοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνηῶν.

Εἰκ. 58. Πρόσοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνηῶν.

Οἱ Ἀχαιοὶ ὅμως, ἀφ' οὗ ἠσφαλίσθησαν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἤργησαν νὰ ἐπιδιοθοῦν καὶ εἰς τὴν θαλασσοπλοΐαν καὶ ἔγιναν καὶ ναυτικὸς λαός.

Τότε (1400) ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Κρήτης, ἐκυρίευσαν αὐτὴν καὶ κατέκαυσαν τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα. Ἐκτοτε ἡ Κρήτη ἔπαυσε νὰ ἀποτελῆ πλέον ἐνιαῖον κράτος καὶ διεσπάσθη εἰς πολλὰ

μικρά κατὰ πόλεις κράτη. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς πολλοί, ὅπως οἱ Λύκιοι καὶ οἱ Φίλισταιοι, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κρητικοῦ κράτους οἱ Ἀχαιοὶ ἐκυριάρχησαν πλέον εἰς τὸ Αἴγαϊον. Ἦλθον εἰς στενάς

Εἰκ. 59. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.

σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ μὲ τοὺς Χετίτας καὶ ἐξηπλώθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν ἐξελλήνισαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος.

3. Οἱ Δωριεῖς.

Κατὰ τὴν κάθοδον τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ Δωριεῖς εἶχον σταματήσει εἰς τὴν Ἠπειρον. Περὶ τὸ 1200 ὅμως ἰσχυρὸν ρεῦμα ἄλλων λαῶν ἀριανῶν ἐξ Οὐγγαρίας, οἱ Ἰλλυριοί, κατέκλυσαν τὰ δυτικά τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τότε ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας οἱ μὲν Θρᾶκες καὶ Φρύγες ἐτράπησαν πρὸς Α.,

κατέλαβον τὴν Θράκην καὶ διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατέλαβον τὴν δυτικὴν ἀκτὴν αὐτῆς, οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐτράπησαν ΝΑ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Θεσσαλοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ Δωριεῖς ἐπροχώρησαν πρὸς Ν., κατέκλυσαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι μὲν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς Ναυπάκτου ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέκλυσαν καὶ αὐτήν.

Ἐκ τῶν μεταναστεύσεων αὐτῶν ἐπῆλθε γενικὴ ἀναστάσις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς μόνον οἱ Ἀρχάδες, ἕνεκα τοῦ ὄρεινοῦ τῆς χώρας των, ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἐκ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἄλλοι μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἄλλοι δὲ ἐξεπατρίσθησαν. Πόλεις ἕως τώρα ἀκμαῖαι κατεστράφησαν, ἀκροπόλεις ἰσχυραὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια καὶ ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς τραχεῖς καὶ ἀπολιτίστους κατακτητὰς. Ἐπίσης ἡ τέχνη καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθησαν, τὸ δὲ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία ἐξέπεσαν.

Ἀργότερα οἱ κατακτητὰι τῆς Πελοποννήσου πρὸς νομιμοποίησιν τῆς κατακτίσεως ἔπλασαν τὸν μῦθον, ὅτι εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐξ αὐτῆς ἐκδιωχθέντας ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους νὰ ἀνακτήσουν τοὺς πατρικοὺς των θρόνους. Ἐκ τοῦ μύθου δὲ αὐτοῦ ἡ μετανάστευσις αὐτῆ τῶν Δωριέων ὠνομάσθη *κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν*.

4. Ἐξάπλωσις τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς (1000—900 π. Χ.).

Ἡ μεγάλη ἀνατροπὴ, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων, ἠνάγκασε πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς ἀνατολὰς.

Ἀπὸ τὸν Εὐρίπον λοιπὸν καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Βοιωτίας ἀνεχώρησαν διάφοροι λαοί, ἰδίως βόρειοι Ἀχαιοὶ ἐκ Θεσσαλίας. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι κατέλαβον τὴν Λέσβον καὶ τὴν Τένεδον, ἔπειτα δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Τρωάδος καὶ Μυσίας. Ἐκεῖ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν καὶ ἴδρυσαν πολλὰς ἀποικίας γεωργικὰς, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σαμόρνη.

Οἱ ἄποικοι αὐτοὶ ἀργότερα ὠνομάσθησαν *Αἰολεῖς* καὶ αἱ ἀποικίαι τῶν *αἰολικαί*, ἐπειδὴ προήρχοντο ἐκ διαφόρων φυλῶν (αἰόλος = ποικίλος).

Μετ' ὀλίγον ἄλλοι ἑλληνικοὶ λαοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Εὐβοίας, τῆς Ἄττικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφ' οὗ κατέλαβον τὰς βορείας Κυκλάδας καὶ τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμον, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀπέναντι αὐτῶν ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας, νοτιῶς τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν. Ἐδῶ τὰ διάφορα ἔθνικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο οἱ ἄποικοι αὐτοί, συνεχωνεύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἓν, τὸ *ἰωνικόν*, καὶ ὅλοι ὠνομάσθησαν *Ἴωνες* καὶ αἱ ἀποικίαι αὐτῶν *ἰωνικαί*. Ἐξ αὐτῶν ἤχμασαν πρὸ πάντων δώδεκα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, ἡ Φόκαια. Αἱ ἰωνικαὶ ἀποικίαι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς αἰολικὰς, ἦσαν κυρίως ἐμπορικαί, ἀπετέλεσαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοσπονδίαν μὲ κέντρον θρησκευτικὸν τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὃ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης.

Ἀργότερα τέλος καὶ Δωριεῖς, ἀνάμεικτοι μὲ παλαιοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου, ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὰ παραλία τῆς Ἀργολίδος, κατέλαβον τὰς νήσους Αἴγινα, Κύθηρα, Μῆλον, Θήραν καὶ Κρήτην, ἔπειτα τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Καρίας, ὅπου ἔκτισαν τὴν Κνίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Αἱ δύο αὗται πόλεις μὲ τὴν Κῶν καὶ μὲ τὰς τρεῖς πόλεις τῆς Ρόδου ἀπετέλεσαν τὴν *δωρικὴν ἐξάπολιν* μὲ κέντρον τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ Τριόπιον ἀκρωτήριον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.
Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι μετηνάστευσαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφ' οὗ μετὰ μακροὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἤρχισαν νὰ ζοῦν τὸν πολιτισμένον βίον, τὸ ὁποῖον καὶ πρὶν ἐξοῦσαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Τότε ἤρχισαν νὰ καταγίνονται καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἔκαμον ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐξύμνουν τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος των. Ἡ ποίησις αὕτη ὀνομάζεται *ἐπική*.

Τότε λοιπόν, περὶ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδα, παρήχθησαν τὰ δύο περίφημα ποιήματα τοῦ *Ὁμήρου*, ἡ *Ἰλιάς* καὶ ἡ *Ὀδύσσεια*, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Ἐκ τούτων ἡ *Ἰλιάς* ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τὴν φιλονικίαν δύο ἡρώων τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ περιγράφει ἓν μέρος τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Ἡ *Ὀδύσσεια* ἐξιστορεῖ τὰς περιπλανήσεις ἑνὸς ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ ἰδίου πολέμου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεῶς, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἥρωες εἶναι τὰ παλαιὰ γένη τῶν Ἀχαιῶν τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ ἀνδραγαθήματα, πού περιγράφονται εἰς, αὐτά, ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους οἱ μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Ἕλληνες ἔκαμαν ἐκεῖ διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς νέας χώρας των. Ἀλλὰ ὁ βίος τοῦ ἔθνους, ὅπως ἐξιστορεῖται ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτά, εἶναι ὁ σύγχρονος τοῦ ποιητοῦ. Ἐπομένως ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὁποῖος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἔθνους μετὰ τὰς μεταναστεύσεις. Οὕτως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὁποῖος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐν γένει χρόνους.

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Ὅπως οἱ Αἰγαῖοι, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνες κατόπιν, ἐκτὸς τῶν προγόνων των, ἐλάτρευον ἐπίσης ὡς θεοὺς τὰ δύο σπου-

δαιότερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὅμως τὸ πρῶγμα ἐπεκτείνεται. Ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρους θεούς. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς προγόνους των παρίστανον μὲ τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον ζῶντες, ἔδωκαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τοὺς θεούς των μορφήν ἀνθρωπίνην καὶ ἔπειτα καὶ αἰσθήματα καὶ πάθη ἀνθρώπινα.

Κάθε πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ἰδιαιτέρους θεούς της. Κάθε χεῖμαρρος, κάθε πηγὴ, κάθε βουνὸν καὶ ἐν γένει κάθε στοιχεῖον

Εἰκ. 60. Ὁ Ζεὺς.

Εἰκ. 61. Ὁ Ἥφαιστος.

τῆς φύσεως ἐλατρεύετο ὡς θεός. Ἄλλ' οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἦσαν γνωστοὶ μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως αὐτῆς. Τὰ μεγάλα στοιχεῖα καὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἐλατρεύοντο μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Αὐτὰ ἐθεωροῦντο ὡς θεοὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀνώτεροι αὐτοὶ θεοὶ ἦσαν οἱ ἑξῆς :

Ὁ Ζεὺς θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Ποσειδῶν τῆς θαλάσσης, ὁ Ἀπόλλων τοῦ ἡλίου, ὁ Ἥφαιστος τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ Ἔρμης τοῦ ἀνέμου καὶ ἔπειτα τοῦ ἐμπορίου, ἡ Ἥρα καὶ αὐτὴ, ὅπως καὶ ὁ σύζυγός της Ζεὺς, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ προσέτι τοῦ

συζυγικοῦ βίου, ἡ **Ἄθηνᾶ** τῆς ἀστραπῆς καὶ ἔπειτα τῆς σοφίας, ἡ **Ἄρτεμις** τῆς σελήνης καὶ τοῦ κυνηγίου, ὁ **Ἄρης** τῆς τρικυμίας καὶ ἔπειτα τοῦ πολέμου, ἡ **Ἀφροδίτη** τῆς ὀραιότητος, ἡ **Ἑστία** τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἡ **Δήμητρα** τῆς γῆς, ὁ **Πλούτων** τοῦ ἄδου, ὁ **Διόνυσος** τοῦ οἴνου καὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀνώτερος ἔθεωρεῖτο ὁ **Ζεὺς**. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, συνηθοῦζοντο

Εἰκ. 62. Ὁ Ἄπόλλων.

Εἰκ. 63. Ἡ Ἥρα.

ὅλοι οἱ θεοὶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διὸς συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν.

Ἥρωες. Ὅπως κάθε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ὡς θεοὺς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ κάθε πόλις ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τοὺς ἐνδόξους νεκροὺς τῆς, δηλαδὴ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ζωὴν των προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πόλεις των. Τούτους ἔθεώρουν, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ θεοῦ καὶ ὠνόμαζον **ἥρωας**.

Κάθε πόλις εἶχε τοὺς ἥρωάς τῆς καὶ ἐπομένως οἱ ἥρωες ἦσαν πολλοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἐξῆς :

Ὁ **Ἡρακλῆς**, ὁ ὁποῖος ἐλεγετο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τίρουθος. Εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διηγοῦντο τὰ κατορθώματά του καὶ ἐτίμων αὐτὸν μὲ ἐορτάς. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἐθεωροῦσαν αὐτὸν συμπολίτην των, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ αὐτόν.

Ὅμοιος μὲ τὸν Ἡρακλέα ἦρως εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦτο ὁ **Θησεύς**, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐλατρεύοντο οἱ δύο ἀδελφοὶ **Κάστορ** καὶ **Πολυδεύκης** μὲ τὸ ὄνομα **Διόσκουροι**.

Εἰς τὴν Κρήτην ἐλατρεύετο ὡς ἦρως ὁ **Μίνως**. Εἰς τὰς Θήβας ὁ **Οἰδίπους** καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἄλλοι.

Περὶ τῶν ἡρώων αὐτῶν ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς κατορθώματα καθενὸς χωριστά, ἄλλαι δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ἀπὸ κοινοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται εἶναι ἡ **Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία**, ὁ πόλεμος τῶν ἐπὶ τῇ Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων καὶ ὁ τρωϊκὸς πόλεμος.

Εἰκ. 64. Ἡ Ἀθηνᾶ.

Λατρεία. Διὰ τὰ ἀξιώθησιν οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔχον τὴν εὐνοίαν τῶν θεῶν, ἔπρεπε τὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς, ὅπως ἐφέροντο οἱ ταπεινοὶ ἄνθρωποι πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς. Ἐκαμαν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς προσφορὰς. Προσέφερον δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς καρποὺς, ἢ μικρὰ ἀγάλματα, ἔχονον κατὰ γῆς οἶνον, γάλα καὶ ἄλλα ὑγρά καὶ ἐθυσίαζον πρὸς τιμὴν των ζῶα. Αἱ θυσίαι ἐγίνοντο ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος ἢ τεχνητοῦ ἢ σχηματιζομένου ἀπὸ τὴν στάχτην τῶν ζῶων, τὰ ὁποῖα ἐθυσίαζον. Τὸ ὑψωμα τοῦτο ὠνομάζετο **βωμός**. Ἐπειτα τέλος ἀπὸ τὰς προσφορὰς ἔψαλλον καὶ

ἐχόρευον γύρω ἀπὸ τὸν βωμόν. Κάποτε ἔκαμνον καὶ ἀγῶνας γυμναστικούς, πρὸ πάντων κατὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς τῶν εἰς τὸ ὑπαιθρον, μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ὅμως ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ ναοὺς.

Σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ **μαντική**. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον ὅτι οἱ θεοὶ εὐρίσκονται ἀδιακόπως πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ διευθύνουν τὰς ὑποθέσεις τῶν καὶ ὅτι κάποτε

Εἰκ. 65. Ἡ Ἄρτεμις.

Εἰκ. 66. Ἡ Δήμητρα.

κάμνουν γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα νὰ γίνων. Φυσικὰ φαινόμενα ἀσυνήθιστα, ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, σεισμοὺς καὶ ἄλλα ὅμοια ἐθεώρουν ὡς σημεῖα προερχόμενα ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν ὅμως τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐχρειάζετο ἰδιαιτέρα ἱκανότης. Διὰ τοῦτο ἐπίστευον ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι εἶχον ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴν χάριν νὰ κατανοοῦν αὐτὰ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐλέγοντο **μάντις**. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς θυσίας παρείχετο εἰς τοὺς Ἕλληνας κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ἐξετάσουν τὰς θελήσεις τῶν θεῶν. Ἐξήταζον λοιπὸν τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμάντευον τὰ μέλλοντα. Ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι εἰς μερικοὺς ναοὺς ὁ θεὸς αὐτῶν ἐφανέρωνε τὰ μέλλοντα εἰς

ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν ἠρώτων. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς ὠνόμαζον **μαντεῖα**. Περίφημον δὲ μαντεῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς εἰς τὴν Δωδώνην τῆς Ἡλείου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον καὶ τοὺς προγόνους των. Ἐπίστευον ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὸν τάφον των. Ἔνεκα τούτου εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην πρώτον μὲν νὰ ἐνταφιάζουσιν αὐτοὺς καὶ νὰ θέτουν μαζύ

Εἰκ. 67. Ὁ Ἄρης.

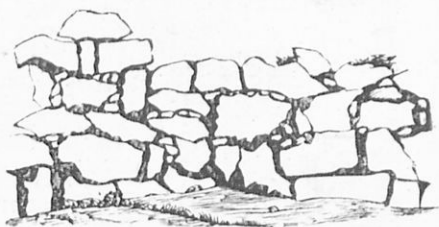
των εἰς τὸν τάφον πράγματα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν ζωὴν των, ἔπειτα νὰ τοὺς περιποιῶνται καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲ προσφορὰς διὰ νὰ ἔχουν τὴν προστασίαν των. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια, ἀντὶ νὰ θάπτουν τοὺς νεκρούς, νὰ τοὺς καίουν καὶ ἔπειτα νὰ ἐνταφιάζουσιν τὴν σκόνην. Ἡ συνήθεια αὐτὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν. Ἐδῶ οἱ περισσότεροι ἐξηκολούθουν νὰ ἐνταφιάζουσιν τοὺς νεκρούς των.

Τάφοι. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των ἐντὸς ἀτλῶν λάκκων, τῶν ὁποίων τὰς πλευρὰς ἐνέδυσον γύρω μὲ τοίχους ἢ μὲ πλάκας. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἐξηρησίμευον συνήθως διὰ νὰ θάπτουν ἓνα μόνον νεκρὸν, ἐνίοτε ὅμως καὶ περισσοτέρους. Ἀργότερα κατεσκευάζον τάφους κτιστοὺς μὲ λίθους θολωτοὺς ἢ λαξευτοὺς εἰς τὸν βράχον. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἦσαν κυκλικοὶ ἢ τετράγωνοι καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσήρχοντο ἀπὸ ὀριζόντιον δρόμον, ὁ ὁποῖος κατέληγεν εἰς θύραν ἢ ἀπλοῦν ἄνοιγμα. Εἰς τοὺς τάφους αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἰκογενειακοί, ἔθαπτον πολλοὺς νεκροὺς. Τοιοῦτοι τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὰς Μυκῆνας, λακκοειδεῖς μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, θολωτοὶ δὲ καὶ λαξευτοὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν (εἰκ. 56—58).

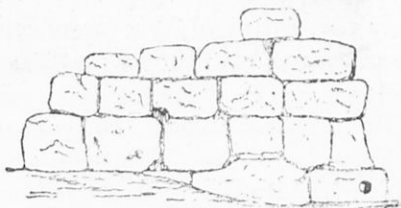
Συνήθως ἐπὶ τῶν λακκοειδῶν τάφων, κανονικῶς δὲ πάντοτε ἐπὶ τῶν θολωτῶν, μετὰ τὴν ταφὴν ἐπεσώρευον χῶμα, εἰς μερικὰ δὲ μέρη καὶ λίθους καὶ οὕτω κατεσκευάζον τεχνητὸν ὕψωμα, τὸ ὁποῖον πολλάκις περιεβάλλετο γύρω μὲ χαμηλὸν τεῖχος, διὰ νὰ μὴ καταπίπτῃ τὸ χῶμα. Τὰ ὕψωματα ταῦτα ὀνομαζόντο **τύμβοι**.

2. Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα.

Ἀφ' οὗτου οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔμαθον νὰ ζοῦν εἰς συνοικισμοὺς, ἔκτισον συνήθως αὐτοὺς χάριν προφυλάξεως ἐπὶ ὕψωματων, τὰ ὁποῖα περιέβαλλον μὲ τεῖχη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσηματίσθησαν αἱ πρῶται ἀκροπόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ πόλεις. Ἀργότερα ὅμως εἰς τὰς ἀκροπόλεις κατόικουν μόνον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ὁ λαὸς κατοικεῖ ἐκτὸς τῶν ἀκροπόλεων εἰς τὴν πέριξ χώραν κατὰ γένη ἢ οἰκογενείας, μόνον δ' ἐν καιρῷ πολέμου καὶ κινδύνου κατέ-

Εἰκ. 68. Κυκλώπειον τεῖχος.

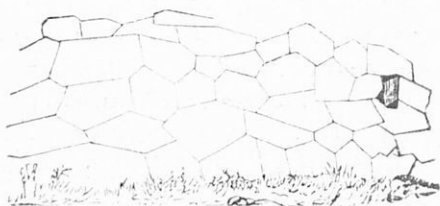

Εἰκ. 69. Ἴσοδομικὸν τεῖχος.

φρουγεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἦσαν δὲ τὰ τεῖχη τῶν ἀκροπόλεων κτισμένα μετὰ μεγάλους λίθους κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, τὸν κυκλώπειον, τὸν ἰσοδομικὸν καὶ τὸν πολυγωνικόν.

Τὸ κυκλώπειον τεῖχος ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων, ἀκατεργάστων καὶ ἀκανονίστως τοποθετημένων λίθων. Τὰ

μεταξὺ δὲ τῶν λίθων κενὰ γεμίζονται μετὰ μικροὺς λίθους καὶ μετρήλιον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῆς Τί-

Εἰκ. 70. Πολυγωνικὸν τεῖχος.

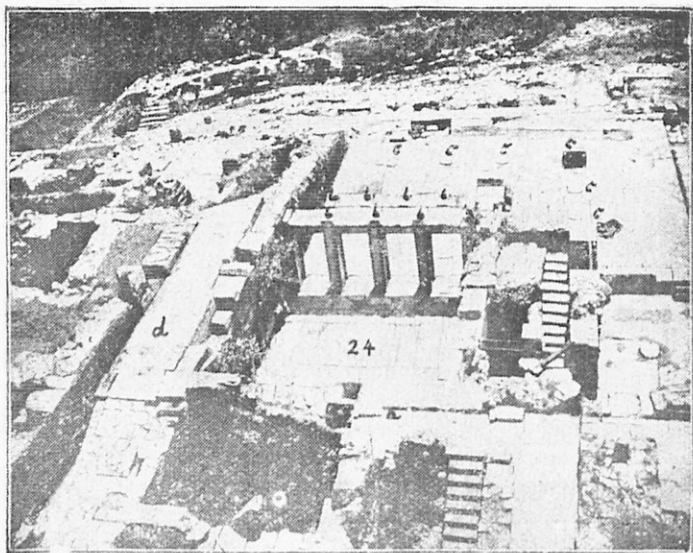

Εἰκ. 71. Τεῖχη Μυκηνῶν μετὰ τὴν πύλην τῶν λεόντων.

φυνθος, κατὰ τὸ περισσότερον μέρος τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τὰ πανόραθα τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ *ισοδομικόν* τεῖχος ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραπλεύρους πέλεκημένους λίθους τοποθετημένους εἰς σειρὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ ἄρμοι τῶν λίθων κάθε σειρᾶς νὰ μὴ συμπίπτουν μὲ τοὺς ἄρμους τῆς ἄλλης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα μέρη τοῦ τεύχους τῶν Μυκηνῶν, οἱ ἐκεῖ δύο μεγάλοι θολωτοὶ τάφοι καὶ ὁ τάφος τοῦ Ὁρχομενοῦ, τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης καὶ ἄλλα.

Τὸ *πολυγωνικόν* τέλος τεῖχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνισοπλεύρους πολυγώνους λίθους προσαρμοσμένους κατὰ τοιοῦτον τρό-

Εἰκ. 72. Μέρους τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ.

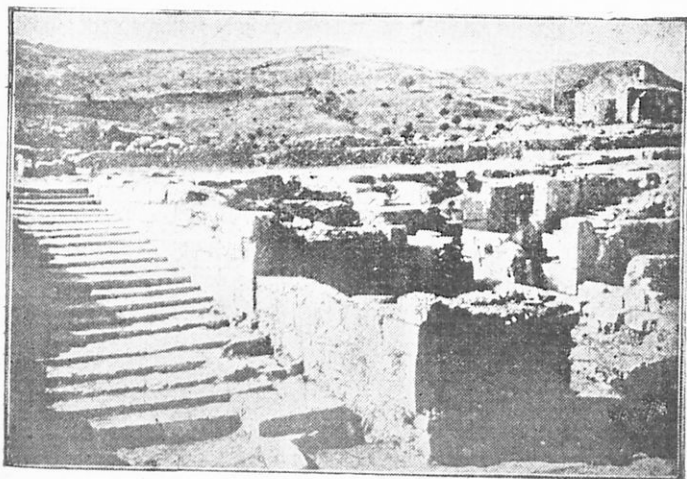
πον, ὥστε νὰ μὴ ἀφήνεται κενόν. Τοιαῦτα τεῖχη σφύζονται εἰς τὰς Μυκήνας, εἰς τὴν Λάρισαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἦσαν κτισμένα καὶ τὰ ἀνάκτορα, αἱ κατοικίαι δηλ. τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Τὰ *κρητικὰ ἀνάκτορα* ἔχουν σχέδιον πολυσύνθετον. Παρατίθενται αὐλαί, αἴθουσαι ὑποδοχῆς, δωμάτια ὕπνου, δωμάτια ὑπηρεσίας, λουτρόα, ἐργατήρια, κατοικίαι τῶν δούλων καὶ τῶν στρατιωτῶν, εἶναι δὲ ἐν μέρει διώροφα ἢ καὶ τριώροφα.

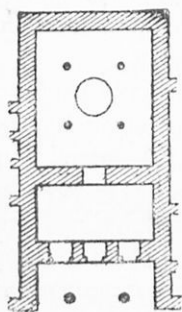
Τὰ *μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα* (Μυκηνῶν, Τίρυνθος) εἶναι ἀπλού-

στερα. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν ἀλλήν. Γύρω ἀπὸ τὴν ἀλλήν ἐσω-
τερικῶς ὑπάρχουν στοαί, εἰς τὸ μέσον δὲ κυκλοτεροῦς βωμός. Εἰς

Εἰκ. 73. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Κρήτῃ.

τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ὑπάρχει τὸ κυριώτερον μέρος
τῶν ἀνακτόρων, τὸ **μέγαρον** τῶν ἀνδρῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ
μίαν στοὰν ἀκοικτὴν πρὸς
τὴν ἀλλήν (αἴθουσα), κάπο-
τε ἀπὸ ἓνα δωμάτιον, ἔλει-
τα ἀπὸ τὴν αἴθουσαν (πρό-
δομος) καὶ ἀπὸ τὸ κυριῶς
μέγαρον. Τὸ κυριῶς μέγα-
ρον ἔχει εἰς τὸ μέσον κυ-
κλοτεροῦ ἔστιαν καὶ γύρω
ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρας κίονας
διὰ νὰ ὑποβαστάζουσιν τὴν
στέγην. Εἰς αὐτὴν δέ, ὑπερ-
άνω τῆς ἔστιας, ἐσχηματίζε-
το ἄνοιγμα τετράγωνον, τὸ
ὅποσον εἶχε καὶ αὐτὸ ἰδιαι-
τέραν στέγην καὶ ἐχρησί-

Εἰκ. 74. Μέγαρον

Εἰκ. 75. Κίον
μυκηναϊκός.

μυε διὰ νὰ εἰσέρχεται τὸ φῶς καὶ ἐξέρχεται ὁ ἐκ τῆς ἔστιας

καπνός. Γύρω ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον ὑπάρχουν ἄλλα διαμερίσματα μικρὰ καὶ σκοτεινά, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς κοιτῶνες καὶ ἀποθήκαι. Ἰδιαίτερον δὲ διαμέρισμα ἐχρησίμευε πρὸς διαμονὴν τῶν γυναικῶν. Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ὅμως ὡς διαμέρισμα τῶν γυναικῶν ἐχρησίμευε τὸ ὑπερφῶν.

Τὰ πατώματα καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ μεγάρου ἦσαν ἐπιχρισμένα μὲ ἀσβεστοκονίαμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐζωγραφίζον ποικιλοχρόμους ζωγραφίας.

Οἱ κίονες κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀπλοῖ κορμοὶ δένδρων, οἱ ὁποῖοι ἐμπηγνύοντο εἰς τὴν γῆν καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν λεπτότεροι μὲν κάτω, παχύτεροι δὲ ἄνω. Ἀργότερα ὅμως ἐστόλισαν αὐτοὺς μὲ χρώματα καὶ μὲ ραβδώσεις εὐθείας ἢ ἑλικοειδεῖς καὶ ἐπρόσθεσαν βάσιν λιθίνην καὶ κιονόκρανον.

Εἰς ξυλίνην παραστάδα ἀπὸ μεγάλας δοκοὺς ἀπέληγον καὶ οἱ τοῖχοι εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα δὲν συνηνοῦντο μὲ ἄλλον τοῖχον, διότι χωρὶς αὐτὴν θὰ κατέρρεεν ὁ τοῖχος.

3. Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα.

Ὅπως ὅλοι οἱ Ἄριοι, οἱ Ἕλληνες κοινωνικῶς διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, τοὺς *εὐγενεῖς*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ σπουδαῖοι πολεμισταί, καὶ τοὺς *ἀσήμευς*, τὸ πολὺ πλῆθος. Τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων ἦσαν ἀκαθόριστα καὶ αἱ δύο δὲ ὠδήγοῦντο εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ ἐνὸς *βασιλέως*, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπλῶς ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ἐκ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, πρῶτος μεταξὺ ἴσων.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν ἐγχωρίων λαῶν τὰ πράγματα περιεπλάκησαν.

Πρῶτον τὰ κτήματα τῶν χωρῶν, ποὺ κατέκτησαν, περιήλθον ἰδίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλοι γαιοκτῆμονες. Οἱ ἄσημοι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι εἶχον λάβει μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν κατακτηθέντων, ἢ ἀπέζων ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἀγρούς των ἢ εἰργάζοντο μὲ μισθὸν εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ἢ μετῴρωντο τὰς διαφόρους μηχανικὰς τέχνας, ἦσαν δηλ. τέκτονες, χαλκεῖς, σκυτοτόμοι, μάντιες, ἰατροί, κήρυκες, ἔμποροι καὶ ὠνομάζοντο *δημιουργοί*.

Ἐπειτα εἰς τὰς δύο κοινωνικὰς τάξεις προσετέθη καὶ τρίτη, ἡ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς. Οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔγιναν *δοῦλοι* καὶ ἢ ἠσχολοῦντο εἰς τὴν καλλιέρ-

γειαν τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνίων των ἢ ὑπηρετοῦν αὐτοὺς εἰς τὰς οἰκίας των.

Ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὁ μεγαλύτερος γαιοκτημῶν τῆς χώρας, ἐθεωρεῖτο πρόσωπον ἱερόν, διότι ἐπιστεύετο ὅτι κατήγετο ἔκ τινος ἡρώος ἢ θεοῦ καὶ ὅτι ἐλάμβανε τὴν δύναμιν του ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δία. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς χώρας καὶ σπουδαῖοι πολεμισταί, δηλ. οἱ εὐγενεῖς, ἐθεωροῦντο ἱεροί, ὅπως ὁ βασιλεὺς, ὠνομάζοντο δὲ ἄριστοι, γέροντες, βουλευφόροι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως διεδέχετο αὐτὸν συνήθως ὁ μεγαλύτερός του υἱός. Ἐπρεπεν ὅμως ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχη καὶ προσωπικὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν. Διὰ τοῦτο μερικοὶ γέροντες πατέρες παρητοῦντο καὶ ἄφηνον τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς υἱούς των.

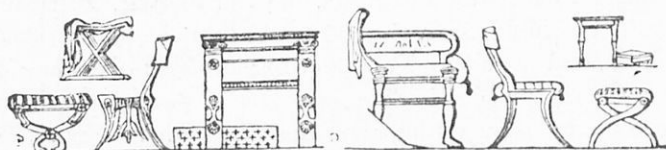
Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπόλυτος μονάρχης. Ἐπειτα ὅμως ἡ ἐξουσία του περιορίσθη. Ἦτο μὲν καὶ τώρα ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἶχεν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἐν καιρῷ εἰρήνης ὅμως ἡ δύναμίς του περιορίζετο πολὺ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ὅσάκις ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἀπόφασιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιεφέρετο ὅλη ἡ πόλις, ἐκάλει τοὺς εὐγενεῖς εἰς συμπόσιον καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον (**βουλὴ γερόντων**). Κατόπιν ἐκάλει καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως (**ἀγορὰ δήμου**) καὶ ἐξέθετεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀποφασισθέντα. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἐπετρέπετο νὰ λάβουν τὸν λόγον. Ὁ παριστάμενος λαὸς ἢ παρεδέχετο διὰ βοῆς, ἢ, ἂν ἡ ἀπόφασις δὲν ἤρθεσκεν εἰς αὐτόν, ἐσιώπα.

Καὶ ἡ δικαστικὴ ὡσαύτως ἐξουσία τοῦ βασιλέως ἦτο περιορισμένη. Κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτει ἡ αὐτοδικία. Πολὺ σπανίως δὲ κατέφευγον εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ λύσῃ τὰς διαφοράς των. Τὸ ἀδίκημα καὶ ἰδίως ὁ φόνος ἐνδιαφέρει μόνον τὰς δύο οἰκογενείας, τοῦ ἀδικήσαντος καὶ τοῦ ἀδικηθέντος. Ὑπεύθυνος δὲ δι' αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀδικήσας, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του, ὅπως καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν προσβάλλεται μόνον ὁ ἀδικηθεὶς, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του. Ἐξιλέωσις τοῦ ἀδικήματος δύναται νὰ γίνῃ μόνον, ὅταν ἡ ἀδικηθεῖσα οἰκογένεια δεχθῇ παρὰ τῆς ἄλλης χρηματικὴν ἱκανοποίησιν (ποινή).

4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

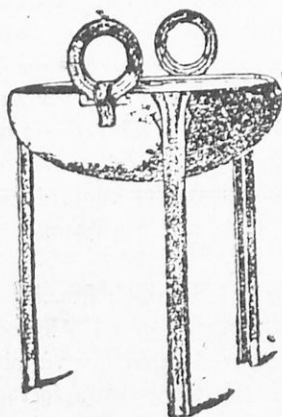
Ἡ ζωὴ ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων ἦτο πολὺ ἀπλῆ.

Αἱ οἰκίαι, ἀφ' οὗτου οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ κατοικοῦν εἰς καλύβας, ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους συνδεομένους μὲ πηλὸν καὶ ἐνίοτε μὲ ὤμας πλίνθους. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ στερέωσιν παρε-

Εἰκ. 76. Ἔδραι διάφοροι.

νέβαλλον εἰς τοὺς τοίχους κατ' ἀποστάσεις ξύλα ὀριζοντίως. Αἱ καλύτερον κτισμέναι οἰκίαι εἶχον καὶ ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλο λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβέστου. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ οἰκίαι συνήθως ἀπὸ τρία κατὰ μῆκος δωμάτια. Ἐκ τούτων,

Εἰκ. 77. Τρίπους λέβης.

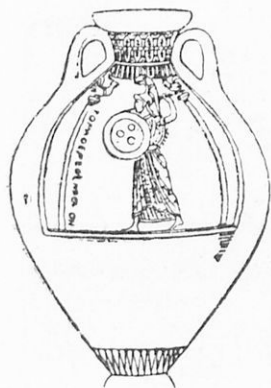
ὅπως καὶ εἰς τὸ μέγαρον, τὸ ἐμπρόσθιον ἦτο στοὰ ἀνοικτὴ πρὸς τὰ ἔξω, εἰς δὲ τὸ μεσαῖον ὑπῆρχεν ἐστία καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρες κίονες ἀπὸ κορμούς δένδρων διὰ νὰ ὑποβαστάζουσιν τὴν στέγην. Ἡ στέγη δὲ ἦτο ἢ ὀριζοντία ἢ ἐπικλινὴς πρὸς τὴν μίαν ἢ καὶ πρὸς τὰς δύο πλευράς.

Τὰ ἐπιπλα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ θρόνος, κάθισμα μέγαλον μὲ στήριγμα διὰ τὰ νῶτα, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἄλλα καθίσματα μὲ στήριγμα διὰ τὰ νῶτα μόνον, σαμνία, τράπεζαι

μικραὶ διὰ νὰ τρώγουν καὶ κιβώτια διὰ νὰ φυλάττουν τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα. Τὰ μαγειρικὰ σκεύη ἦσαν σχεδὸν ὅμοια μὲ τὰ ἰδικὰ μας. Τὰ συνήθη δὲ ἀγγεῖα εἶναι ὁ τρίπους λέβης, ὁ πίθος διὰ νὰ ἀποθηκεύουν οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι, ἐπίσης ὁ ἀμφορεὺς, ἢ ὑδρία διὰ τὸ νερόν, ὁ κρατήρ διὰ

νά ἀναμειγνύουν οἶνον μὲ νερόν, ἢ λήκυθος διὰ τὸ ἔλαιον, ποτήρια καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐνδυμασία πρὸ τῶν μεταναστεύσεων ἦτο διάφορος παρὰ κατόπιν. Τὸ σύνηθες ἔνδυμα τῶν Κρητῶν καὶ νησιωτῶν πρὸ τῶν

Εἰκ. 78. Ἀμφορεύς.

Εἰκ. 79. Κρατήρ.

μεταναστεύσεων ἦτο μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον δεμένον εἰς τὴν μέσῃν μὲ ζώνην, ἐκάλυπτε τὴν κοιλίαν καὶ μέρος τῶν μηρῶν. Κατὰ τὰς ἐορτὰς ὅμως οὔτοι ἐφόρουσαν μακρὸν ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐφθανε μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅπου ἐστρογγυλοῦτο καὶ ἐλάμβανε τὸ σχῆμα σημερινῆς βράκας (εἰκ. 85). Εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνδρες ἐφόρουσαν χιτῶνα (ὑποκάμισον) μὲ μακρὰς χειρίδας, ὃ ὁποῖος ἐφθανε μέχρι τῶν μηρῶν καὶ ἐκρατεῖτο εἰς τὴν μέσῃν μὲ ζώνην. Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ

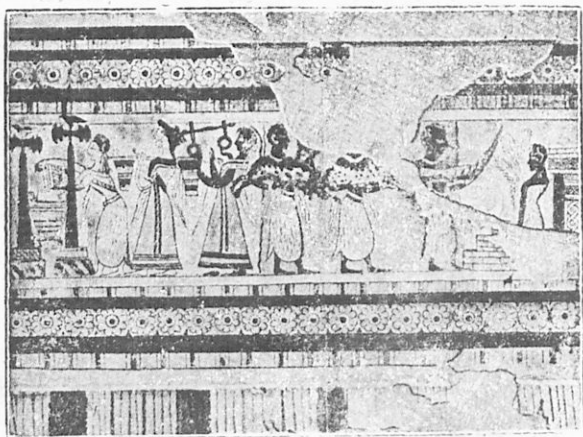
Εἰκ. 80. Φιάλη.

Εἰκ. 81. Λήκυθος.

εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐφόρουσαν περικόρμιον, τὸ ὁποῖον ἐφηρμόζετο ἀκριβῶς εἰς τὸ στῆθος, καὶ πλουσίαν ἐσθῆτα, ἢ ὁποία

κατέβαιναν ἀπὸ τὴν μέσην μέγρι τῶν ποδῶν ὀλονὲν πλατυτέρα. Ἐπὶ δὲ τοῦ περιχορίου ἐφόρουν ἐνίοτε μικρὸν ἐπενδύτην. Ἡ κόμη κατέπιπτε συνήθως εἰς μικροὺς πλοκάμους καὶ ἐστολίζετο

Εἰκ. 82. Ἐνδυμασίαι Κρητῶν (λιθὴν λάραξ ἐκ Φλοιστοῦ Κρήτης).

μὲ καρφίδας, ταινίας καὶ διαδήματα. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ἐφόρουν ἐνίοτε κέδιλα, τὰ ὅποια συνεκρατοῦντο μὲ λωρία, καὶ

Εἰκ. 83. Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

ἐστολίζοντο μὲ διάφορα κοσμήματα, βραχιόλια, δακτυλίδια, περιδέραια καὶ ἴσως καὶ ἐνώτια. Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ἡ ἔνδυμασία ἐγένετο ἀπλουστέρα. Καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφόρουν μακρὸν

χιτώνα λινόν και ἐπάνω εἰς αὐτὸν μεγάλον τεμάχιον ὕφασμα μάλλινον (ἱμάτιον). Εἶχον εἰς τοὺς πόδας ὑποδήματα και τὴν κεφαλὴν συνήθως γυμνήν. Ὁ χιτῶν τῶν γυναικῶν ἦτο μακρότερος, ἀνεσηκώονετο δὲ εἰς τὴν μέσην μετὰ τὴν ζώνην και ἐσχημάτιζε τὸν λεγόμενον κάλπον. Αἱ γυναῖκες προσέτι ἐφόρουν ἐνίστε κά-

Εἰκ. 84. Ἐνδυμασίαι γυναικῶν μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.

λυμμα ἀπὸ ὕφασμα λεπτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἄλλοτε δὲ ἐκάλυπτον αὐτὴν μετὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου

Εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν ὁ πατὴρ εἶναι ὁ κύριος και εἰς αὐτὸν ὅλοι ὀφείλουσαν ὑπακοήν. Αὐτὸς δὲ εἶναι συγχρόνως και ὁ ἄρχηγός τῆς οἰκογενείας. Ἡ γυνὴ διαμένει πάντοτε εἰς τὸ διαμερί-

σμα τῶν γυναικῶν καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῆς οἰκίας. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν κατεγίνοντο εἰς τὸ νὰ ὑφαίνουν καὶ κεντοῦν καὶ εἰς τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας. Αἱ κόραι μένουں πλησίον τῆς μητρὸς των, ἀλλὰ δὲν εἶναι κλεισμένοι ὅπως αἱ ὑπανδροί. Ἡμποροῦν νὰ ἐξέρχωνται ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξουν αὐταὶ τὸν σύζυγόν των. Ὁ πατὴρ δίδει αὐτὰς εἰς ὁποιονδήποτε θέλει καὶ λαμβάνει ὡς ἀντάλλαγμα δῶρα.

Αἱ μεγαλύτεραι διασκεδάσεις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι τὰ συμπόσια. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν βωμὸν ἑνὸς θεοῦ σφάζουν τοὺς βοῦς ἢ τὰ πρόβατα. Καίουν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τὰ ἐντόσθια, τὸ λίπος καὶ τὰ ὀστέα, τὸ δὲ κρέας κόπτουν εἰς τεμάχια καὶ ψήγουν. Ἐπειτα κάθηνται ὅλοι καὶ τρώγουν τὸ κρέας μὲ ἄρτον ἀπὸ σῖτον. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲ πίνουν οἶνον ἀνάμεικτον μὲ ἀφθονον νερόν. Τέλος διεσκεδάζον μὲ μουσικὴν, ἄσματα καὶ χορούς.

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς κοινωνίας τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι ἡ εὐγενὴς προθυμία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο δεκτὸς κάθε ξένος, ὁ ὁποῖος ἐζήτηι φιλοξενίαν. Ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Δία καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εὖρη κάθε περιποίησιν. Συνήθως ὁ φιλοξενούμενος καὶ ὁ φιλοξενῶν ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν δῶρων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς δεσμὸς ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἀκόμη σεβαστότερος καὶ ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο ὁ ἰκέτης. Ὅταν δηλ. ὁ καταδιωκόμενος δι' ὁποιονδήποτε λόγον ἤθελε καταφύγει εἰς τὸν βωμὸν ἢ τὴν ἐστίαν τῆς οἰκίας καὶ ἤθελε ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησιν. Ἄλλως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τὸν Δία.

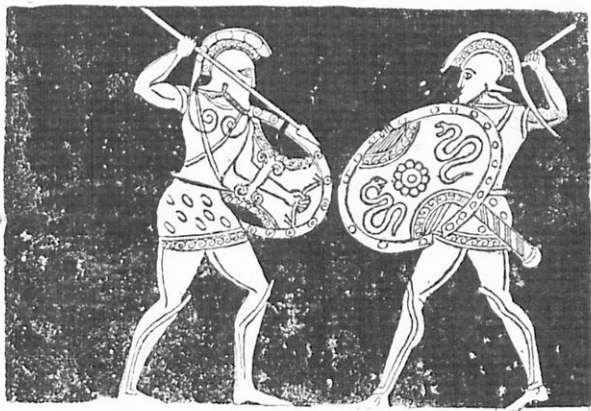
5. Τὰ ὅπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Ἡ κυριώτερα ἀπασχόλησις τῶν λαῶν καὶ ἰδίως τῶν εὐγενῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦτο ὁ πόλεμος.

Κάθε ἀνὴρ ὠπλίζετο μὲ ἰδικά του ὅπλα. Εἶχε δὲ δύο εἰδῶν ὅπλα, **ἐπιθετικά**, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκτύπα τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ **ἀμυντικά**, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὰ κτυπήματά του.

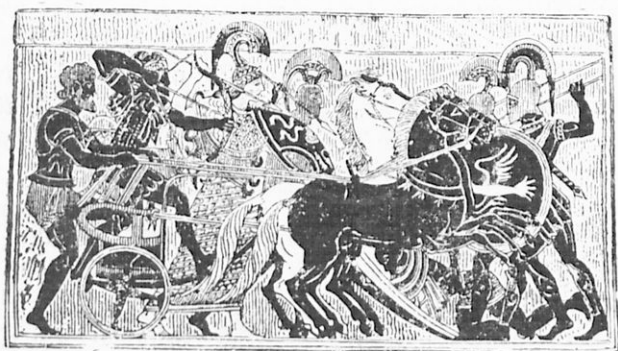
Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν κεφαλὴν του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει

πλαιότερα μὲν σκοῦφον ἀπὸ δέρμα, ἀργότερα δὲ **περικεφαλαίαν** ἀπὸ χαλκόν. Ἡ περικεφαλαία ἐσκέπαζε τὸ μέτωπον, τοὺς

Εἰκ. 85. Πολεμισταὶ ὀμηρικῶν χρόνων.

κροτάφους καὶ τὰς παρεῖας εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ [καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ πώγωνος, ἐδένετο δὲ ἀπὸ

Εἰκ. 86. Πολεμικὸν ἄρμα.

κάτω μὲ λωρίον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς περικεφαλαίας ἦτο ἐμπηγμένον λοφίον, συνήθως ἀπὸ οὐρᾶν ἵπλου.

Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὰς κνήμας του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει τὰς

κνημίδας. Αὐταὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀπὸ δέρομα, κατόπιν ὅμως κατεσκευάζοντο ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου, ἔφθανον δὲ ἀπὸ τὰ γόνατα μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Διὰ τὰ ἀποκρούη τὰ κτυπήματα τῶν ἀντιπάλων, ὁ πολεμιστῆς ἐκράτει μὲ τὴν ἀριστεράν του χειρὰ **ἀσπίδα** κατασκευασμένην ἀπὸ πολλὰ δέροματα βοῶν καὶ ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου. Ἡ ἀσπίς κατ' ἀρχὰς ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν πώγωνα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ἀργότερα ἔγινε μικροτέρα. Τότε ἠναγκάσθησαν νὰ φοροῦν καὶ ἄλλο ἀμυντικὸν ὄπλον, τὸν **θώρακα**. Ὁ θώραξ κατασκευασμένος ἐκ χαλκοῦ ἐπροφύλαττε καὶ τὴν ράχιν καὶ τὸ στήθος.

Ὡς ἐπιθετικά δὲ ὄπλα οἱ περισσότεροι πολεμισταὶ εἶχον τὸ **ξίφος** καὶ τὸ **δόρυ**. Τὸ ξίφος ἦτο χάλκινον, πολὺ μακρὸν καὶ δίστομον, ἐκρέματο δὲ ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὄμων εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν. Τὸ δόρυ ἦτο ξύλινον καὶ εἶχεν εἰς τὰ δύο ἄκρα αἰχμὰς ἀπὸ χαλκόν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον, ἡ μὲν μία διὰ τὰ τρυπᾶ τὸν ἀντίπαλον, ἡ δὲ ἄλλη διὰ τὰ ἐμπηγνύεται εἰς τὴν γῆν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως. Ἦτο δὲ τὸ δόρυ πολὺ μακρὸν, ἐνίστε μέχρι πέντε μέτρων.

Μερικοὶ τέλος πολεμισταὶ ἦσαν ὦπλισμένοι μὲ **τόξον** κατασκευασμένον ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ δύο κέρατα ἐλάφου συνεισόμενα. Μὲ τὸ τόξον ἐρριπτον βέλη, τὰ ὁποῖα εἶχον αἰχμὴν ἀπὸ χαλκόν τριγωνικὴν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχον ὄπλα στερεώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπορευόντο δὲ συνήθως εἰς τὴν μάχην ἐπάνω εἰς **ἄρμα** δίτροχον, τὸ ὁποῖον ἐσύρειτο ἀπὸ δύο ἵππους καὶ διηυθύνετο ὑπὸ ἠνιόχου. Ἐμάχοντο δὲ οὗτοι ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὸ ἄρμα των, ἄλλοτε δὲ ἀφ' οὗ κατέβαινον ἀπὸ αὐτὸ καὶ αὐτοὶ ἔφερον τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ λοιποὶ ἠκολούθουν τοὺς ἡγεμόνας των εἰς πυκνὰς ἀτάκτους γραμμάς.

Αἱ πολεμικαὶ συνήθειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν ἀγροιαί. Ὁ νικητῆς ἠσθάνετο ἀγροίαν χαρὰν διὰ τὴν νίκην καὶ τὰ λάφυρα. Ἀπέβλεπεν ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ πάρῃ τὰ ὄπλα τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ σύρῃ τὸ πτώμα του ὀπισθεν τοῦ ἄρματός του καὶ τὸ ἀτιμάσῃ. Διὰ τοῦτο φοβερὸς ἀγὼν ἐγένετο διὰ τὸ πτώμα τοῦ φονευθέντος ἥρωος. Ἐπίσης ὅταν μία πόλις ἐκυριεύετο, κατεστρέφετο διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καθ' ὀλοκληρίαν, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοί της ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι.

6. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς ἀκμὴν. Ἐπὶ τότε ὅμως παρακμᾶζον.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περιορίζεται πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ τὰ πλοῖα δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διότι ἦσαν μικρὰ καὶ χωρὶς κατάστρωμα.

Τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν· οἱ ἔμποροι δηλ. ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων, τὰ ὅποια ἐπερίσσευον εἰς τὸν τόπον των, μὲ ἄλλα, τὰ ὅποια αὐτὸς δὲν παρήγε. Τὸ νόμισμα δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη. Καὶ τὸ ἐμπόριον ὅμως τοῦτο ἦτο περιορισμένον. Εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐτιμᾶτο πρὸ πάντων ἡ πολεμικὴ τέχνη, τὸ ἐμπόριον φυσικὰ ἐπεφρονεῖτο.

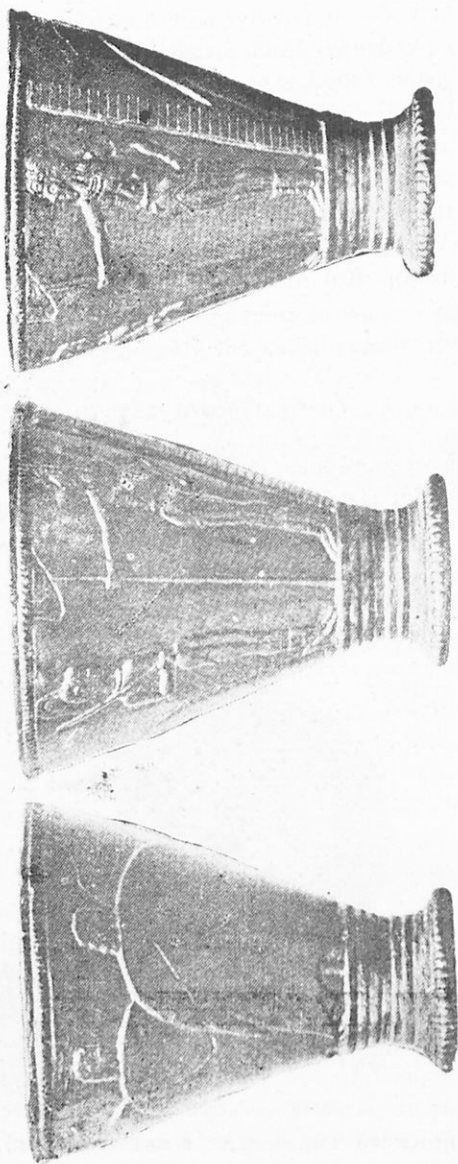
7. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Προτοῦ νὰ κατέλθουν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, αἱ ὠραῖαι τέχναι εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Εἰκ. 87. Ἄγγειον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.

Ἀπὸ τὰς ἀκροπόλεις, τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους βλέπομεν ὅτι ἦτο πολὺ προωθευμένη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ δὲ μετακίνησις καὶ τοποθέτησις τῶν μεγάλων ἐκείνων λίθων, μὲ τοὺς

Είχ. 88. Ἀγγεῖα ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαῦρον λίθου μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις.

ὁποίους εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρονθος, δεικνύουν ὅτι εἶχον ἀρχετὴν πείραν τῆς **μηχανικῆς**.

Εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν εὐρέθησαν ζωγραφία με ζωηρὰ χρώματα, αἱ ὁποῖα παριστάνουν ζῶα, ἀνθρώπους καὶ ἄλλα κοσμήματα (εἰκ. 50, 59). Ἐπίσης εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ πο-

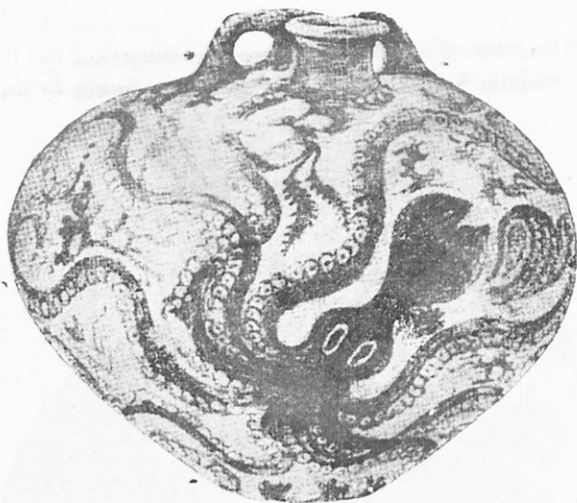

Εἰκ. 89. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης με γραπτὴν διακόσμησιν.

λύχρωμα με κοσμήματα ζῴων καὶ φυτῶν καὶ ἄλλα. Αὐτὰ δεικνύουν, ὅτι καὶ ἡ **ζωγραφικὴ** καὶ ἡ **κεραμευτικὴ** ἦσαν πολὺ προοδευμένα.

Καὶ ἡ **γλυπτικὴ** ἐπίσης εἶχε προοδεύσει πολὺ. Ἐσκάλλιζον εἰς λίθους, εἰς ὄστᾶ ζῴων καὶ εἰς μέταλλα ἀναγλύφους παραστά-

σεις ἢ καὶ ὀλόγλυφα ἔργα, τὰ ὅποια παρίστανον ἀνθρώπους ἢ ζῶα. Ἐξεργάζοντο προσέτι τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ ἐσκάλιζον

Εἰκ. 90. Ἄγγιϊον ἐκ Κρήτης μὲ ζωϊκὴν διακόσμησιν.

Εἰκ. 91. Χρυσὰ ποτήρια ἐκ Μυκηναίων.

ἐπὶ λίθων ἢ ἐπὶ χρυσοῦ διαφόρους παραστάσεις (ζῶνι, ἀνθρώπους κ. ἄ.) μὲ καταπληκτικὴν φυσικότητα διὰ τὰ χρησιμεύουν ὡς σφραγίδες. Κατεσκευάζον ὁμοίως ἀπὸ χαλκῶν ἢ χρυσοῦν χυτὰ καὶ σφρηλατημένα ἀντικείμενα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐπίσης ἦσαν δεξιοὶ εἰς τὴν *ἐμπαιστικὴν*. Ἐγνώριζον δηλ. τὰ θέτον κοσμήματα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ, κλπ. ἐντὸς ἀντικειμένων ἐξ ἄλλης ὕλης καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ παράγουν ζωγραφίας (εἰκ 52). Τέλος ἐγνώριζον τὰ κατασκευάζον τὴν *ῥαλον*.

Εἰκ. 92. Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηνῶν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθοδον τῶν Λωρῶν ὅμως αἱ τέχναι ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα μαραίνονται. Μὲ τὰς ἐπιδρομὰς οἱ ἄνθρωποι εἶχον παύσει τὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον πτωχεύσει. Ἐξ ἄλλου οἱ Λωρῶν ἦσαν ἄνθρωποι ὀρεινοί, τραχεῖς καὶ λιτοί, ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν τὰ ἀγαποῦν τὰς ὀφθαλμίας τέχναις.

1. Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων

Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων παρουσιάζεται παρὰ πολὺ ἀλλοιωμένη. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀκροπόλεις τῶν Ἀχαιῶν ὅλαι κατεστράφησαν. Ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθη. Ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου κατεστράφη καὶ ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Φοινίκων. Ἀλλὰ καὶ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνεχίσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν βίον, πὺν ἔζων εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν μακροὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἔντοπίους, ἕως οὗ ἐγκατασταθῶν ὀριστικῶς καὶ ἐπιδοθῶν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλάς ὅλη εὐρίσκεται ἀπὸ πάσης ἐπόψεως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀνομάζουσι **μεσαίωνα τῆς Ἑλλάδος**.

Πρῶτοι ἐξέρχονται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτοῦ σκότους οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταναστεύσει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μόλις λοιπὸν ἀνέπνευσαν ἐκ τῶν ἀγῶνων, τοὺς ὁποίους εἶχον κάμει μὲ τοὺς ἔντοπίους διὰ νὰ ἐγκατασταθῶν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἀκμάζουσι δὲ τότε πρὸ πάντων ἡ **Μίλητος**, ἡ **Φώκαια** καὶ ἡ **Σάμος**, αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν μεγάλαι ἐμπορικαὶ πόλεις. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν παραδόσεων τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βίου καὶ τοῦ γλυκεροῦ κλίματος τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ φαιδροῦ αὐτῆς οὐρανοῦ, ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς ὡραίας τέχνας ὡς καὶ τὴν ἐπικὴν ποίησιν.

Τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἠκολούθησαν κατόπιν αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, καὶ πρῶται αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὰ παράλια τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος **Χαλκίς**, **Ερέτρια**, **Κόρινθος**, **Αἴγινα** καὶ κατόπιν αἱ **Ἀθῆναι**. Ἡ ναυτιλία πλέον καὶ τὸ ἐμπόριον περιέρχονται πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Φοίνικες ἀναγκάζονται νὰ ἀποσυρθῶν δυτικώτερον.

2. Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπέφερον ἄλλας ἀνατροπὰς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον ὄλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων.

Κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τὸ πολίτευμα ἦτο ἡ βασιλεία. Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ὅμως εἰς κάθε πόλιν ὅλα τὰ κτίματα περιῆλθον εἰς τοὺς κατακτητὰς καὶ ἰδίως ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς σπουδαιότερους πολεμιστὰς, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἢ τῶν ἀρίστων. Οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἀπετέλουν τὸν δῆμον καὶ ἀπέζων ἢ ἐκ τῶν μικρῶν ἀγρῶν τῶν ἢ μετερχόμενοι διαφόρους μηχανικὰς τέχνας ἢ τὸ ἐμπόριον. Τότε οἱ εὐγενεῖς κατώρθωσαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ περιορίσουν ἢ νὰ καταργήσουν τὴν βασιλείαν καὶ νὰ συγκεντρώσουν εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἐξουσίαν. Τὸ πολίτευμα τοῦτο ὠνομάσθη **ἀριστοκρατικόν**. Τώρα τὴν ἐξουσίαν, ἀντὶ νὰ τὴν ἔχη συγκεντρωμένην ἓνας ἄνθρωπος, ὁ βασιλεὺς, τὴν ἔχουν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο **ἄριστοι**.

Κατόπιν ὅμως ὁ δῆμος μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπλούτησε. Δὲν ἔβλεπε λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποιον ἔπρεπε πλεον ἄλλοι οἱ εὐγενεῖς νὰ ἔχουν εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ ἡγεῖρεν ἀξιώσεις νὰ μετέχη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν διοίκησιν. Τὰς ἀξιώσεις δὲ αὐτὰς ὑπέθαλψε καὶ ἡ βιαία καὶ τυραννικὴ συμπεριφορὰ τῶν εὐγενῶν. Ἀναβρασμὸς λοιπὸν μέγας καὶ ταραχαὶ πολλαὶ ἐπεκράτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Εἰς πολλὰς οἱ πλουσιώτεροι ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ δήμου κατώρθωσαν νὰ διασπάσουν τὸν στενὸν κύκλον τῆς ἀριστοκρατίας καὶ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Οὕτω τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα μετετάπη εἰς **τιμοκρατικόν**. Τὴν ἐξουσίαν δηλ. ἔχουν ὅλοι οἱ πλούσιοι, ὅχι μόνον οἱ γαιοκτήμονες.

Ἄλλ' ἐκ τούτου ὁ πολὺς δῆμος δὲν ὠφελήθη. Ἐξηκολούθει νὰ πιέζεται καὶ ὑπὸ τῆς πλουτοκρατίας, ὅπως καὶ πρὶν ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ διὰ τοῦτο ἐξίτηι νὰ λάβῃ μέρος ὅλος εἰς τὴν διοίκησιν. Ἐνεκα τούτου ἐπῆλθον συγκρούσεις μεταξὺ τῆς ἀρχού-

σης τάξεως καὶ τοῦ δήμου. Ἐκ τῶν συγκρούσεων αὐτῶν εἰς ἄλλας μὲν πόλεις ἐπεκράτησεν ἢ μία ἐκ τῶν δύο μερίδων, ὥστε τὸ πολίτευμα ἢ ἔμεινεν ὀλιγαρχικὸν (δηλ. ἀριστοκρατικὸν ἢ τιμοκρατικὸν, διότι καὶ εἰς τὰ δύο τὴν ἐξουσίαν ἔχουν ὀλίγοι) ἢ μετετόπη εἰς **δημοκρατικὸν**, τὴν ἐξουσίαν δηλ. ἔλαβεν εἰς χεῖράς του ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ὠνομαζέτο **δῆμος**. Εἰς ἄλλας πόλεις πάλιν ἀνετέθη καὶ ὑπὸ τῶν δύο μερίδων ἢ διακανόνισις τῶν διαφορῶν εἰς **νομοθέτας** (Δράκων, Σόλων). Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις κατὰ τοὺς μεταξὺ ὀλιγαρχίας καὶ δήμου συχνοὺς αἵματηροὺς ἀγῶνας φιλόδοξοι καὶ ἱκανοὶ ἄνδρες ἐκ τοῦ δήμου ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐγενῶν ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τοῦ δήμου καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀρπάσουν αὐτοὶ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Αὐτοὶ εἶνε οἱ λεγόμενοι **τύραννοι**, οἱ ὁποῖοι ἤχμασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου.

Ἡ κυβέρνησις τῶν τυράννων ἀφῆκε λαμπρὰν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Οὗτοι ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει τὴν ἐργασίαν, κατεσκεύασαν πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ ἐθεράπευσαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ἐπίσης ὅχι ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὰς πόλεις φιλεύθεροι θεσμοί. Ἐλίεζον ὁμοίως καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν δῆμον καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ἡ τυραννὶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ πολὺν χρόνον. Τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη, τὰ ὁποῖα ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς διαφόρους πόλεις, διετήρουν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν τυράννων. Ἀλλὰ καὶ ὁ δῆμος, ὁ ὁποῖος ὀλονὲν προήγετο, δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀνέχεται. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις ἡ τυραννὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος κατελύθη, καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος καὶ ἐγκαθιδρύθη **δημοκρατία**, εἰς ἄλλας δὲ ἐπεκράτησεν οἱ ὀλιγαρχικοί.

3. Ὁ δεῦτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.

Αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐπέφεραν εἰς αὐτὰς μεγάλας ἀνατροπὰς. Αἱ μερίδες, αἱ ὁποῖαι κάθε φορὰν ἐνικῶντο, ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατριζῶνται. Ἐπομένως παρὰ πολλοὶ Ἕλληνες ἐτόπησαν καὶ πάλιν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀποικισμοῦ πρὸς

ἄλλας σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξει-
νου πόντου. Εἰς τὴν νέαν ὅμως αὐτὴν ἐξάλωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ
συνετέλεσαν ὄχι ὀλίγον καὶ ἄλλα αἴτια· α) ἡ οἰκονομικὴ στενο-
χωρία ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, β) ἡ μεγάλη καὶ δυσ-
νόλογος πρὸς τὴν παραγωγὴν αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ γ)
καὶ σπουδαιότερον τὸ φύσει ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων,
τὸ ὁποῖον ὤθει αὐτοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν πρώτων
ὕλων διὰ τὴν βιομηχανίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τό-
πων καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Ἐπι δεύτερος αὐτὸς ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς ἔγινεν ἀπὸ τοῦ 8ου
μέχρι τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐκ τῶν ἀποι-
κιῶν, αἱ ὁποῖαι ἰδρῦθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν
αἱ ἑξῆς:

Εἰς τὰς νήσους τοῦ **Ἰονίου πελάγους** Λευκάδα καὶ Κέρκυ-
ραν ἐγκατεστάθησαν Δωριεῖς ἐκ Κορίνθου.

Ἐπὶ τῶν **ἰλλυρικῶν** παραλίων ἐκτίσθησαν ἡ Ἐπίδαμνος
καὶ ἡ Ἀπολλωνία ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων,

Ἐπὶ τῆς **κάτω Ἰταλίας** ἐκτίσθη εἰς τὴν Καμπανίαν ὑπὸ
τῶν Χαλκιδέων ἡ Κύμη, ἡ ἀρχαιοτάτη πρὸς δυσμὰς ἀποικία,
ἐκ ταύτης δὲ κατόπιν προῆλθεν ἡ Παρθενόπη (Νεάπολις). Ὡσαύ-
τως ἀρχαία ἀποικία ἦτο ἐκεῖ ἡ Σύβαρις, περίφημος διὰ τὸν
πλοῦτόν της, ἡ ὁποία ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀχαιῶν εἰς τὴν δυτικὴν πα-
ραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Ἀποικοὶ ἐκ τῆς Λακωνικῆς
ἴδρυσαν τὸν Τάραντα καὶ Λοκροὶ τοὺς ἐπιζεφυρούς Λοκρούς,
Χαλκιδεῖς δὲ μὲ Μεσσηνίους ἔκτισαν τὸ Ρήγιον. Ἐξ αὐτῶν
ἐξῆλθον πάλιν ἄλλαι ἀποικίαι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατε-
λήφθη ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο ὠνομά-
σθη **Μεγάλη Ἑλλάς**.

Εἰς τὴν **Σικελίαν** Χαλκιδεῖς καὶ Νάξιοι ἔκτισαν τὴν Νάξον
βορείως τῆς Αἴτνης, μεσημβρινῶς δὲ τὴν Κατάνην καὶ τοὺς
Λεοντίνους, Κυμαῖοι καὶ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν ὁμοίως τὴν Ζάγκλην,
ἡ ὁποία ὕστερον ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους Μεσσήνη.
Οἱ Κορίνθιοι ἔκτισαν τὰς Συρακούσας, οἱ Μεγαρεῖς τὰ Μέγαρα
καὶ οἱ Ρόδιοι τὴν Γέλαν, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ προῆλθεν ὁ
Ἀκράγας. Εἰς τὴν βορείαν τέλος παραλίαν Ἴωνες ἀπὸ τὴν
Ζάγκλην ἔκτισαν τὴν Ἰμέραν καὶ Σικελιώται Μεγαρεῖς τὸν
Σελινοῦντα.

Δυτικώτερον οἱ Φωκαεῖς ἔκτισαν εἰς τὴν **Γαλλίαν** πλησίον

τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥοδανοῦ τὴν Μασσαλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὴν Ζάκανθαν καὶ τὸ Ἐμπόριον.

Εἰς τὴν Διβύνην Δωριεῖς ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θήρας ἐκτίσαν τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Βάρκαν. Μιλήσιοι δὲ ἐγκαθιδρύθη-

Εἰκ. 93. Αἱ ἑλληνικαὶ

σαν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκτίσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου τὴν Ναύκρατιν.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν οἱ Χαλκιδεῖς ἐκτίσαν πολυαριθμοὺς ἀποικίας εἰς τὴν χερσόνησον, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ ὄνομά των ὠνομάσθη Χαλκιδική. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ἐπισημοτέρα ἦτο ἡ Ὀλυνθος. Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης, Κορινθιοὶ ἐκτίσαν τὴν Ποτειδαίαν. Πρὸς ἀνατολὰς εἰς ὅλην τὴν θρακικὴν παραλίαν

ἐκτίσθησαν ἄλλαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἴωνικαὶ ἀποικίαι καὶ κατελήφθησαν αἱ νῆσοι Θάσος, Σαμοθράκη, Ἴμβρος καὶ Λήμνος.

Εἰς τὰ παράλια τοῦ **Εὐξείνου πόντου** τὰς περισσοτέρας ἀποικίας ἔστειλεν ἡ Μίλητος. Οὕτως ἐκτίσθησαν ἐκεῖ ἡ Σινώπη,

ἀποικίαι.

ἢ Τραπεζοῦς, ἢ Ὀδησός, ἢ Θεοδοσία, τὸ Παντικάλαιον (Κέρς), ἢ Τανάϊς καὶ ἄλλαι.

Καὶ ὁ **Ἑλλήσποντος** δὲ καὶ ἡ **Προποντις** ἐγέμισαν ἀπὸ ἀποικίας ἑλληνικὰς. Οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὴν Ἄβυδον καὶ τὴν Κύζικον, οἱ Φωκαεῖς τὴν Λάμψακον, οἱ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτῆς Βυζάντιον.

4. Χαρακτήρ καὶ σημασία τῶν ἑλλήν. ἀποικιῶν

Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον ἀποικισμόν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶχον ἓν κοινὸν χαρακτηριστικόν. Ἰδρύνοντο διὰ μιᾶς καὶ κατὰ ὠρισμένον τρόπον. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ δὲν ἤρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ κατὰ μικρὰς ομάδας, ὅπως γίνεται εἰς τὰς σημερινὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ ἀνεχώρουν ἐκ τῆς πόλεως τῶν ὅλοι ὁμοῦ μὲ ἓνα ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν. Παρελάμβανον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἱερὸν πῦρ καὶ ὁμοιώματα τῶν προστατῶν θεῶν αὐτῆς καὶ ἀπήρχοντο εἰς χώραν, τὴν ὁποίαν ἢ εἶχον ἐκλέξει ὡς κατάλληλον ἢ εἶχεν ὑποδειξίει εἰς αὐτοὺς κάποιον μαντεῖον. Τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἀποίκων, ἀφ' οὗ ἔφθανον εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἦτο νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς θεοὺς τῶν καὶ νὰ ἀνεγείρουν βωμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέθετον τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἐκ τῆς πατρίδος τῶν.

Ἡ ἀποικία ἦτο πόλις ἀνεξάρτητος. Μὲ τὴν πόλιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἦλθον καὶ τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον **μητρόπολιν**, συνέδεον αὐτὴν μόνον τὰ κοινὰ ἦθη καὶ ἡ κοινὴ λατρεία. Ἀναμφιβόλως οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς αὐτὴν μὲ ἰδιαιτέρας περιποιήσεις. Ἐκ τῆς μητροπόλεως οἱ ἀποικοὶ ἐδανείζοντο ἱερεῖς καὶ ἰδίως πολιτικούς ἀρχηγούς. Εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς ἐξηκολούθουν νὰ λαμβάνουν μέρος δι' ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μητρόπολιν δὲν ἔθετον τὴν ἀποικίαν ὑπὸ κηδεμονίαν. Δὲν ἦτο αὕτη ὑπὴκοος τῆς μητροπόλεως, ἀλλ' ἴση πρὸς αὐτήν.

Ἡ δὲ σημασία τῆς ἀποικιακῆς ἐν γένει κινήσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε σπουδαιότατη διὰ τὸν πολιτισμόν. Οἱ ἀποικοὶ, ἀνθρώποι δραστήριοι καὶ ἐπιχειρηματῆαι, δὲν ἠμποδίζοντο πλέον ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν παλαιῶν πόλεων: Ἦσαν προοδευτικοί. Ἐδειξαν μεγάλην τόλμην καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐσημάτισαν εἰς τὰς νέας χώρας τῶν μικρὰς δημοκρατίας, αἱ ὁποῖαι ἠσχολοῦντο ὄχι εἰς κατακτήσεις, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ πλουτοῦν καὶ συγκεντρώνουν τὸ ἐμπόριον ὅλου σχεδὸν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ἐγνώρισαν τοὺς ἀκμαίους πολιτισμοὺς τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Φοινίκων. Αἱ ἐπιστῆμαι λοιπὸν τῶν Χαλδαίων, αἱ τέχναι

τῶν Αἰγυπτίων, ὁ ἀλφάβητος τῶν Φοινίκων καὶ ἡ τέχνη τῆς θαλασσοπλοίας τῶν καὶ τέλος αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τῆς Ἀνατολῆς παρελήφθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα ἐνιαῖον πολιτισμόν, τὸν ἑλληνικόν, μὲ μορφὴν ὅλως διόλου ἰδιαιτέραν καὶ πρωτότυπον. Τὸν ἑλληνικὸν δὲ τοῦτον πολιτισμόν κατόπιν αἱ εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι μετέδωκαν καὶ εἰς τοὺς ἐντοπίους τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν.

Αἱ ἀποικίαι λοιπόν, ἀφ' ἐνός μὲν διὰ τὴν γεωγραφικὴν τῶν θέσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν τῶν ἀνάπτυξιν, ὑπερέτερον πολὺ τὰς μητροπόλεις τῶν καὶ ἔγιναν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ κέντρον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

5. Ἡ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχον κοινὸν ὄνομα. Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ὀνομάζονται Ἕλληνες μόνον οἱ Μυρμιδόνες, οἱ ὁποῖοι ἐξεστράτευσαν μὲ τὸν Ἀχιλλέα ἐκ τῆς Φθιώτιδος. Ἀπὸ τοῦ 7ου ὅμως αἰῶνος ὅλοι ὀνομάζονται Ἕλληνες.

Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Σελλοὺς ἢ Ἐλλοὺς τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπεδίδεται κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς τοὺς κατοπιν ὀνομασθέντας Δωριεῖς. Ἀπὸ τὴν Ἠπειρον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξηπλώθη ἴδη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων εἰς τὴν Θεσσαλίαν μέχρι τῆς Φθιώτιδος. Ἀφ' οὗ δὲ μὲ τὰς μεταναστεύσεις οἱ Δωριεῖς ἐξηπλώθησαν πρὸς νότον, τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων διεδόθη εἰς ὅλην τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἐκ τούτου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν ὀνομάσθησαν Ἕλληνες καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔκτοτε διακρίνουν ἑαυτοὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους λαούς, τὰς ὁποῖους ὀνομάζουσι **βαρβάρους**.

Τοῦτο δεικνύει, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ ἦσαν ἐξηπλωμένοι εἰς τόσον ἀπομεμακρυσμένας χώρας, εἶχον συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος. Καὶ δικαίως, ἀφ' οὗ ὅλοι ὁμῶς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ ὅλοι εἶχον τὰς ἰδίας συνηθείας τοῦ βίου καὶ πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἀδιακόπως συνήνωνεν αὐτοὺς πνευματικῶς μὲ τὰ μαντεῖά της, μὲ τοὺς ἀγῶνας της καὶ ἐν γένει μὲ τὰ κοινὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ὅλοι

ὡς προσκυνηταί. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς εἶναι ὅτι, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν διαίρεσίν των εἰς φυλάς, ἔπλασαν, τὸν μῦθον τοῦ Ἑλλήνος.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Ἑλληὴν, ὁ κοινὸς πρόγονος ὅλων τῶν Ἑλλήνων, εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν Δῶρον, τὸν Αἴολον καὶ τὸν Ξοῦθον. Ὁ Δῶρος καὶ ὁ Αἴολος ἔγιναν πρόγονοι τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων, οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ Ξοῦθου, Ἀχαιοὶ καὶ Ἴων ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἰόνων.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ συνείδησις αὐτὴ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος δὲν κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ πολιτικῶς ὅλους τοὺς Ἑλληνας. Κάθε πόλις ἀπετέλει μικρὸν κράτος ἀνεξάρτητον, μὲ ἰδικὴν του κυβέρνησιν, ἰδικούς του νόμους καὶ ἰδικόν του στρατόν. Ἀλλ' ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ πόλεις, αἱ ὅποια ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδίαν φυλὴν ἢ κατοικοῦν πλησίον, ἤρχισαν νὰ συνενοῦνται μετὰ τῶν καὶ νὰ ἀποτελοῦν ὁμοσπονδίας, ἡ δὲ ἐπικράτησις μιᾶς ἐκ τῶν πόλεων τούτων, τῆς ἰσχυροτέρας, συνέδεε μετὰ τῶν περισσότερον τὰ μέλη τῆς ὁμοσπονδίας.

Τοῦτο πρὸ πάντων συνέβη εἰς τὴν **Σπάρτην** καὶ τὰς **Ἀθήνας**. Αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν ἰσχυρότεροι πολὺ ἀπὸ τὰ ἄλλας καὶ κατώρθωσαν νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των τὰς περισσοτέρας μὲ ὁμοσπονδίας. Ἡ μὲν Σπάρτη συνήνωσεν ὅλας σχεδὸν τὰς δωρικὰς πόλεις, αἱ ὅποια ἀπέμειναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὰι γεωργικαὶ καὶ διετήρησαν τὴν ἀριστοκρατικὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των. Αἱ δὲ Ἀθηναὶ συνήνωσεν ὅλας σχεδὸν τὰς ἰωνικὰς πόλεις, αἱ ὅποια ἀπέβησαν ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ καὶ ἔκαμαν τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των δημοκρατικὴν. Ὅλη δὲ σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο τούτων πόλεων.

7. Αἱ δευτερεύουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι.

Ἡ Μακεδονία. Οἱ Μακεδόνες ἀνῆκον εἰς τὸ ἴδιον ἔθνος μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας καὶ εἶχον γλῶσσαν καὶ ἥθη ὅμοια μὲ αὐτούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς ἀνεξαρτήτους (Βοτταῖοι, Ἑορδαῖοι, Λυγκησταί, Πελαγονες, Ὀρέσται), αἱ ὅποια ἀπετέλουν ἰδιαίτερας ἡγεμονίας. Ἡ δὲ Χαλκιδικὴ χερσόνησος καὶ ἐν γένει ὅλη ἡ παραλία τῆς Μα-

κεδονίας κατείχετο ὑπὸ ἀποίκων ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν ὁμως ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῆς Ὀρρεστίδος, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας τοῦ Ἄργου, ἐπεβλήθη εἰς ὅλας τὰς ἄλλας φυλὰς τῆς Μακεδονίας καὶ τὰς συνήνωσεν εἰς ἓν βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἐδεσσαν ἢ Αἰγᾶς (Βοδενά).

Ἡ Μακεδονία, ἐπειδὴ κεῖται εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὰς νοτιωτέρας ἑλληνικὰς χώρας μὲ ὑψηλὰ ὄρη, εὐρίσκετο μὲν πάντοτε εἰς σχέσεις μὲ αὐτάς, ἀλλ' ἐβράδυνε νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορίαν της μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν.

Οἱ Μακεδόνες, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μὀρφωσιν, ἔμειναν εἰς τὴν ὀμηρικὴν ἐποχὴν. Ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἄρχουν ἔθνοὺς γεωργῶν. Οἱ ἀνώτατοι εὐγενεῖς περιστοιχίζουσι τὸν βασιλέα, πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῆς λείας. Γραπτοὶ νόμοι δὲν ὑπάρχουσι.

Ἡ Θεσσαλία. Κατὰ τὰς μεταναστεύσεις οἱ ἐκ τῆς Ἡπείρου Θεσσαλοὶ κατέλαβον κυρίως τὴν μέσην καὶ εὐρυχωροτέραν θεσσαλικὴν πεδιάδα, ὑπέταξαν δὲ καὶ ὑπεχρέωσαν νὰ πληρῶνουν εἰς αὐτοὺς φόρον, 1) τοὺς Πεοραιβούς, οἱ ὁποῖοι κατόκουν τὸ βόρειον μέρος τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ κάτω Πηνειοῦ καὶ τοῦ Ὀλύμπου, 2) τοὺς Μάγνητας, οἱ ὁποῖοι κατόκουν τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν μεταξὺ Ὀσσης καὶ Πηλίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀφ' ἑτέρου καὶ 3) τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὁποῖοι κατόκουν τὴν Φθιώτιδα. Κατόπιν ὁμως ἡ κυριαρχία τῶν Θεσσαλῶν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς Μαλιεῖς, οἱ ὁποῖοι κατόκουν εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ εἰς τοὺς Δόλοπας, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὰς περὶ τὸν Τυμφρηστὸν ἀποκρήμους χώρας. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔθνη αὐτὰ εἶχον ἰδικὰς τῶν κυβερνήσεις καὶ τὰς ἰδικὰς τῶν βουλᾶς καὶ παρεκάθηντο ὡς ἴσοι μὲ τοὺς κυρίαρχους τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς ἰδίως Θεσσαλίας ἦσαν **Φεραί, Φάρσαλος, Λάρισα, Κραννῶν, Γόννοι Τρίκκη** καὶ ἄλλαι. Αἱ ὀμηρικαὶ βασιλεῖαι δὲν ὑπάρχουσι πλέον εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ἐνομμένα πολιτικῶς. Οἱ κάτοικοι διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν κατακτητῶν, οἱ ὁποῖοι κατόκουν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἦσαν κύριοι τῶν περισσοτέρων κτημάτων, καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν δοῦλοι (πενέσται).

καὶ ὑπηρετοῦν αὐτοὺς ἢ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα καὶ ἔβροσκον τὰ ποίμνια αὐτῶν. Οἱ ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν δὲν ἦσαν ὅλοι ἐξ ἴσου πλούσιοι καὶ ἰσχυροί. Οἱ κύριοι τῶν μεγαλυτέρων κτημάτων ἐκυβέρνηον αὐθαιρέτως τὰς πόλεις καὶ ἔζων βίον ἡγεμονικόν. Ἐτρεφον εἰς τὰ μεγάλα τῶν κτήματα τοὺς καλυτέρους ἵππους τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεκρότουον ἀπὸ τοὺς ἀπορωτέρους ἔλευθέρους καὶ ἀπὸ τοὺς πενήτας λαμπρὸν ἵπλικόν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης, οἱ Σκοπάδαι τῆς Κραννῶνος, ὁ Κινέας τῶν Γόννων, ὁ Μένων τῆς Φαρσάλου, ὁ Ἰάσων τῶν Φερῶν καὶ ἄλλοι. Ἐνίοτε ὅμως εἰς ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων τούτων οἴκων ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡγεμῶν ὅλης τῆς χώρας καὶ ὀνομάζετο **ταγός**. Τοιοῦτος ἐγένετο ὁ οἶκος τῶν Ἀλευαδῶν. Ὅσακις ἐγένετο ἢ τοιαύτη ἐνῶσις, οἱ Θεσσαλοὶ ἠδύναντο νὰ συγκροτήσουν στρατὸν 6000 ἰππέων καὶ 10000 ὀπλιτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο σπανίως. Συνήθως οἱ πόλεις ἐφιλονίκουον μεταξὺ τῶν. Διὰ τοῦτο δὲ οὔτε ἐπὶ τῶν ὑποτελῶν τῶν Περραιβῶν, Μαγνήτων, Ἀχαιῶν, Μαλιέων, Δολόπων, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῶν, οὔτε κατὰ τὴν περσικὴν ἐπιδρομὴν ἀντέταξαν εἰς τοὺς Πέρσας καμμίαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὑπετάχθησαν εἰς αὐτούς.

Ἡ Ἡπειρος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου εἶχον τὴν ἰδίαν καταγωγὴν, τὴν ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὅμως δὲν προώδευσαν ὅπως αὐτοί. Ὅπως καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, οὕτω καὶ ἐδῶ ἡ βασιλεία τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς διετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, καὶ ἦσαν καὶ οἱ Ἡπειρωταὶ διηρημένοι εἰς φυλάς. Οἱ βασιλεῖς δὲ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τῶν Μολοσσῶν, κατόρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὅλας τὰς ἄλλας.

Ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία. Αἱ ὄρειναι αὗται χῶραι, ὡς ἀποκλειόμεναι δι' ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὄρεων ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἡπειρον, οὐδέποτε σχεδὸν ἤλθον εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν διὰ τοῦτο παρέμειναν ἡμιβάρβαροι. Βασιλεῖαι ὅμως δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς. Κυβερνῶνται δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν.

Λοκρῖς, Δωρῖς καὶ Φωκίς. Αἱ νοτιῶς τῆς Οἴτης Λοκρῖς καὶ Δωρῖς οὐδὲν σχεδὸν διεδραμάτισαν πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Διοικοῦντο δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ἡ μεταξὺ τῶν Λοκρῶν ὅμως Φωκίς ἐγένετο περίφημος, διότι περιεῖχε

τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Αἱ πόλεις τῶν ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων καὶ συνεδέοντο μὲ κάποιαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν.

Ἡ Βοιωτία. Ἡ Βοιωτία, μεταξὺ Φωκίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Λοκίδος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελεῖ πεδιάδα ἐκτεταμένην μὲ ἐξόδους καὶ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἀχαιῶν τὴν χώραν κατόκει λαὸς περίφημος κατὰ τὴν ἠρωϊκὴν ἐποχὴν, οἱ Μινύαι, οἱ ὁποῖοι ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν τὸν κρητικὸν πολιτισμόν. Μετὰ ταύτην οἱ Ἀχαιοὶ ἀνέπτυξαν τὸν μυκηναϊκὸν μὲ κέντρα τὴν Καδμείαν καὶ τὸν Ὀρχομενόν. Μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων κατέλαβον τὴν χώραν οἱ ἐκ Θεσσαλίας διωχθέντες Βοιωτοί. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, τῶν ὁποίων ἀξιολογώτεροι ἦσαν αἱ **Θῆβαι**, ἡ **Χαιρώνεια**, ὁ **Ὀρχομενός**, ἡ **Ἀλίαρτος**, ἡ **Τανάγρα**, ἡ **Λεβάδεια**, ἡ **Κορώνεια**, αἱ **Θεσπιαὶ** καὶ αἱ **Πλαταιαί**, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ὅλοι ὅμως ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν διοικοῦσαν δύο ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ὀνομαζόντο **βοιωτάρχαι** καὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ Θῆβαι ἐφέροντο δεσποτικῶς, περὶ τὸ 510 αἱ Πλαταιαὶ ἀπεσπίασθησαν ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Εὐβοία. Αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον κατοκεῖτο ὑπὸ Ἰώνων. Ἠκμασαν δὲ εἰς αὐτὴν πρὸ πάντων διὰ τὸ ἐμπόριόν των δύο πόλεις, ἡ **Χαλκίς** καὶ ἡ **Ἐρέτρια**.

Ἡ Μεγαρίς, ἀφ' οὗ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, ἀπέτελεσε μέρος τῆς Κορίνθου, ἔπειτα ὅμως κατόρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Τότε δὲ καὶ ἀπέστειλε πολλὰς ἀποικίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἰου αἰῶνος ἐγίνε τυραννος αὐτῆς ὁ Θεαγένης, ὁ ὁποῖος νικήσας τοὺς Ἀθηναίους κατέλαβε τὴν Σαλαμίνα καὶ τὴν διετήρησε μέρος τοῦ Σόλωνος. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Θεαγένους ἐπεκράτησαν ταραχαί, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβουν τὴν κυβέρνησιν καὶ πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ Δωριεῖς.

Ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος πλησίον τοῦ ἰσθμοῦ, ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, εὐρίσκετο μεταξὺ δύο θαλασσῶν, τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸ ὁποῖον ὠδήγει εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ ὁποῖος ὠδήγει εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Ἡ πόλις δὲν ἐπεξετείνετο μέχρι

τῆς θαλάσσης, ἀλλ' εἶχε δύο λιμένας, ἓνα εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν δύο θαλασσῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν λιμένων τούτων εἰς τὸ στενώτερον μέρος τοῦ ἰσθμοῦ εἶχε στρωθῆ ὁδός, ὃ ὀνομαστὸς **διολκος**, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυρον τὰ πλοῖα ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἄπεφευγον οὕτω γὰ κάμουν τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ πλοῖα ἐκινδύνευον γὰ θρασυθεῖν ἐπὶ τῆς βραχέως καὶ πολυταράχου Μαλέας ἄκρας.

Ἔνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ Κόρινθος ἔγινεν ἐνωρὶς πόλις πλουσία καὶ μεγάλη. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὴν πολυμελῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Βακχιαδῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, συμβούλιον δὲ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀπεφάσιζε περὶ ὄλων τῶν ὑποθέσεων. Κατὰ τὸν 7ον ὅμως αἰῶνα οἱ Βακχιάδαι ἐφρονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐπὶ 50 ἔτη καὶ πλέον ὑπέκυψαν εἰς τυράννους. Ὁ πρῶτος τύραννος τῆς Κορίνθου ὑπῆρξεν ὁ Κυψέλος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βακχιαδῶν. Οὗτος ἐπὶ 30 ἔτη ἐτυράνησε τῆς Κορίνθου καὶ συνήθροισεν ἄπειρα πλούτη, τρεῖς δὲ υἱοὶ του ἴδρυσαν ἀποικίας ἐπὶ τῶν ἀδριατικῶν παραλίων.

Ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου Περιάνδρος, ὃ ὁποῖος διεδέχθη αὐτόν, ὑπῆρξεν ὁ ἰσχυρότερος μονάρχης τῶν χρόνων του, Ἰδρυσεν ἀποικίαν τὴν Ποτειδαίαν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Συνῆψεν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἠνάγκασε τοὺς Κερκυραίους, οἱ ὁποῖοι τότε εἶχον ἰσχυρὸν στόλον, γὰ ὑποταχθεῖν εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περιάνδρου διεδέχθη αὐτόν ὁ υἱὸς του Ψαμμίτιχος. Ἄλλ' ὃ λαὸς τῆς Κορίνθου ἐξηγέσθη, ἐφόνευσεν τὸν Ψαμμίτιχον καὶ κατέστρεψε τὰ ἀνάκτορα τῶν τυράννων. Ἐκτοτε τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβον οἱ εὐπορώτεροι τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Σικυῶν. Τῆς Σικυῶνος τὴν κυβέρνησιν εἶχον αἱ δωρεὰ καὶ οἰκογένειαι. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ, εὗρισκοντο δὲ εἰς κατωτέραν θέσιν. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ὃ λαὸς ἐστασίασεν ἐναντίον τῶν Δωριέων. Τότε ὃ Ὀρθαγόρας ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως.

Ὁ Ὀρθαγόρας καὶ οἱ ἀπόγονοὶ του διετήρησαν τὴν ἀρχὴν 100 ἔτη. Τελευταῖος τύραννος ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ὀρθαγόρα ὑπῆρ-

Ξενό Κλεισθένης, ὁ ὁποῖος τὴν θυγατέρα του Ἀγαρίστην, περίφημον διὰ τὸ κάλλος της, ἐνύμφευσε μὲ τὸν Ἀθηναῖον Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθένου ἡ τυραννὶς εἰς τὴν Σικυῶνα κατελύθη καὶ ἐγκατεστάθη ἡ δημοκρατία. Ἀλλὰ καὶ αὕτη μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Σπάρτης κατελύθη καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ὀλιγαρχίας.

Φλιασία. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν καὶ αὕτη ἐβασιλεύετο καὶ διετήρει τὴν αὐτονομίαν της. Κατόπιν ὅμως κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν γειτονικῶν της πολιτειῶν μετέβαλε τὸ πολίτευμά της εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ ὑπῆχθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Αἴγινα. Ἡ Αἴγινα καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Δωριέων ὑπῆχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἄργου. Ἀργότερα κατώρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ διέπρωσεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς τέχνας. Μετεῖχε δὲ τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καλὴν θέσιν, διότι ἦτο ἡ μεγαλύτερα ναυτικὴ δύναμις τῶν Δωριέων.

Τὸ Ἄργος. Τὸ Ἄργος, κείμενον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος, ὑπῆρξε κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὅλης. Κατὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν φαίνεται, ὅτι οἱ Δωριεῖς συνεβιάσθησαν καὶ κατόπιν συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους. Οἱ Δωριεῖς βασιλεῖς τοῦ Ἄργου ὄχι μόνον ἔγιναν ὀλίγον κατ' ὀλίγον κύριοι ὅλης τῆς Ἀργολίδος, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσαν, ὥστε καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου δωρικαὶ πόλεις νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἄργου. Οὕτω κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα, πρὶν ἢ Σπάρτη φθάσῃ εἰς τὴν μεγίστην της δύναμιν, τὸ Ἄργος εἶχε γίνῃ ἡ ἰσχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυῶν, ἡ Φλιοῦς καὶ ἡ Αἴγινα ἦσαν σύμμαχοι αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βασιλεὺς τοῦ Ἄργου ἦτο ὁ Φεΐδων (770 π.Χ.). Οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς τοῦ Ἄργου εἶχον δύναμιν περιορισμένην, ὧφειλον νὰ συμβουλευῶνται τοὺς ἀρχηγούς τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν. Ὁ Φεΐδων ὅμως συνεχέντρωσεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ἔγινε δηλ. ὅπως ἔλεγον τότε τύραννος.

Ὁ Φεΐδων προσέτι ἐκανόνισε τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν χρῆσιν ἀργυρῶν νομισμάτων ἰδρύσας νομισματοκολεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φεΐδωνος ἡ βασιλεία διετηρήθη μὲν

μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν περσικῶν πολέμων, ἀλλὰ μόνον κατ' ὄνομα, διότι ἡ πραγματικὴ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς τὸν δῆμον.

Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλείας, ἡ ἐξωτερικὴ δύναμις τοῦ Ἄργου κατέπεσεν. Ἡ Σικυὼν, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Αἴγινα ἔγιναν αὐτόνομοι. Εἰς δὲ τοὺς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀγῶνας ἔχασαν οἱ Ἄργεῖοι καὶ τὴν Θυρέαν.

Ἄχαΐα. Ἡ Ἄχαΐα δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Καὶ ἐδῶ ὅμως κατηγορήθη ἡ βασιλεία, ἐκάστη δὲ ἐκ τῶν δώδεκα πόλεων αὐτῆς ἔγινεν αὐτόνομος, Ὅλοι ὅμως συνεδέοντο μεταξὺ τῶν διὰ χαλαρᾶς συμμαχίας, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο τὸ παρὰ τὸ Αἴγιον ἱερὸν τοῦ Διὸς.

Ἡλις. Ἡ Ἡλις ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτίσεως διετέλει ὑπὸ βασιλεῖς. Κατόπιν ὅμως τὴν βασιλείαν ἀντικατέστησεν ἡ ὀλιγαρχία. Ὅπως ἡ Φωκίς ὀφείλει τὴν δόξαν τῆς εἰς τοὺς Δελφούς, οὕτως ἡ Ἡλις εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Περὶ τῆς προεδρίας τῶν ἐκεῖ τελουμένων ἀγῶνων ἐφιλονίκουν μὲ τοὺς Πισάτας. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργου Φεῖδων, ἐλθὼν μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς Ὀλυμπίαν, ἀπήρσεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Ἡλείων καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Πισάτας. Τότε οἱ Ἡλεῖοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐλθόντες εἰς βοήθειάν των κατετρόπωσαν τὸν Φεῖδωνα καὶ ὑπήγαγον ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἡλείων ὄχι μόνον τὴν Πισᾶτιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Τριφυλίαν. Ἐκτοτε οἱ Ἡλεῖοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Μεσσηνία. Πρὸς Δ. τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Ταυγέτου ἐκτείνεται ἡ εὐφορος Μεσσηνία. Οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς εἶχον καταλάβει τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν κατόπιν συμβιβασμοῦ μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διεφύλαξαν τὰ κτήματά των καὶ εἶχον τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς κατακτητάς. Ἄλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τοῦ γλυκεροῦ κλίματος καὶ τοῦ ἀκόπου βίου, οἱ κατακτηταὶ ἔχασαν τὴν πολεμικὴν τῶν ὁρμὴν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐγχωρίους. Διὰ τοῦτο δὲ κατόπιν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἡ Ἀρκαδία. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μόνη χώρα τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία δὲν ἐταράχθη ἀπὸ τὰς μεταναστεύσεις. Οἱ Ἀρκαῖδες εἶχον ἡθὴ ἀπλᾶ, διέμενον εἰς κώμας χωρὶς τείχη καὶ ἔζων πρὸ πάντων ἐκ τοῦ προΐοντος τῶν ποιμνίων των. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔβασιλεύοντο, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατηγορήθη καὶ διεσπάσθησαν εἰς πολλὰς μικρὰς πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ἐκυβερνῶντο

δημοκρατικῶς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Τεγέα, ἡ Μαν-
τίνεια καὶ ὁ Ὀρχομενός.

Ἡ Κρήτη. Ἀφ' οὗτου οἱ Ἀχαιοὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν
Κρήτην, κατελύθη τὸ ἐκεῖ ἐνιαῖον κράτος καὶ ἐσχηματίσθησαν
πολλὰ κράτη κατὰ πόλεις. Κατόπιν ἡ Κρήτη κατελήφθη ὑπὸ
τῶν Δωριέων, οἵτινες ἐσχημάτισαν καὶ ἐκεῖ πολλὰς ἀνεξαρτήτους
πολιτείας (Κνωσός, Γόρτυς, Κυδωνία, Λύκτος). Καὶ ἐδῶ τὸ ἀρχι-
κὸν πολίτευμα ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία
κατελύθη καὶ αἱ πόλεις ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

Ἡ Σπάρτη.

Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς.

Μεταξὺ δύο βουνῶν, τοῦ Πάρωνος πρὸς Α. καὶ τοῦ Ταυ-
γέτου πρὸς Δ., σχηματίζεται μία βαθεῖα κοιλάς, διὰ μέσου τῆς
ὁποίας ρεεῖ ὁ Εὐρώτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὕτη εἶναι ἡ Λα-
κωνική.

Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος αὐτῆς πλησίον τοῦ Εὐρώτα ἐγκα-
τεστάθη κατὰ πρῶτον ἓν σπιῆφος Δωριέων καὶ ἐκυρίευσεν τὴν ἐκεῖ
ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ἔλαβε τὸ ὄνομα **Σπάρτη**. Ἀπ'
ἐδῶ οἱ κατακτηταὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς δίσστημα ἑνὸς αἰῶνος
ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν Λακωνικὴν μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κάθε φορὰν οἱ κατακτηταὶ ἐκυρίεον,
διεμοιράζετο εἰς ἴσα μερίδια (κλήρους) μεταξύ των. Ἐκ δὲ τῶν
παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πεδιά-
δος τῆς Σπάρτης καὶ ἐκ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἀντέταξαν μεγάλην ἀν-
τίστασιν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὠνομάσθησαν **εἴλωτες**, ὅσοι δὲ ὑπε-
τάχθησαν εὐκόλα, διετήρησαν κάποιαν ἐλευθερίαν καὶ ὠνομά-
σθησαν **περίοικοι**.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας, οἱ κάτοικοι
τῆς Λακωνικῆς διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς **Σπαρτιάτας**,
τοὺς **περίοικους** καὶ τοὺς **εἴλωτας**.

Σπαρτιάται ὠνομάζοντο οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς κατακτη-
τὰς Δωριεῖς. Μόνοι αὐτοὶ εἶχον πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐλάμ-
βανον μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ὄφειλον

νά ἀφιερώνουν ὅλον των τὸν χρόνον καὶ ὅλην των τὴν δρασίαν εἰς τὸ κράτος. Εἰς τὸν Σπαρτιατὴν δὲν ἐπετρέπετο ἄλλη ἀσχολία, ἐκτὸς τοῦ νὰ παρασκευάζεται διὰ τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰς δημοσίας ἐπιθέσεις. Ἐξῆ δὲ ἀπὸ τὸν κληρὸν του τὸν ὁποῖον ἐκαλλέργουν οἱ εἰλωτες, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἀνῆκεν

Εἰκ. 94. Ἡ Πελόνησος.

εἰς τὴν οἰκογένειαν, δὲν ἠδύνατο μῆτε νὰ πωληθῆ μῆτε νὰ ὑποθηρευθῆ.

Οἱ περιόικοι ἀπετέλουν τάξιν ἀνθρώπων ἐλευθέρων, ἀλλὰ χωρὶς πολιτικὰ δικαιώματα ἐκαλλέργουν τὰς γαίας, τὰς ὁποίας οἱ κατακτηταὶ ἀφήσαν εἰς αὐτοὺς εἰς τὰ θρεινὰ ἰδίως μέρη καὶ ἠσχολοῦντο ἐλευθέρως εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Ἀλλὰ καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸν Σπαρτιατικὸν στρατὸν καὶ ἐπλήρωνεν φόρον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ εἰλωτες ἦσαν δοῦλοι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Κατῶ

κουν αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν εἰς τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὁποῖα ὄφειλον νὰ καλλιεργοῦν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐγκαταλείψουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ μίτη νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ αὐτά. Ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ὄρισμένον ποσὸν εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀυξηθῇ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ εἴλωσ εὐρίσκετο εἰς κατάστασιν καλυτέραν ἀπὸ τὸν δοῦλον. Ἦδύνατο μὲ τὴν ἐργασίαν του νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν, εἶχεν οἰκογένειαν καὶ κατοικίαν ἰδιαίτεράν καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὸν στρατόν. Κάποτε δι' ἀνδραγαθίαν ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ τότε εἰσήρχετο εἰς τὴν τάξιν τῶν **νεοδαμῶδων** (νέων δημοτῶν).

Ἄλλ' ὁ εἴλωσ δὲν ἐπροστατεύετο ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἦδύνατο νὰ κακοποιηθῇ καὶ νὰ φρονευθῇ ἀτιμωρητί. Ἐνίοτε οἱ εἴλωτες, οἱ ὁποῖοι εἶχον διακριθῇ εἰς τοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν δύναμίν των, ἐξηφανίζοντο μυστηριωδῶς. Λέγεται προσέτι, ὅτι οἱ νέοι Σπαρτιαῖται διέτρεχον κρυφίως ὄρισμένον χρόνον τοῦ ἔτους τὴν χώραν καὶ ἐφόνευον τὴν νύκτα ὅλους τοὺς εἴλωτας, ὅσους συνήντων ἔξω μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τοῦτο ἐλέγετο **κρυπτεία**.

Ἔλα αὐτὰ δεικνύουν πόσον μικρὰν σημασίαν ἔδιδον οἱ Σπαρτιαῖται εἰς τὴν ζωὴν τῶν εἰλώτων, ἀλλὰ καὶ πόσον ἐφοβοῦντο αὐτούς.

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς νόμους ἔθεσεν ἓνας μέγας νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦργος**. Ἔλα ὅμως ὅσα λέγονται περὶ αὐτοῦ εἶναι μυθώδη. Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς νομοθέτου, ἀλλ' ἐσηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ προῆλθεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν, ἣ ὁποία ἐδημιουργήθη κατόπιν τῆς κατακτήσεως τῆς Λακωνικῆς. Οἱ Σπαρτιαῖται ἐγκατεστημένοι ὡς εἰς στρατόπεδον ἐν μέσῳ ὑποτεταγμένων λαῶν πολὺ ἀνωτέρων ἀριθμητικῶς, ὄφειλον νὰ εἶναι ἰσχυρότεροι διὰ νὰ διατηροῦν τὴν ὑπεροχὴν των. Ἐπρεπε λοιπὸν ἡ Σπάρτη νὰ εἶναι πόλις στρατιωτικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ. Ἐπομένως τοιοῦτο διεμορφώθη τὸ πολίτευμά της.

Ἡ ἐξουσία εἰς τὸ σπαρτιατικὸν κράτος ἦτο μοιρασμένη με-

ταξὺ τῶν βασιλέων, τῶν ἐφόρων, τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέκαθεν ὑπῆρχον δύο βασιλεῖς. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς εἶχον εἰς χεῖράς των ὅλας τὰς ἐξουσίας, τὴν θρησκευτικὴν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν. Κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἐξηκολούθησαν μὲν νὰ ἔχουν μεγάλας τιμὰς—ὅλοι ἐσηκώνοντο κατὰ τὴν διάβασίν των· εἶχον τιμητικὴν θέσιν εἰς ὅλας τὰς ἐορτάς· εἰς τὰ συμπόσια τοὺς ὑπηρετοῦν πρώτους καὶ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς διπλῆν μερίδα· τὰ δέσματα τῶν θυσιαζομένων ζώων κατὰ τὰς θυσίας ἀνήκον εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τὸ ἓν τρίτον ἀπὸ τὰ λάφυρα· καὶ τέλος ἐθάπτοντο μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν — ἀλλ' ὅμως μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς τιμὰς δὲν εἶχον καμμίαν πραγματικὴν δύναμιν. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦσαν περιωρισμένοι εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ εἰς ὀλίγα δικαστικὰ ἔργα. Ἐκαμναν δηλ. τὰς δημοσίας θυσίας καὶ ἐδίκαζον τὰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἦσαν μὲν ἀκόμη ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τοὺς παρηκολούθειν δύο ἔφοροι διὰ νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν.

Οἱ ἔφοροι. Οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς διοικήσεως ἦσαν οἱ πέντε ἔφοροι. Οἱ ἔφοροι κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον μόνον ἀστυνομικὰ καθήκοντα, κατόπιν ὅμως ἔγιναν παντοδύναμοι. Ἐπέβλεπον τοὺς ἀρχοντας, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ παύουν καὶ τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ εἰσάγουν εἰς δίκην. Συνεκάλουν τὴν γερουσίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ τέλος ἐκανόνιζον τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μὲ τὰς ἄλλας πόλεις. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων διήρκει ἓν ἔτος.

Ἡ γερουσία. Ἡ γερουσία ἦτο συμβούλιον ἀπὸ 28 γέροντας ἡλικίας ἄνω τῶν 60 ἐτῶν. Ἔργα αὐτῆς ἦσαν νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ συζητηθῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ προτείνῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ δικάζῃ τὰς ποινικὰς δίκας. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ἐδικάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς, ὅταν κατηγοροῦντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους. Οἱ γέροντες ἦσαν ἰσόβιοι, συνεδρίαζον δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐκκλησία. Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὴν Σπάρτην ἐλέγετο Ἀπέλλα, ἀπειτέλουν ὅλοι οἱ πολῖται, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Ἔργα δὲ αὐτῆς ἦσαν νὰ ἐγκρίνῃ ἢ ἀπορρίπτῃ τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας καὶ ἰδίως ὅσας εἶχον σχέ-

σιν μὲ τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην, καὶ νὰ ἐκλέγη τοὺς ἐφόρους καὶ τὰ μέλη τῆς γερονσίας.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων. Σύμφωνας μὲ τὸν πολεμικὸν χαρακτήρα τῆς Σπαρτίας ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐθεωρεῖτο στρατιώτης καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπομένως αὐτὴ ἦτο κυρία ν' ἀποφασίσῃ, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀνατραφεῖ τὸ νεογνὸν ἢ νὰ ἐγκαταλειφθῆ. Διὰ τοῦτο ἅμα ἐγεννᾶτο ὁ παῖς ἐφέρετο ἐνώπιον τῶν γερόντων διὰ νὰ ἐξετάσουν αὐτόν. Ἐὰν εὐρίσκετο ἀσθενικὸς ἢ μὲ κανὲν σωματικὸν ἐλάττωμα ἐγκατελείπετο (ἐξετίθετο) καὶ οὕτω δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Σπαρτιάτου πολίτου. Ἐὰν ἐκρίνετο ἄξιος νὰ γίνῃ Σπαρτιάτης, ἐδίδετο ὀπίσω εἰς τὴν μητέρα του διὰ νὰ τὸν ἀναθρέψῃ μέχρι τῆς ἡλικίας ἐπὶ ἐτῶν. Ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ παῖς παρεδίδετο εἰς τὴν πολιτείαν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῆ μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους συνομηλικούς του. Εἶχε δὲ τὴν ἀνωτάτην ἐπολιτείαν τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους πολίτας, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **παιδονόμος**.

Ὅλη ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων ἕνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμῃ τὰ σώματά των ἰσχυρά. Διὰ τοῦτο ἐγυμνάζοντο οἱ παῖδες εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πῆδημα καὶ εἰς τὴν πάλην. Εἶχον πάντοτε τὴν κεφαλὴν σύρριζα κουρευμένην, τοὺς πόδας γυμνοὺς καὶ ἐφόρουν τὸ ἴδιον ἔνδυμα χειμῶνα καὶ θέρος. Ἐκοιμῶντο τέλος ἐπάνω εἰς καλάμια, τὰ ὁποῖα ἔκοιτον οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα.

Ἡ πνευματικὴ ὁμως μόρφωσις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο περιορισμένη. Ἐδιδάσκοντο μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζον ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ ἔψαλλον πατριωτικὰ ἄσματα καὶ ἐχόρευον χοροὺς στρατιωτικούς.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο δημοσίως, ὅπως οἱ παῖδες, καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὸ πῆδημα, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο ρωμαλέαι καὶ ἰσχυραί, πραγματικῶς γυναῖκες πολεμιστῶν, αἱ ὁποῖαι ἐθεώρουν καθῆκόν των νὰ παρορμοῦν τοὺς ἄνδρας των εἰς τὸν πόλεμον.

Τὰ ἤθη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 ἐτῶν ἕως 60 ἦτο δυνατὸν νὰ προσκληθῆ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπομένως εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἔπρεπε νὰ ἀσκήται εἰς τὰ στρατιωτικά.

Εἰς τὸν Σπαρτιάτην ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Λακωνικὴν χωρὶς ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς αὐτὸν νὰ ἀσχολῆται εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἔχη χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Τὸ μόνον ἐπιτρεπόμενον νόμισμα ἦτο τὸ σιδηροῦν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο τόσον βαρὺ, ὥστε ἐχρειάζετο ἅμαξα διὰ νὰ μεταφερθῆ καὶ πολὺ μικρὸν ποσόν.

Οἱ Σπαρτιάται ἐδείκνυον μεγάλον σεβασμὸν εἰς τοὺς γέροντας. Ἐσηκόνοντο κατὰ τὴν διάβασίν των καὶ τοὺς ἤκουον μὲ σεβασμὸν, ὅταν ὁμίλουν. Διὰ τὴν συνήθειάν των δὲ αὐτὴν ὑπερηφανεύοντο.

Οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ ὁμιλοῦν ὀλίγον καὶ νὰ λέγουν πολλὰ πράγματα μὲ ὀλίγας λέξεις. Τοῦτο ὠνομάζετο **λακωνισμός**.

Οἱ Σπαρτιάται τέλος δὲν ἔτρωγον εἰς τὰς οἰκίας των μὲ τὰς γυναϊκάς των. Ἐτρωγον ὅλοι μαζύ, ὡς νὰ ἦσαν εἰς στρατόπεδον, ἀνὰ 15 εἰς μίαν τράπεζαν. Τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα ὠνομάζοντο **συσσίτια**. Εἰς τὰ συσσίτια καθεὶς ἔδιδεν ἴσην μερίδα ἀλεύρου, τυροῦ, σύκων καὶ οἴνου. Τὸ φαγητὸν ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Ἡ κυριωτέρα τροφή ἦτο ὁ μέλας ζωμός ἀπὸ χοίρινον κρέας μὲ ὄξος καὶ μὲ ἄλας. Ὅλοι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συσσίτια. Ἀλλὰ καὶ μόνον οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ μετέχουν εἰς αὐτά. Οἱ συσσιτοῦντες εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν συνεδέοντο διὰ φιλίας. Ἐάν τις ἐξ αὐτῶν ἐξήρχετο εἰς κυνήγιον, ἀπέστελλεν εἰς τὸ συσσίτιον μέρος αὐτοῦ. Ἐάν προσέφερε θυσίαν, ἀπέστελλε τεμάχια ἐκ τοῦ θύματος.

Μὲ τὴν ἀνατροφὴν αὐτὴν καὶ μὲ τὰ ἦθη αὐτὰ οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν οἱ ῥωμαλεώτεροι καὶ γενναιώτεροι πολεμισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Σπαρτιάτης ὄφειλε νὰ μάχεται εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ προτιμῆ νὰ φονευθῆ παρὰ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Ὅστις ἔφευγεν εἰς τὴν μάχην ἢ ἔρριπτε τὴν ἀσπίδα, ἔχανε τὰ πολιτικὰ του δικαιώματα καὶ δὲν ἦτο πλέον δεκτὸς εἰς τὰ συσσίτια. Εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἦτο εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν. Εἰς τὸν δρόμον ὄφειλε νὰ παραμερίξῃ ἔμπρὸς καὶ ἀπὸ τοῦς νεωτέρους. Οἱ ἄλλοι ἀπέφευγον νὰ ὁμιλοῦν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ κἀθηνται πλησίον του. Ἐάν ὕβριζον ἢ ἐκτύπων αὐτόν, δὲν ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι **τρέσαντες**.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιᾶται κατ' ἀρχὰς διηγόν ἐν εἰρήνῃ μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Ἐφ' οὗ ὅμως περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν γειτονικὴν των εὐφορον χώραν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Οἱ Μεσσηνιοὶ ἀνέστησαν περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα. Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος, κατόπιν δύο μακροχρονίων πολέμων, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται **μεσσηνιοκοί**, οἱ Σπαρτιᾶται ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἄλλοι μὲν ἔμειναν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἔγιναν εἰλωτες, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν αὐτήν.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐπετέθησαν πολλάκις καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Κατ' ἀρχὰς κατέκτησαν τὴν χώραν, ἣ ὅποια ἐγειτόνευε μὲ τὴν Λακωνικὴν, τὴν Σκιριτίδα. Ἐπειτα ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Τεγέας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑποτάξουν αὐτήν. Ὑπεχρέωσαν μόνον κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα τοὺς Τεγεάτας νὰ εἶναι διαρκῶς σύμμαχοί των, ἀλλ' ἔδωσαν συγχρόνως εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον νὰ τίσσονται κατὰ τὰς μάχας χάριν τιμῆς πάντοτε εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρασ τοῦ στρατοῦ των.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀργείων. Καὶ ἐναντίον τῶν Ἀργείων, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπετέθησαν οἱ Σπαρτιᾶται. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας κατώρθωσαν νὰ ἀφαιρέσουν περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἀπ' αὐτῶν τὴν Θυρέαν.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων, τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων ἔγιναν τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου. Εἶχον κατακτήσει τὴν Μεσσηνίαν. Τοὺς Ἀργείους ἠνάγκασαν νὰ γίνουν σύμμαχοί των. Κατόπιν βοηθήσαντες τοὺς Ἡλείους κατὰ τοῦ Φεΐδωνος ἔκαμαν αὐτοὺς συμμάχους. Τέλος τὰ δωρικὰ κράτη τῆς Κορίνθου, τῆς Σικυῶνος, τῆς Αἰγίνης, ὅταν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἢ κυβέρνησις αὐτῶν περιῆλθεν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ὑπήχθησαν ὑπὸ

τὴν ἡγεμονίαν των. Οὕτως οἱ Σπαρτιάται κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ἔγιναν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Εἶχον ἰδικὰς τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, ὅλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἔξαιρέσει τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει ἀνεξάρτητοι, ἦσαν σύμμαχοί των ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν ἐν καιρῷ πολέμου.

8. Αἰ Ἀθῆναι.

Ἡ Ἀττικὴ.

Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ βραχὴ τριγωνικὴν χερσόνησον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τοῦ τριγώνου τούτου βάσις μὲν εἶναι τὰ ὄρη Πάρνης καὶ Κιθαιρών, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, κορυφὴ δὲ τὸ ἀκρωτήριο Σούνιον. Τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν αὐτῆς βρέχουν τὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου διαιρεῖται διὰ τῶν ὀρέων, τὰ ὅποια τὴν διασχίζουν, εἰς τέσσαρα τμήματα. Ὁ Βοιλησσός (Πεντελικόν) ἐκ τοῦ μέσου τῆς Πάρνης φέρεται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τριγώνου καὶ σχηματίζει τὸ βορειότερον μέρος αὐτῆς, τὸ ὅποϊον οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον **Διακρίαν**. Ἐπειτα ἐκ μὲν τοῦ Βοιλησσοῦ ἐκφέεται ὁ Ὑμητός, ἐκ δὲ τῆς Πάρνης ὁ Αἰγάλεως, καὶ τὰ δύο δὲ ὄρη αὐτὰ κατέρχονται παραλλήλως πρὸς τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς χερσονήσου. Μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τοῦ Ὑμητοῦ ἀπλοῦται ἐν σχήματι τραπέζιου **ἡ πεδιάς τῶν Ἀθηνῶν**. Πρὸς Α. τοῦ Ὑμητοῦ σχηματίζεται ἄλλο τμήμα τῆς χώρας, τοῦ ὁποίου τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἐλέγετο **παροραλία**, τὸ δὲ μεσογειότερον, ὅπως καὶ σήμερον, **μεσόγαια**.

Τέλος πρὸς Δ. τοῦ Αἰγάλεω κεῖται ἡ **πεδιάς τῆς Ἐλευσίνος**.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι χώρα μικρά, ἄγονος καὶ ξηρά. Οἱ περίφημοι ποταμοὶ αὐτῆς Κηφισὸς καὶ Ἴλισσος εἶναι χεῖμαρροι, οἱ ὅποιοι τὸ θέρος ξηραίνονται. Ἀλλὰ τὸ κλίμα τῆς εἶναι μαλακὸν καὶ οἱ κάτοικοί τῆς ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν μὲ ἐπιμέλειαν. Ἐνεκα τούτου παρῆγε δημοτικὰς καρπούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἤρχουν μὲν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς, ἀλλ' ἦσαν ἐκλεκτοί, ἠδδοκίμει δὲ εἰς αὐτὴν ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Ἐπειτα ἡ θέσις αὐτῆς ἦτο πολὺ κατάλληλος διὰ νὰ κάμνῃ

Ἀθήνας αἱ ὠραῖαι τέχναι, αἱ δὲ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς παρείχον ἄριστον πηλὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κεραμευτικῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους κατόκει λαός, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο αὐτόχθων. Τὸ ἀληθὲς ὁμῶς εἶναι ὅτι ἔγιναν εἰς τὴν χώραν πολλαὶ μεταναστεύσεις.

Κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους ἡ χώρα κατοικεῖτο κατὰ κόμας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ μεῖ ἰδιαίτους ἄρχοντας. Αἱ κῶμαι αὐταὶ κατόπιν συνηνώθησαν εἰς μίαν πολιτείαν.

Ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἤρχισεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς. Ἐδῶ, ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν δυτικῶς αὐτῆς ἄλλων λόφων, κατόκουν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὸν λόφον Ἄγραν ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως (ὅπου σήμερον τὸ στάδιον) κατόκουν ἀνάμεικτοι ἔποικοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἴωνες. Πῶς συνηνώθησαν αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν δὲν γνωρίζομεν. Ἀπὸ τοὺς μύθους ὁμῶς τῶν Ἀθηναίων περὶ Θησέως καὶ Ἀμαζόνων φαίνεται, ὅτι ἡ συνένωσις δὲν ἔγινε χωρὶς συγκρούσεις, ὅτι εἰς τὰς συγκρούσεις αὐτὰς ἐνίκησαν οἱ Ἴωνες καὶ ὅτι ὠρίσθη κέντρον ἡ Ἀκρόπολις διὰ τὸ ὄχυρόν τοῦ τόπου. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῶν *Παναθηναίων*.

Ἀφ' οὗ οἱ Ἴωνες συνήνωσαν τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν, ἠνάγκασαν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο κατορθώθη διὰ τῆς καταλύσεως τῶν ἀρχῶν τῶν διαφόρων πόλεων καὶ τῆς καθιδρύσεως κοινῶν ἀρχῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅποτε ἠναγκάσθησαν οἱ πρόκριται τῶν κωμῶν νὰ μετοικήσουν ἐκεῖ. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ *συνοικία* ἢ *μετοικία*. Τότε δὲ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἰόνων ἐμοιράσθησαν εἰς 4 τμήματα, *φυλάς*, ἀναλόγως τοῦ τμήματος τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸ ὅποιον κατόκου.

Εἶχον συνενωθῆ ἴσους ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν κράτος, ὅτε, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, διέτρεξαν πολὺν μέγαν κίνδυνον. Οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, εἰσέ-

βαλον καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι παρεδέχθησαν, ὅτι ἔσωσεν αὐτοὺς ἡ αὐτοθυσία τοῦ βασιλέως των Κόδρου. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε δώσει χρησμὸν εἰς τοὺς Δωριεῖς νὰ προσέχουν νὰ μὴ φονεύσουν τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, διότι θὰ νικηθοῦν. Ἔνεκα τούτου δὲ οἱ Δωριεῖς εἶχον δώσει διαταγὴν εἰς ὅλον τὸν στρατὸν νὰ ἀποφύγουν νὰ κτυπήσουν τὸν βασιλέα. Ὁ Κόδρος, ἅφ' οὗ ἔμαθε τὸν χρησμὸν, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐνδύεται ὡς χωρικός, λαμβάνει εἰς τὸν ὄμιόν του ἕνα πέλεκυν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν. Ἐκεῖ φιλονικεῖ μὲ μερικοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποῖος εἶναι, τὸν φονεύουν. Ὅταν κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ τὸν θάψουν, ἐνόησαν οἱ Δωριεῖς, ὅτι εἶχον φονεύσει τὸν Κόδρον, ἐπομένως ἀπηλπίσθησαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ νικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Κατάλυσις τῆς βασιλείας.

Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων, ὡς καὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἦτο ἡ βασιλεία. Ἀνώτατος καὶ ἀπεριόριστος ἄρχων τῆς χώρας ἦτο ὁ βασιλεύς. Ἄλλ' ἡ δύναμις τῶν βασιλέων δὲν διετηρήθη πολὺν χρόνον.

Καὶ πρῶτον περιορίσθη μὲ τὴν ἴδρυσιν νέας ἀρχῆς, τῆς τοῦ **πολεμάρχου**. Διὰ τῆς πολεμαρχίας ἀφηγήθη ἀπὸ τὸν βασιλέα ἡ πολεμικὴ ἐξουσία καὶ ἐδόθη εἰς τὸν πολεμάρχον. Ἡ πολεμαρχία ἰδρύθη ἴσως, ὅταν οἱ Ἴωνες συνηνώθησαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἴωνων.

Ἀργότερα ἡ βασιλεία περιορίσθη ἀκόμη περισσότερον, διότι ἠϋξήθη ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν. Οὗτοι δηλ. κατώρθωσαν νὰ ἰδρῦθῃ καὶ τρίτη ἀρχή, ἡ τοῦ **ἀρχοντος**, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο ἐκ τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὸν ἀρχοντα δὲ αὐτὸν ἀνετέθη ἡ διοικητικὴ ἐξουσία. Ἐπομένως εἰς τὸν βασιλέα ἀπέμεινε μόνον ἡ θρησκευτικὴ ἐξουσία. Ὑστερον δέ, ὅπως ὁ ἀρχων, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολεμάρχος ἐξελέγοντο ἐξ ὅλων τῶν εὐγενῶν.

Κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ τρεῖς ἀρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ των περιορίσθη εἰς δέκα καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἓν μόνον ἔτος. Τότε ἐγινέ καὶ νέα ἀρχή, οἱ ἐξ **θεσμοθέται**, διὰ νὰ κατα-

γράφουν καὶ φυλάττουν τὰ ἔθιμα (θεσμούς), τὰ ὅποια ἐχρησί-
μευον διὰ τὰς δίκας. Οὕτως οἱ ἄρχοντες ἔγιναν ἐννέα. Οὗτοι
δὲ ἐδίκαζον καὶ ὅλας τὰς δίκας, καθεὶς τὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν
ἀρμοδιότητά του, πλὴν τῶν φονικῶν.

Τοὺς ἄρχοντας ὅλους ἐξέλεγεν ἡ **Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου**
ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἐκ τῶν 9 ἀρχόντων, τῶν ὁποίων ἔληξεν ἡ
ἀρχή. Αὕτη δὲ συνεκέντρωσε καὶ τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν.
Ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτεύματος, ἀπεφάσιζε
περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, εἶχε τὴν
ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας
ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐν γένει ἐδίκαζε κάθε πο-
λίτην, ὃ ὁποῖος παρεξετέρετο.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινεν
ἀριστοκρατικόν, διότι ὅλη ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν
εὐγενῶν.

Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ λαὸς
δὲν ὠφελήθη. Ὁ λαὸς ὄχι μόνον πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχεν,
ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην εὔρισκε, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζον ὅπως
ἤθελον. Τὴν στέρησιν αὐτὴν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ
τὴν ἔλλειψιν τῆς δικαιοσύνης ἠσθάνοντο πρὸ πάντων οἱ ναυτι-
κοί, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομηχανοὶ καὶ οἱ τεχνῖται. Αὐτοὶ ἕνεκα τῆς
προόδου τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἤρχι-
σαν νὰ πλουτοῦν. Δὲν ἔβλεπον λοιπὸν τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον
ἔπρεπε νὰ ὑστεροῦν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν δυσ-
αρεστημένοι μαζί των. Ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἦσαν ὀλιγώτε-
ρον δυσαρεστημένοι. Αὐτοὶ διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, ἐκείνους,
οἱ ὁποῖοι εἶχον ἰδικὴν τῶν γῆν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **ζευγῖται**,
καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων,
οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **πελάται** καὶ **ἐκτημόροι**. Ἡ θέσις τῶν
ἐκτημόρων ἦτο ἐλεεινή. Ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὁποῖον
ἐκαλλιέργουν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν κύριον τοῦ
ἀγροῦ τὰ $\frac{5}{6}$. Ἀλλὰ μὲ τὸ $\frac{1}{6}$ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κρατοῦν, δὲν
ἠδύναντο συνήθως νὰ τρέφουν τὴν οἰκογένειάν των. Ἐπομένως
δὲν ἔδιδον $\frac{5}{6}$ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ, ἀλλ' ὀλιγώτερα. Τότε
ὅμως ὁ κύριος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ ὡς δούλους καὶ

αὐτοὺς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν. Ἄλλὰ καὶ τῶν ζευγυτῶν ἢ θέσις δὲν ἦτο καλυτέρα. Σύμφωνανα μὲ τοὺς νόμους περὶ δανείων, οἱ ὅποιοι ἴσχυον τότε, ἐδανείζοντο μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Ὅταν δὲ ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐπλήρωνε τὸ χρέος, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ.

Ἐνεκα ὅλων τούτων ὁ λαὸς ἦτο δυσαρεστημένος μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἀπὸ τὴν δυσαρέσκαιαν αὐτὴν ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῆ ὁ πλούσιος εὐγενὴς **Κύλων**, διὰ νὰ γίνῃ μόνος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, **τύραννος**, ὅπως ἐλέγετο τότε. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλαμβάνει τῷ 636 μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄλλ' ὁ λαὸς δὲν ἐπανεστάτησεν, ὅπως ἐπερίμενεν ὁ Κύλων, ὁ δὲ ἄρχων Μεγακλῆς ἐπολιορκήσῃ τὸν Κύλωνα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἀπόπειρα λοιπὸν ἀπέτυχε. Καὶ ὁ μὲν Κύλων ἐδραπέτευσεν, οἱ δὲ ὀπαδοὶ του ἔκαμαν συνθήκας ἐνόρκους μὲ τὸν Μεγακλέα, ὅτι θὰ ἀφρευθοῦν ἐλεύθεροι νὰ φύγουν. Οἱ πολιορκηταὶ ὅμως παρὰ τοὺς ὄρκους των ἔσφαξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους, τινὲς ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα εἶχον καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῶν Εὐμενίδων. Τοῦτο ἦτο ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἡ πόλις ἐθεωρήθη μολυσμένη. Διὰ νὰ ἀπαλλαγθῆ ἡ πόλις ἀπὸ τὸ μόλυσμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη **κυλώνειον ἄγος**, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδας, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ὁποίων ἀνῆκεν ὁ Μεγακλῆς.

Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας. Δημοκρατία.

Νομοθεσία τοῦ Δράκοντος.

Ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ἐξακολουθεῖ ἡ ἰδίᾳ καὶ ἐνεκα τούτου εἰς τὴν πόλιν ἐγίνοντο στάσεις. Διὰ νὰ καταπαύσουν αὐτὰς οἱ εὐγενεῖς ἠναγκάσθησαν τῷ 621 νὰ ἀναθέσουν εἰς ἓνα εὐγενῆ, τὸν **Δράκοντα**, νὰ συντάξῃ νόμους.

Ὁ **Δράκων** διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς δυσαρεσκείας ἔδωκε πολιτικά δικαιώματα εἰς ὅλους, ὅσοι ἠδύνατο νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ὀπλίται μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα, δηλ. εἰς ὅλους τοὺς εὐπόρους, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο ζευγῖται, καὶ περιορίσῃ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ Δράκων δηλ. ἔδρευσε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ ζευγῖται, καὶ μίαν

βουλὴν ἐκ 400 βουλευτῶν, ἐπίσης ζευγυτῶν. Ἡ μὲν βουλή ἔργον εἶχε νὰ σκέπτεται προηγουμένως, ἡ δὲ ἐκκλησία νὰ ἀποφασίζῃ περὶ ὄλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἐπίσης ἀφήρσεν ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ τὰς φονικὰς δίκας καὶ ἀνέθεσεν αὐτὰς εἰς ἰδιαιτερον δικαστήριον, τοὺς **ἐφέτας**, οἱ ὅποιοι ἦσαν 51 καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς.

Ὁ Δράκων προσέτι κατέγραψεν εἰς νόμους ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων ἐφάνη, πόσον αὐτὰ ἦσαν αὐστηρά. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ μεταγενέστεροι ἔλεγον, ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἦσαν γραμμένοι μὲ μελάνην, ἀλλὰ μὲ αἷμα.

Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευσαν τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν ἐπλήθαινον ἀδιακόπως, ὅσοι δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσουν ἐγίνοντο δοῦλοι. Αἱ στάσεις λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐξηκολούθουν καὶ διὰ τοῦτο τῷ 594 ἀνέθεσαν εἰς τὸν **Σόλωνα** νὰ κάμῃ νέους νόμους καὶ νὰ συμφιλώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαόν.

Ὁ **Σόλων** πραγματικῶς ἦτο καταλληλότατος διὰ νὰ κάμῃ τὴν συμφιλώσιν. Ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλά, ἐπειδὴ εἶχε μικρὰν περιουσίαν, ἀνῆκε μᾶλλον εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν. Ἐπομένως ἦτο ἀρεστὸς καὶ εἰς τὰς δύο μερίδας. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγάλην πεποιθήσιν εἰς αὐτόν, διότι εἶχε ταξιδεύσει εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους πολλῶν λαῶν καὶ διὰ τοῦτο ἔθεωρεῖτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τούτου εἶχε προσφέρει μέχρι τοῦδε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, διότι αὐτὸς ἔγινεν αἰτία νὰ πάρουν ὀπίσω οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Σαλαμῖνα, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτοὺς οἱ Μεγαρεῖς.

Σεισάχθεια. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Σόλωνος ἦτο νὰ καταργήσῃ τὰ χρέη, νὰ ἀπελευθερώσῃ ὅλους, ὅσοι εἶχον γίνει δοῦλοι δι' αὐτὰ καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ δανείζωνται μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Τὰ μέτρα αὐτὰ ὀνομάσθησαν σεισάχθεια διότι ἔσεισαν, δηλ. ἐσήκωσαν, ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ βάρος, τὸ ὁποῖον τὸν ἐπίεζε.

Διαιρέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐως τώρα ἡ διαιρέσις τῶν πολι-

τῶν εἰς 4 τάξεις ἐσθηρίζετο εἰς τὴν καταγωγὴν. Ὁ Σόλων τοὺς διήρθεσεν ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. **Πεντακοσιομέδιμνοι** ὠνομάσθησαν, ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ἀπὸ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ προϊόντα τῶν κτημάτων των (κριθὴν, ἔλαιον, οἶνον) τοῦλάχιστον 500 μεδίμνους (19500 ὀκ. περίπου) ἢ μετροητὰς (14500 ὀκ. περίπου), **ἱππεῖς** ὠνομάσθησαν, ὅσοι εἶχον ἕως 300 καὶ **ζεγγῖται**, ὅσοι εἶχον ἕως 200. Ὅσοι εἶχον ὀλιγώτερον, ὠνομάσθησαν **θητες**.

Πολιτικά δικαιώματα. Ἀναλόγως μὲ τὴν τάξιν καθενὸς ὥρισεν ὁ Σόλων καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματά του. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἐπλήρωναν ὅλους τοὺς φόρους καὶ εἶχον τὴν υποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύουν μὲ ἰδικά των ἔξοδα ὡς ὀπλίται, οἱ δὲ τῶν δύο πρώτων τάξεων καὶ ὡς ἱππεῖς Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγίνοντο οἱ ἄρχοντες, οἱ μὲν ἑννέα ἄρχοντες ἀπὸ τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θῆτες πάλιν ἦσαν υποχρεωμένοι νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ψιλοὶ καὶ ἐλάμβανον μέρος μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Ὁλων δὲ τῶν ἀρχόντων ἡ ἐκλογὴ ὠρίσθη νὰ γίνεται διὰ κλήρου ἀπὸ ὠρισμένον ἀριθμὸν ὑποψηφίων, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον αἱ φυλαί.

Ἐκκλησία, βουλὴ, Ἄρειος Πάγος. Κυρίαρχον τῆς πόλεως ὁ Σόλων ἔκαμε τὴν **ἐκκλησίαν**, ἡ ὁποία τῶρα ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Αὐτὴ ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς αὐτὴν δίδουν εὐθύνας μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των οὗτοι. Αὐτὴ ψηφίζει τοὺς νόμους καὶ τοὺς φόρους. Αὐτὴ τέλος ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Ἡ **βουλὴ** ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 βουλευτὰς, ἐκ τῶν ὁποίων κάθε φυλὴ ἐκλέγει διὰ κλήρου τοὺς 100, ἔργον δὲ ἔχει νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην της περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ὁ δὲ **Ἄρειος Πάγος** ἔργον ἔχει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιβλέπῃ νὰ ἐκτελοῦνται οἱ νόμοι καὶ νὰ δικάσῃ τοὺς ἐκ προμελέτης φόνους καὶ ἐμπροημοὺς καὶ τὰς ἀποπειράς πρὸς κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος. Τὰς ἄλλας φονικὰς δίκας ἐδίκαζον οἱ **ἐφέται**.

Ἡλιαία. Τὰς δίκας, ἰδιωτικὰς καὶ δημοσίας, μέχρι τοῦ Σόλωνος ἐδίκαζον οἱ ἄρχοντες. Ὁ Σόλων δι' αὐτὰς ἴδρυσεν ἕν νέον δικαστήριον, τὴν **ἡλιαίαν**. Ἡ ἡλιαία ἀποτελεῖτο ἀπὸ 6000 πολίτας, οἱ ὅποιοι ὠρίζοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἀπὸ τοὺς ἔχοντας

ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Οἱ ἡλιασταὶ ὅμως δὲν συνεδρίαζον ὅλοι μαζί, ἀλλὰ διηροῦντο εἰς 10 τμήματα ἀπὸ 500 δικαστὰς τὸ καθέν. Οἱ ἀπομένοντες 1000 ἦσαν ἀναπληρωματικοί.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ ἐφρόντισεν ἀκόμη διὰ τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Χάριν αὐτῶν καὶ ἄλλους προστατευτικούς νόμους ἔκαμε καὶ προσέει μεταρρυθμίσει τὸ σύστημα τῶν μέτρων, τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος. Ὁ Σόλων ἐπίσης ἐφρόντισε διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα τῶν. Ἐπίσης ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν ἔγινε δημοκρατικόν. Ὅλη ἡ ἐξουσία δηλ. περιῆλθεν εἰς τὸν λαόν, ὃ ὁποῖος ἐλέγετο **δῆμος**.

Ἡ τυραννίς.

Τὰ κόμματα. Ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος δὲν ἔμεινεν εὐχαραστημένη καμμία μερίς. Οἱ πτωχοὶ δυσηρεστήθησαν, διότι δὲν ἐμοιράσθη, ὅπως ἤθελαν, ἡ γῆ μεταξὺ ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ εὐγενεῖς πάλιν δυσηρεστήθησαν, διότι περιορίσθη ἡ δύναμίς των καὶ ἔχασαν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ὅποια εἶχον δανεισμένα. Ἐνεκα τούτου μετ' ὀλίγα ἔτη ἤρχισαν πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Τρία κόμματα ἐσχηματίσθησαν τότε, τῶν πεδιακῶν, τῶν παραλίων καὶ τῶν διακριῶν. Τὸ κόμμα τῶν **πεδιακῶν** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἰδιοκτῆτας. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λυκοῦργον ἐζήτουν νὰ μεταβάλλουν τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχικόν. Τὸ κόμμα τῶν **παραλίων** ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην ἤθελον τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Τὸ κόμμα τῶν **διακριῶν** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ πτωχοὺς ἀγρότας. Αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ μοιρασθῆ ἡ γῆ καὶ ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Πεισίστρατον, ὃ ὁποῖος ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκολάκευε τὸν λαόν.

Πεισίστρατος. Ἀπὸ τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν κομμάτων ἐπωφελήθη ὁ Πεισίστρατος. Προσεῖλκυσε μὲ τοὺς καλοὺς του τρόπους τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ πείσῃ τὸν λαὸν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχη 50 ροπαλοφόρους ὡς σωματοφύλακάς του, διότι δῆθεν ἐκινδύνευε νὰ φονευθῆ ἀπὸ

τοὺς εὐγενεῖς. Τοὺς 50 ροπαλοφόρους κατόπιν ὁ Πεισίστρατος ἠΰξησεν εἰς 400 καὶ μὲ αὐτοὺς κατέλαβε τῷ 560 τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως. Δύο φορές ἐξειδώθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Πεισίστρατος δὲν κατήργησε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀλλ' ἐφρόντιζε μόνον νὰ κατέχῃ πάντοτε μίαν μεγάλην ἀρχὴν καὶ ἠνάγκαζεν ὅλας τὰς ἀρχὰς νὰ κáινουν ὅ,τι αὐτὸς ἤθελεν. Ἦτο ὁμῶς φιλόανθρωπος καὶ μαλακός. Ἐπροστάτευε τοὺς γεωργοὺς καὶ ἐδάνειζεν εἰς αὐτοὺς χρήματα διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν φόρον τῆς δεκάτης ἠΰξανε καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν καὶ δὲν ἀνემειγνύοντο εἰς τὰ πολιτικά. Διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἔκαμε τοὺς κατὰ δῆμους δικαστάς, οἱ ὁποῖοι περιήρχοντο τὰ χωρία καὶ ἐδίκαζον ἐπὶ τόπου τὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν.

Ὁ Πεισίστρατος προσέτι ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Ἐκαμε μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηναῖς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τοῦ ὁποῖου σφύζονται τὰ θεμέλια μεταξὺ Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθεῖου, καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς. Προσέτι δὲ ἀνέθεσεν εἰς ποιητὰς νὰ συλλέξουν καὶ καταγράψουν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.

Πεισιστρατίδαι. Τὸν Πεισίστρατον, ἀποθανόντα τῷ 527, διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του Ἰππίας (527—510). Ὁ Ἰππίας, ὅπως ὁ Πεισίστρατος, κατ' ἀρχὰς διώκει συνετῶς καὶ πράως τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῷ 514 κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων ἐδολοφονήθη ὁ ἀδελφός του Ἰππαρχος ἀπὸ δύο εὐγενεῖς νέους, τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα, διότι ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς ὑβριστικῶς. Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας ἔγινε σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος.

Ἐπὶ τέλους τῷ 510 οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ ὁποῖοι μὲ ἄλλους ἐπιφανεῖς Ἀθηναίους εἶχον φύγει ἐκ τῆς πόλεως, κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἔπεισαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐπέμβουν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἦλθε μὲ στρατὸν καὶ μὲ τοὺς ἑξορίστους Ἀθηναίους, ἐπολιόρκησε τὸν Ἰππίαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν.

Συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους.

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἐφιλονίκουν πάλιν μεταξύ των τὰ κόμματα τῶν ἀριστοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰσαγόραν καὶ τῶν δημοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλκμεωνίδην Κλεισθένην. Ἐπὶ τέλους ὅμως τῷ 508 ὑπερίσχυεν ὁ Κλεισθένης καὶ συνεπλήρωσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τοῦ Σόλωνος.

Ὁ Κλεισθένης ἔδωσε πολιτικά δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ἐλευθέρους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς ἐντοπίους καὶ ξένους. Ὁρίσεν ὅμως, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ νὰ ἐγγραφῆ τις εἰς τοὺς πολίτας, ἔπρεπε νὰ ἔχη τοῦλάχιστον τὸν ἓνα ἐκ τῶν γονέων του πολίτην Ἀθηναῖον. Διὰ νὰ ἀναμείξῃ δὲ τοὺς νέους πολίτας μὲ τοὺς παλαιούς καὶ χωρίσῃ τὰ τοπικὰ κόμματα, κατήργησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν καὶ διήρθεσεν αὐτοὺς εἰς 10 φυλάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶχε πολίτας ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἀττικῆς. Ἔνεκα δὲ τῆς νέας διαιρέσεως αὐτῆς ἠῦξησε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς 500, διὰ νὰ ἐκλέγωνται 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν. Ὁ Κλεισθένης ὥρισε προσέτι, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος **10 στρατηγοὶ** διὰ νὰ διοικῶν τὰ πολεμικὰ μαζὶ μὲ τὸν πολέμαρχον. Καὶ τέλος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν τυραννίαν, ἔκαμε τὸν νόμον τοῦ **ὄστρακισμοῦ**. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ὅστις ἔνεκα τοῦ πλοῦτου του ἢ τῆς ἐπιρροῆς, πού εἶχεν εἰς τὸ πλῆθος, ἦτο ἐπικίνδυνος νὰ γίνῃ τύραννος, ἔπρεπε νὰ ἐξορίζεται ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ δέκα ἔτη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νόμος ἐφηρομόσθη ἐπὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Κατόπιν ὅμως ἐγίνε κατάχρησις ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ ἐξωρίζετο ἀπὸ τὸ ἰσχυρότερον κόμμα ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιπάλων του.

Ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Κλεισθένους, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι ἦσαν ἴσοι, ὁ καθεὶς δὲ ἠδύνατο ἀναλόγως τῆς ἀξίας του νὰ διακριθῆ. Μὲ αὐτὸ δὲ αἱ Ἀθῆναι σὺν τῷ χρόνῳ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε΄ ΑΙΩΝΟΣ Π. Χ.

1. Θρησκεία και λατρεία.

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἡ *θρησκεία* τῶν Ἑλλήνων διεμορφώθη εἰς πολυθεϊσμὸν φυσιολατρικὸν καὶ ἀνθρωπομορφικόν. Τοιαύτη δὲ παρέμεινεν αὕτη καθ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Οἱ ἑλληνικοὶ θεοὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς κυριωτέρας δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ εἶναι ἀνθρωπόμορφοι, ἰδεώδους κάλλους καὶ φύσεως, μεγαλοπρεπείας καὶ μακαριότητος. Τώρα ὅμως ἔχει καθορισθῆ πλεόν ὠρισμένος ἀριθμὸς θεῶν καὶ κάθε ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς νέων θεῶν θεωρεῖται ἀσέβεια. Τώρα ἐπίσης οἱ αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ὑψηλοτέρας θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως καλλιεργοῦν μὲ πίστιν καὶ εὐλάβειαν εἰς στενωτέρους κύκλους τὴν ἰδέαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Συνεδέθησαν δὲ μάλιστα αἰ τοιαῦται μυστικαὶ διδασκαλίαι (μυστήρια) μὲ τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος, τῆς θεᾶς τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου.

Ἡ *λατρεία* ἐξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ἰδίᾳ. Κέντρον ὅμως τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ὁ ναός, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ καὶ ἐπομένως περιλαμβάνει τὸ ἄγαλμα καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Διτηρήθη ὅμως ἐπίσης μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἡ παλαιὰ λατρεία εἰς τὴν ἐλευθέραν φύσιν τοῦ ἄλλους. Διὰ τοῦτο συνήθως ὁ ναός ἀπετέλει μέρος τοῦ ἄλλους τούτου (τέμενος) Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος ἠγείρετο ὁ βωμός, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀτεχνος ἐκ λίθων ἢ ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων, ἀργότερα δὲ ἐκ μαρμάρου.

Οἱ ἱερεῖς ἐθεωροῦντο φύλακες τοῦ ἱεροῦ, προϊστάμενοι τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ προσέφερον τὰς θυσίας καὶ διόκουν τὸν ναόν.

Οἱ ἀγῶνες τέλος δὲν περιορίζονται πλεόν μόνον εἰς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν τῶν θεῶν. Εἰς αὐτοὺς τὰ βραβεῖα δὲν εἶναι πλεόν ὄπλα, σκεύη κλπ., ἀλλὰ στέφανος ἀπλοῦς. Ἡδη δηλ. ὁ ἀγὼν γίνεται μόνον διὰ τὴν δόξαν.

Οἱ δὲ μάντιες ἐξακολουθοῦν μὲν νὰ ἔχουν σημασίαν, ἰδιαιτέραν ὁμως σημασίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀποκτοῦν τὰ μαντεῖα.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ναοὺς τῆς. Ἐπομένως ἦσαν ἄπειρα τὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρχοντο νὰ ζητήσουν χρησμοὺς ἢ διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας καὶ νὰ τελέσουν ἑορτάς. Ἀλλὰ μερικὰ ἐξ αὐτῶν προσεῖλκον καὶ τοὺς κατοικοὺς τῶν πέριξ πόλεων καὶ ἐδημιουργοῦντο οὕτω σύνδεσμοι μεταξὺ τῶν λεγόμενοι **ἀμφικτιονίαι**, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσον περίφημα ὡς **μαντεῖα**, ὥστε ἤρχοντο ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διὰ νὰ ζητήσουν χρησμοὺς, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσον ὀνομαστὰ διὰ τοὺς **ἀγῶνας**, οἱ ὁποῖοι ἐτελοῦντο εἰς αὐτά, ὥστε προσεῖλκον προσηκονητάς καὶ ἀγωνιστάς ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας οὕτως, ὥστε οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ νὰ θεωροῦνται πανελλήνιοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ **ἀμφικτιονίαι**, τὰ **μαντεῖα** καὶ οἱ **πανελλήνιοι ἀγῶνες** ἐχρησίμευαν ὡς τὰ τελεσφορότερα μέσα διὰ τὸν ἀδιάκοπον πνευματικὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἀνεπλήρωθεν ὁπωσδήποτε τὴν ἑλλειψιν πολιτικῆς συνενώσεως αὐτῶν.

2. Ἀμφικτιονίαι

Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἱερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρχοντο διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας ὄχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερόν, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν πέριξ πόλεων, τὴν διεύθυνσιν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ ἱεροῦ ἀνελάμβανον ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν πέριξ πόλεων. Ἐκ τούτου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπήρχετο καὶ ἡ πολιτικὴ συνένωσις τῶν πόλεων αὐτῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν δηλ. συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων τῶν καὶ διέλυον τὰς τυχόν γεννωμένας διαφορὰς μεταξὺ τῶν. Οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι ὀνομάσθησαν **ἀμφικτιονίαι**.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι ἦσαν πολλαί, ἡ περὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ποσειδῶνος τῆς Καλαυρίας (Πόρου), ἡ τῆς Μυκάλης, ἡ τῆς Κνίδου καὶ αἱ ἐπισημότεραι ὅλων, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου περὶ τὰ ἱερά τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ ἱερόν τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 700 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἐν μέσῳ ἀποτόμων βράχων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνέ-

βλυζον πηγαί δροσεροῦ ὕδατος. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων κυριώ-
τέρα ἦτο ἡ **Κασσιλία**, σκιαζομένη ὑπὸ δάσους ἀπὸ δάφνας,
τὰ ἱερὰ φυτὰ τοῦ Ἁπόλλωνος. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὄρθοῦτο
εἰς ἱερὸς λίθος σχήματος ὄβου μεταξύ δύο χουσῶν αἰετῶν. Ὁ λί-
θος οὗτος ὠνομάζετο **ὀμφαλὸς τῆς γῆς**. Ὅλοι δὲ ὁ ναὸς ἦτο
γεμάτος ἀπὸ ἀφιερώματα τῶν πιστῶν, ποιήρια, ἀγγεῖα, τρίπο-
δας, ἀγάλματα.

Πρὸς προστασίαν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τὴν
διοργάνωσιν τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁπόλλωνος ἑορτῶν εἶχε ση-
ματισθῆ συμβούλιον ἐκ τῶν πέριξ ὄρεινῶν κατοίκων καὶ προσέτι
τῶν Φωκέων, Βοιωτῶν, Ἰώνων καὶ ἰδίως Δωριέων, ἐν ὄλῳ
δώδεκα λαῶν. Ἐκαστος ἐκ τούτων ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους,
ἓνα **ἱερομνήμονα** διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἓνα **πυ-
λαγόραν** διὰ τὰς πολιτικὰς. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ αὐτοὶ συνήρ-
χοντο δις τοῦ ἔτους, τὰ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἀνθήλην (πλησίον
τῶν Θερμοπυλῶν) καὶ τὸ ἔαρ εἰς τοὺς Δελφούς.

Οἱ ἀμφικτιόνες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προστατεύουν τὸ ἱερὸν
τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς εἰς αὐτὸ μεταβαίνοντας προσκυνητὰς καὶ
νὰ πολεμοῦν πάντα, ὅστις ἔθιγε τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ θεοῦ. Προ-
σέτι δὲ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῶν Πυθίων ἀγώνων, οἱ
ὅποιοι ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁπόλλωνος.

Τὸ ἱερὸν τῆς Δήλου. Ἐν ἄλλῳ ἱερῶν τοῦ Ἁπόλλωνος συνή-
νωσε τοὺς Ἴωνας τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας.
Ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐπὶ μιᾷ πολὺ μι-
κρᾷ νήσου, τῆς **Δήλου**.

Οἱ Ἴωνες συνήθιζον νὰ ἔρχονται ἐδῶ καὶ νὰ τελοῦν ἑορτὰς
πρὸ ἐνὸς παναρχαίου βωμοῦ, τὸν ὅποιον ἔλεγον, ὅτι κατεσκευά-
σεν ὁ Ἁπόλλων ἀπὸ κέρατα ἐλάφων, πού εἶχε τοξεύσει ὁ ἴδιος.
Ἀργότερα ἔκτισαν ναὸν μαρμαρίνου τοῦ Ἁπόλλωνος καὶ δύο
μικροὺς τῆς Ἀρτέμιδος.

Κατ' ἔτος κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ θεοῦ ἐφθανον πλοῖα
ἐξ ὄλων τῶν ἀκτῶν μὲ ἱερὰς πομπὰς (θεωρίας), τὰς ὁποίας ἔστελ-
λον οἱ Ἴωνικοὶ λαοί. Ἡ ἐπισημοτέρα τούτων ἦτο ἡ θεωρία τῶν
Ἀθηνῶν. Αἱ θεωρίαι ἀπεβιάζοντο μὲ ἐπισημότητα, ἔπειτα ἐπο-
ρεύοντο εἰς τὸν ναόν, ὅπου ἀπέθετον τὰς προσφορὰς των καὶ
προσέφερον θυσίας, κατόπιν δὲ ἐπεδίδοντο εἰς διασκεδάσεις, μία
ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ χορὸς τῶν νέων γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τῶν
κεράτων.

3. Μαντεῖα.

Τὰ μαντεῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν πολλά, σχεδὸν δὲ ὅλα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ἐπιφανέστατον ἔξ ὅλων ἦτο τὸ τῶν *Δελφῶν*, τὸ ὁποῖον ἐνωρὶς ἔγινε πανελλήνιον. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν εὐρίσκετο ὁ περὶφημος τρίπους τοποθετημένος ὑπεράνω χάσματος, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀνήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ὅσάκις ἐζητεῖτο χρησμὸς ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ τρίπουδος ἢ πρὸς τοῦτο ἰερεῖα, ἢ ὁποῖα ὠνομάζετο *Πυθία*, καὶ ἐμάσα φύλλα δάφνης. Οἱ ἐκ τοῦ χάσματος ἀτμοὶ καὶ τὰ φύλλα τῆς δάφνης ἔφερον αὐτὴν εἰς ἔκστασιν καὶ τότε ἐκ τοῦ στόματός της ἐξήρχοντο λόγοι ἀσαφεῖς. Τοὺς λόγους αὐτοὺς παρελάμβανον οἱ παριστάμενοι ἰερεῖς καὶ κατήρτιζον τὸν χρησμὸν συνήθως εἰς στίχους.

Οἱ χρησμοὶ ἦσαν συνήθως διαφοροῦμενοι. Πολλάκις ὅμως δὲν ἦσαν ἀπλῶς τυχαῖα προφητεῖα περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ ἰερεῖς ἦσαν ἄνδρες συνετοὶ καὶ πεπειραμένοι, διὰ τῶν σχέσεων δὲ αὐτῶν μὲ ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καλῶς. Ὅθεν πολλάκις παρεῖχον εἰς αὐτὰς καταλλήλους συμβουλὰς. Ἔνεκα τούτου δὲ τὸ μαντεῖον ἔγινε πανελλήνιον καὶ σπουδαῖον κέντρον ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων,

4. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Ἔορται τῶν πόλεων, μὲ τὰς ὁποίας συνεδέοντο καὶ ἀγῶνες, ἦσαν πολλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέσσαρες ὅμως ἔξ αὐτῶν ἔγιναν σὺν τῷ χρόνῳ πανελλήνιοι, διότι συνήρχοντο εἰς αὐτὰς προσκυνηταὶ καὶ ἀγωνισταὶ ἔξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἑορτῶν αὐτῶν ἐκηρύσσετο *ἐκεχειρία*, δηλ. διακοπὴ τῶν πολέμων. Ἔνεκα δὲ τῆς ἐκεχειρίας ταύτης καὶ τοῦ πλήθους τῶν συρρεόντων ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ἐγίνοντο καὶ σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, αἱ ὁποῖαι συνετέλουν εἰς τὴν γνωριμίαν καὶ τὴν σύνδεσιν κοινῶν συμφερόντων μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι κατόικουν πολὺ μακρὰν.

Οἱ πανελλήνιοι αὐτοὶ ἀγῶνες ἦσαν τέσσαρες·

α) τὰ *Πύθια*, τὰ ὁποῖα ἑορτάζοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν· εἰς αὐτοὺς οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον στέφανον ἐκ δάφνης.

β') τὰ *Νέμεια*, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς εἰς τὸ ἄλσος τῆς Νεμέας τῆς Ἀργολίδος κατὰ διετίαν· εἰς αὐτοὺς οἱ στέφανοι ἦσαν ἐκ θαλλῶν σελίνου.

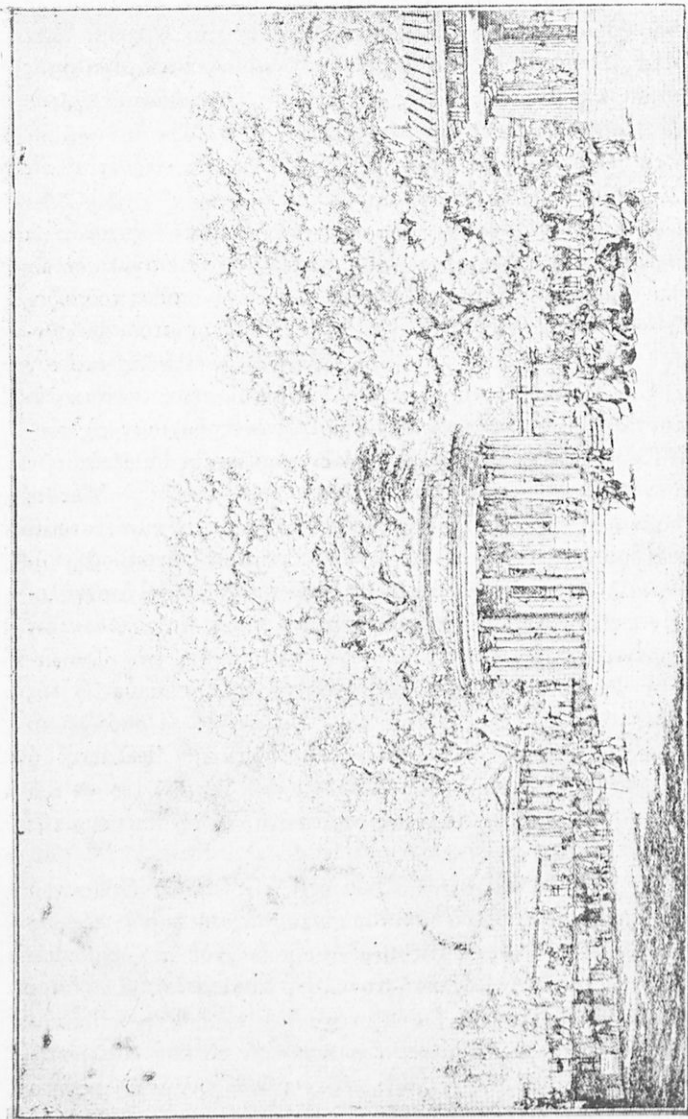
γ') τὰ *Ἴσθμια*, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο ὁμοίως κατὰ διετίαν εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· εἰς αὐτοὺς τὸ βραβεῖον ἦτο κλάδος πίτυος,

δ') τὰ *Ὀλύμπια*, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός,

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ ἀρχαιότερα καὶ ἐπιφανέστερα ἀπὸ τὰς πανελληνίους ἐορτάς, ἐτελοῦντο δὲ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἐντὸς ἄλσους (Ἄλις) εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὄρους. Κατ' ἀρχὰς ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ὑπῆρχε βωμὸς καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸν πλατεῖα διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ δρόμου, συνήρχοντο δὲ μόνον οἱ πέριξ κατοικοῦντες. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀγῶνας ἤρχισαν νὰ συρρέουν Ἕλληνες ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν πλουσίων ἀποικιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐκτοτε ἰδρύθησαν ἐκεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ναοί, ἀγάλματα, βωμοί, στοαὶ, ἡρῶα, ἀνδριάντες, ὥστε τὸ μέρος νὰ δύναται νὰ ὀνομασθῇ πόλις τῶν καλλιτεχνημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ κολοσσαῖον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ καθημένου ἐπὶ θρόνου, ἔργον τοῦ Φειδίου, καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τὸ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας ἄγαλμα τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου. Ὡσαύτως τὸ Ἡραῖον, εἷς ἐκ τῶν ἀρχαιότερων ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος περιέκλειε τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Ἐρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως εὕρισκεται ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας.

Μεταξὺ δὲ τῶν ναῶν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας ὑπῆρχεν ὁ παλαιὸς βωμὸς τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων. Εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τοῦ Κρονίου ὄρους βορείως τῆς Ἄλις ὑπῆρχον 13 μικροὶ ναοί, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζοντο θησαυροὶ καὶ ἐχρησίμευον διὰ νὰ ἐκθέτῃ κάθε πόλις εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς κτισμένον θησαυρὸν τὰ εἰς τὸν Δία ἀφιερῶματά της. Β.Α. δὲ τῆς Ἄλις πέραν τοῦ Κρονίου ὄρους ἦτο τὸ στάδιον, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ Α. ὁ ἰππόδρομος, ὁ ὁποῖος περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν.

Εἰς τὸν ὠραῖον αὐτὸν χώρον συνέρρεον κατὰ τὸ θέρος ἐκά-

Παλαίστρα

Γυμνάσιον

Φιλιππεῖον

Πρυτανεῖον

Ἡράτων

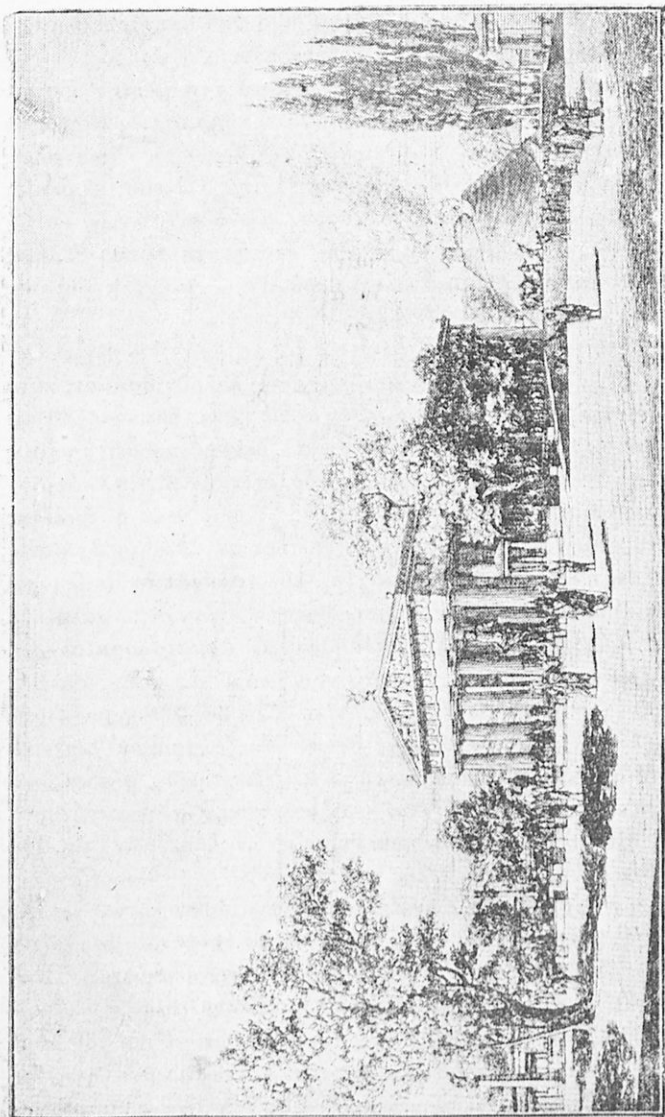
Εἰκ. 96. Ὀλυμπία.

στου πέμπτου ἔτους, ὅτε ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες, ἔξ ὅλων τῶν ἑλλη-
νικῶν χωρῶν, πλὴν τῶν ἀγωνιστῶν, πλῆθος ἐπισκεπτῶν, προσ-
κνητῶν, ἐμπόρων, οἱ ὅποιοι ἐστεγάζοντο ὑπὸ σκηνάς καὶ παρα-
πήγματα. Μόνον εἰς τὰς γυναῖκας ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος.

Ἡ ἑορτὴ διήρκει πέντε ἡμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν
ἐγένετο θυσία πρὸς τὸν Δία καὶ ἔπειτα αἱ πομπαὶ τῶν διαφόρων
πόλεων παρήλυνον καὶ κατέθετον εἰς τὰ ἱερὰ τὰς προσφορὰς
των. Συγχρόνως οἱ διευθύνοντες τὴν ἑορτὴν Ἡλεῖοι, οἱ ὅποιοι
ὠνομάζοντο **ἔλλανοδίκαι**, ἠτοίμαζον τὰ τῶν ἀγῶνων καὶ οἱ
μέλλοντες νὰ ἀγωνισθοῦν, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ εἶναι Ἑλληνες
καὶ ἐλεύθεροι, ὠρχίζοντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός, ὅτι θὰ δια-
γωνισθοῦν τιμίως.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἤρχιζαν εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀγῶνες. Οὗ-
τοι κατ' ἀρχὰς περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸν ἀπλοῦν **δρόμον**, κατὰ
τὸν ὅποιον οἱ ἀγωνισταὶ διέτρεχον κατὰ μῆκος ἕκτασιν 180 πε-
ρίπου μέτρων. Ἀργότερα ὀλίγον κατ' ὀλίγον προσετέθησαν ὁ
διαυλος, δηλ. διπλοῦς δρόμος, ὁ **δόλιχος**, κατὰ τὸν ὅποιον
ἔπρεπε νὰ διατρέξουν τὸ στάδιον ἑπτὰ φορὰς καὶ ὁ **ὀπλίτης**
δρόμος, κατὰ τὸν ὅποιον ἔτρεχον ὀπλισμένοι. Ἀκόμη ἀργότερα
προσετέθη ἡ **πάλη**, ἡ **πυγμαχία**, τὸ **παγκράτιον** (πάλη καὶ
πυγμαχία), τὸ **πένταθλον** (ἄλμα, δίσκος, ἀκόντισις, πάλη καὶ
ἀπλοῦς δρόμος). Τέλος προσετέθησαν αἱ **ἀρματοδρομίαι** καὶ
ἵπποδρομίαι, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν νέαν ζωὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας,
διότι οἱ ἐπιφανέστεροι εὐγενεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρουν τιμὴν
των νὰ νικήσουν μὲ τὰ τέθριππά των. Ἐκτὸς τούτων διεγωνί-
ζοντο ἔδῳ κήρυκες καὶ σαλπικταί, Καλλιτέχναι δέ, ρήτορες καὶ
συγγραφεῖς ἔσπευδον εἰς τὴν φαιδρὰν πανελλήνιον πανήγυριν,
διὰ νὰ ἐπιδείξουν πρὸ τῶν συνηθροισμένων ὁμοειδῶν τὰ ἀρι-
στοουργήματα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης των.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν ἀγῶνων, ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν
ἀπονομὴν τῶν βραβείων. Τὰ βραβεῖα ἦσαν στέφανοι ἐκ κλάδων
τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, τὴν ὁποίαν ἐπίστευον ὅτι εἶχε φυτεύσει ὁ Ἥρα-
κλῆς. Ἄλλ' οἱ ἀπλοὶ αὐτοὶ στέφανοι ἀπετέλουν τιμὴν μοναδικὴν
καὶ διὰ τοὺς νικητὰς καὶ διὰ τὰς πατρίδας των. Πρὸ τοῦ ναοῦ
τοῦ Διός ἦσαν τοποθετημένοι οἱ στέφανοι ἐπὶ τραπέζης. Πρὸ
τοῦ ἐκεῖ συναγμένου πλήθους κήρυξ ἔξεφώνει τὸ ὄνομα καὶ τὴν

Μέγας βωμὸς

Ναὸς τοῦ Διὸς
Ἐκ. 97. Ὀλυμπία.

Βουλευτήριον

πατριίδα ἐκάστου νικητοῦ. Ὅταν δὲ κάθε νικητὴς προσήρχετο, οἱ ἑλλανοδίκαι ἔθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον.

Ὅταν ὁ νικητὴς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατριίδα του, ὑπεδέχοντο αὐτὸν θριαμβευτικῶς, εἰς ὄλον του τὸν βίον ἐθεωρεῖτο ἱερός, δὲν ἐπλήρωνε κανένα φέρον καὶ εἶχε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς εορτάς. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς νίκης του ὁ νικητὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν μνημεῖον, μετὰ τρεῖς δὲ νίκας καὶ τὸν ἀνδριάντα του.

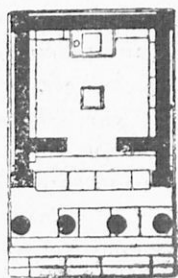
Ἡ εἰς οἰονδήποτε ἀγώνισμα νίκη ἦτο ἐπιφανής. Ἄλλ' ὅμως τὸ παλαιότατον ἐκ τῶν ἀγωνισμάτων, ὁ δρόμος, ἐξηκολούθησε νὰ θεωρῆται ὁ κυριώτερος τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ εἰς τὸν δρόμον ὠνομάζοντο αἱ **ὀλυμπιάδες**. Αἱ ὀλυμπιάδες ἔγιναν ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. κοινὴ χρονολογικὴ περιόδος δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὠρίσθη δὲ ὡς πρώτη ὀλυμπιάς ἡ τοῦ 776, διότι ἀπὸ τότε εἶχον ἀρχίσει νὰ καταγράφωνται τὰ ὀνόματα τῶν ὀλυμπιονικῶν.

5. Ἡ τέχνη.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρχετὰ προωδευμένη ἡ τέχνη. Ἄλλ' ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Λωρῶν ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη, ὠπισθοδρομήσθη καὶ αὕτη. Ἡ τέχνη δὲν ἀνέλαβε, παρὰ ἀφ' οὗ ἀνέλαβον οἰκονομικῶς οἱ λαοὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι φεύγοντες τοὺς κατακτητὰς κατέφυγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. Τότε ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς τέχνας, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐπέβαλλον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ νέος δημόσιος βίος των. Εἰς τὰς πόλεις λοιπὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ἀνεπτύχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, ἀπὸ αὐτὰς δὲ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

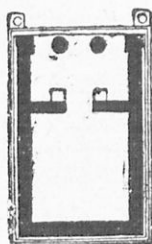
Ἀρχιτεκτονικὴ. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν βασιλέων μέγαρον ἀνάκτων δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἑλληνικὸς οἶκος ἦτο πάντοτε πολὺ ἀπλοῦς, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα. Ἐστράφη εἰς τὰ δημόσια, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ναοὺς. Τότε εἶχε γενικευθῆ ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ θεοὶ καὶ τὰ ἁγάλματά των εἶχον ἀνάγκην ἰδιαίτερης κατοικίας, ἐπομένως ἤρχιζαν παντοῦ νὰ κατασκευάζουν ναοὺς.

Ὁ ἑλληνικὸς ναὸς δὲν ἦτο, ὅπως ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησίαι, προωρισμένος νὰ περιλαμβάνῃ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι προσήρχοντο διὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ἦτο ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ. Τὸ πλῆ-

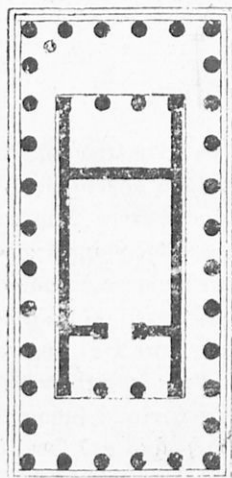
Εἰκ. 98.

Ναὸς ἐν παραστάσιν.

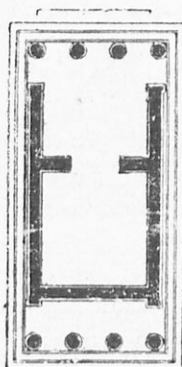
Εἰκ. 99.

Ναὸς πρόστυλος.

Εἰκ. 100.

Ναὸς περίπτερος.

Εἰκ. 101.

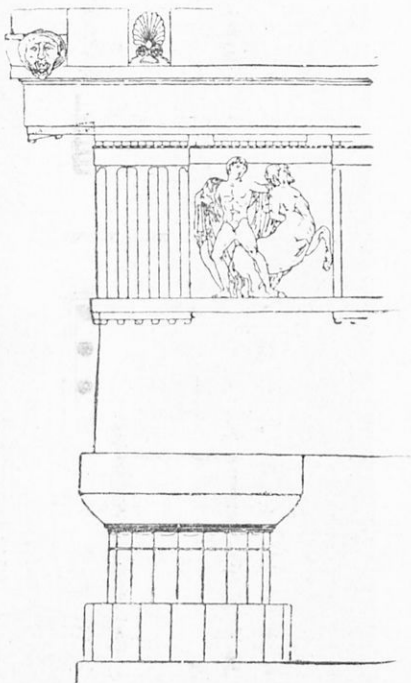
Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.

θος δὲν εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμενον ἔξω τοῦ ναοῦ γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ ναὸς τὴν ἀρχὴν του ἔλαβεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων.

Ὁ ἀπλούστερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ἀναπαριστᾷ τελεείως τὸ μυκηναϊκὸν μέγαρον. Ἀποτελεῖται, ὅπως καὶ ἐκεῖνο, ἐκ

μῆκος αἰθούσης (σηκός) καὶ ἐνὸς προθύρου (πρόναος) πρὸς ἀνατολάς, τὸ ὁποῖον ὑποβασιάζεται ἀπὸ δύο κίονας καὶ ἀπὸ τὰς παραστάδας, δηλ. τὰς προεκτάσεις τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης. Ὁ ναὸς αὐτὸς ὀνομάζεται **ναὸς ἐν παραστάσιν**. Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὀρθοῦνται τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐκ ξύλου ἢ μαρμάρου ἢ ἑλεφαντοστοῦ, στολισμένον μὲ ἐνδύματα καὶ κοσμήματα.

Ἀργότερα τὸ πρόθυρον ἐσηματίζεται μόνον διὰ σειρᾶς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὀνομάζεται **πρόστυλος**. Ἐνίοτε δὲ χάριν συμμετρίας κατεσκευάζεται διὰ σειρᾶς κίωνων καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν προπύλαιον (ὀπισθόδομος) ὅμοιον πρὸς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τότε ὁ ναὸς ὀνομάζεται **ἀμφιπρόστυλος**. Εἰς τοὺς μεγαλυτέρους δὲ ναοὺς ἀργότερα προσέθετον καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτῶν σειρὰς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὀνομάζεται **περίπετρος**. Τέλος εἰς πολλοὺς ναοὺς προσετίθετο ὀπισθεν τοῦ σηκοῦ ἄλλο δωμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε πρὸς φύλαξιν τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων τοῦ ναοῦ.

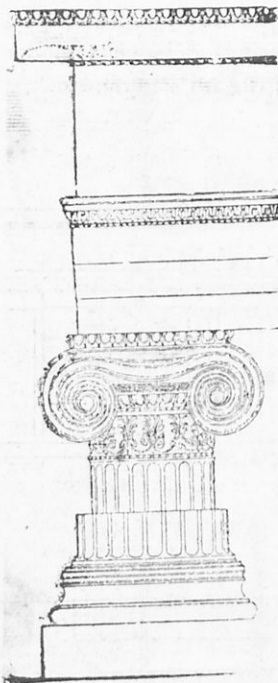
Εἰκ. 102. Δωρικὸς ρυθμὸς.

Οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν χρωματισμένοι διὰ διαφορῶν χρωμάτων, κιτρίνου, κυανοῦ, ἐρυθροῦ, διέφερον δὲ μεταξύ των ὡς πρὸς τοὺς κίονας καὶ τὰ ὑπεράνω αὐτῶν μέρη. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ὀνομάζονται **ρυθμοί**. Διακρίνονται τρεῖς ρυθμοί, ὁ **δωρικὸς**, (σοβαρὸς καὶ βαρὺς), ὁ **ἰωνικὸς** (κομψὸς καὶ ἐλαφρὸς) καὶ ὁ **κορινθιακὸς** (πολυτελής), ὅπως φαίνονται εἰς τὰς εἰκόνας.

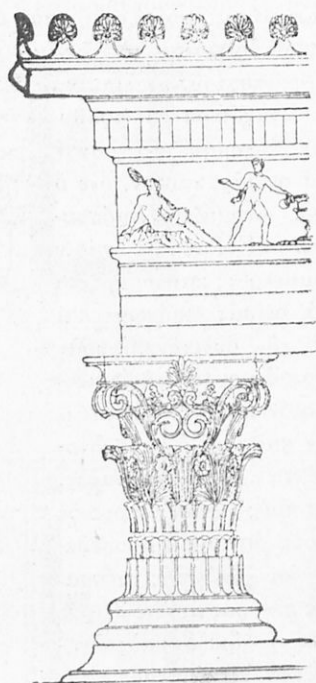
Ἄλλ' ὅλοι οἱ ναοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐξηφανίσθησαν. Ἐρείπια

αὐτῶν ὑπολείπονται εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ κιονές
τινες εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Αἴγιναν.

Ζωγραφικὴ. Ἡ ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν εἶναι

Εἰζ. 103. Ἰωνικὸς ρυθμὸς.

Εἰζ. 104. Κορινθιακὸς ρυθμὸς.

Εἰζ. 105. Ἀέτωμα.

εἰς ἡμᾶς γνωστή, διότι δὲν ἐσώθησαν ἔργα αὐτῆς. Μόνον λεί-
ψανα τῆς ζωγραφικῆς ἔχομεν τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τὰ
ὁποῖα ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀσίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐπὶ
τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶναι σχεδιασμένοι διάφοροι σκηναὶ ἀπὸ τῆς
μυθολογίας, κύκλοι, ρόδα, ζῶα καὶ ἄλλα κοσμήματα.

Γλυπτική. Ὅπως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς γλυπτικῆς πρὸ πάντων, συνετέλεσεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας. Ὁ θεὸς

Εἰκ. 106. Κόρη ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

ἔπρεπε νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως μεταξὺ τῶν ἱπιστῶν καὶ νὰ διαμένῃ εἰς τὴν ἐπίγειον κατοικίαν του, τὸν ναόν. Ἐπειτα ὁ ναὸς ἔπρεπε νὰ στολισθῇ. Ὁ γλύπτης λοιπὸν ἦτο ἀπαραίτητος βοηθὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος.

Ἐκτὸς τῶν λόγων τούτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς συνετέλεσαν προσέτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀνάγκη, τὴν ὁποίαν οἱ πιστοὶ ἠσθάνοντο νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν ἀγάλματα νέων ἢ νεανίδων, διὰ νὰ εἶναι διαρκῆ ἐνθύμια τῆς εὐσεβείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ συνήθεια νὰ ἐγείρουν ἐπὶ τῶν τάφων ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα ἀναπαρίστανον τὸν νεκρὸν εἰς τινὰ στάσιν οἰκογενειακῆν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀφθονία τοῦ μαρμάρου ὑπῆρξεν ἐπίσης σπουδαῖος λόγος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς.

Τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἦσαν ἀπὸ ξύλον, εἶχον δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς, τὰς κνήμας συνηνωμένας καὶ τοὺς βραχίονας προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ γλύπται ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, τοὺς βραχίονας χωρισμένους ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὰς κνήμας εἰς τὴν στάσιν τοῦ βαδίζειν. Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζονται τὸν μαλακὸν λίθον. Τέλος ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἀπὸ μάρμαρον.

Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Αἰγίνης, τὰ ὁποῖα σήμερον εὐρίσκονται εἰς τὸ Μόναχον.

Ὅλαι αἱ μορφαὶ αὐτῶν ἔχουν ἓν χαρακτηριστικὸν μειδίαμα, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ τεχνῖται προσελάθουν νὰ δώσουν ζωὴν εἰς τὰ ἀγάλματά των. Οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες καταπίπτουν βαρέως, ἀλλὰ τὰ σώματα εἶναι στερεὰ καὶ ρωμαλέα. Ὅσαυτὸς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν χωσμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εὐρίσκονται τώρα εἰς τὸ μουσεῖον αὐτῆς. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχον κρύψει εἰς τὴν γῆν, διότι ἠκρωτηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κόραι (ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν), αἱ ὁποῖαι φοροῦν μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον μὲ μεγάλας πτυχάς, ἔχουν τὰς κόμας κτενισμένας μὲ ἐπιμέλειαν, εἶναι χρωματισμέναι μὲ ζωηρὰ χρώματα καὶ ἔχουν ὅλαι τὸ ἴδιον χαρακτηριστικὸν μειδίαμα.

6. Ἡ ποίησις.

Ἡ προηγουμένη περίοδος ἦτο ἐποχὴ ἡρωϊκῆ. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν κατ' αὐτὴν οἱ ποιηταὶ νὰ κάμνουν ποιήματα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ψάλλουν κατορθώματα τῶν ἡρώων (ἔπος). Τοιοῦτος

ποιητής ἦτο ὁ **Ὅμηρος**. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐπικρατοῦν ἔσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, τὸ ἔθνος ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ βίος του μεταβάλλεται. Δὲν ἦτο δυνατὸν λοιπὸν νὰ ἀρκῆται πλέον εἰς τὰ ποιήματα αὐτά. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ποιήματα, τὰ ὁποῖα νὰ ἐκφράζουσαν τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη καὶ τὰς σκέψεις του (**λυρική ποίησις**). Διὰ τοῦτο τοιαῦτα ποιήματα κάμνουν τώρα οἱ ποιηταί. Περιφημότεροι δὲ ποιηταί τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ **Τυρταῖος** ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ὁ **Ἀρχίλοχος** ἀπὸ τὴν Πάρον, ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ **Σιμωνίδης** ἀπὸ τὴν Κέα καὶ ὁ **Πίνδαρος** ἀπὸ τὰς Θήβας.

7. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν ὅσον αἰῶνα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις παρουσιάσθησαν ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ πρακτικοί, οἱ ὁποῖοι μὲ διάφορα σύντομα ρητὰ (γινῶθι σαυτόν, πᾶν μέτρον ἄριστον κ.τ.λ.) ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους πῶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ εἶναι εὐτυχεῖς. Τούτους ὠνόμαζον **σοφοὺς**. Ἀργότερα ἔλεγον ὅτι οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν ἐπτά. Οἱ περιφημότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Θαλῆς** ἀπὸ τὴν Μίλητον, ὁ **Βίας** ἀπὸ τὴν Πριήνην, ὁ **Πιπτακὸς** ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην καὶ ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τοὺς ἰδίους ὅμως χρόνους μερικοὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ εὕρουν τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν **φυσικοὶ φιλόσοφοι**. Περιφημότεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ὁ **Θαλῆς**, ὁ **Πυθαγόρας**, ὁ **Ξενοφάνης** καὶ ἄλλοι.

8. Ἡ γραφή.

Τὴν γραφὴν οἱ Ἕλληνες ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις αὐτῆς ἦτο περιορισμένη. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος π. Χ. εἶχε γίνει κοινή.

9. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος.

Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι ἀκόμη ἀπλούστερος, παρὰ κατὰ τοὺς ὁμηρικὸς χρόνους.

Αἱ οἰκίαι ἦσαν μικραὶ καὶ χαμηλαί, τὰ δὲ δωμάτια χωρὶς παράθυρα καὶ μὲ τοὺς τοίχους ἀπλῶς ἀσβεστομένους.

Ἐπιπλα ἔχουν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Πέριξ τοῦ τοίχου

Εἰκ. 107. Δεξιλέως (ἐπιτυμβία) πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ.

ὑπάρχει χαμηλὸν διβάνιον. Ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἔδραι μὲ ἔρεισίνωτον ἢ καὶ χωρὶς αὐτὸ διαφόρων σχημάτων, ὅπως φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα 76. Ὁ βαρὺς ὀμηρικὸς θρόνος ἀπομένει μό-

νον ὡς ἔδρα τῶν θεῶν. Ἡ ἐξ Ἀνατολῆς δὲ εἰσαχθεῖσα συνήθεια
 νὰ τρώγουν ἐξαπλωμένοι ἔκαμεν ἀπαραιτήτους τὰς χαμηλὰς κλί-
 νας καὶ τραπέζας. Ἀγγεῖα τῶρα ἔχουν, ἐκτὸς τῶν πηλίνων, καὶ

Εἰκ. 108, Λιδασκυλεῖον.

μετάλλινα, πρὸς φύλαξιν τέλος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πολυ-
 τίμων ἀντικειμένων εἶχον κιβώτια.

Διὰ τὸν **φωτισμὸν** ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει νὰ γίνεται
 χρῆσις τοῦ ἐλαίου καὶ ἐπομένως τῶν λύχνων, οἱ ὅποιοι ἀντικα-
 θιστοῦν τὰς ὀμηρικὰς δᾶδας.

Χωροφᾶ—Σακελλαρίου, Ἱστορία Α' γυμ. ἔκδ. 5η 1956.

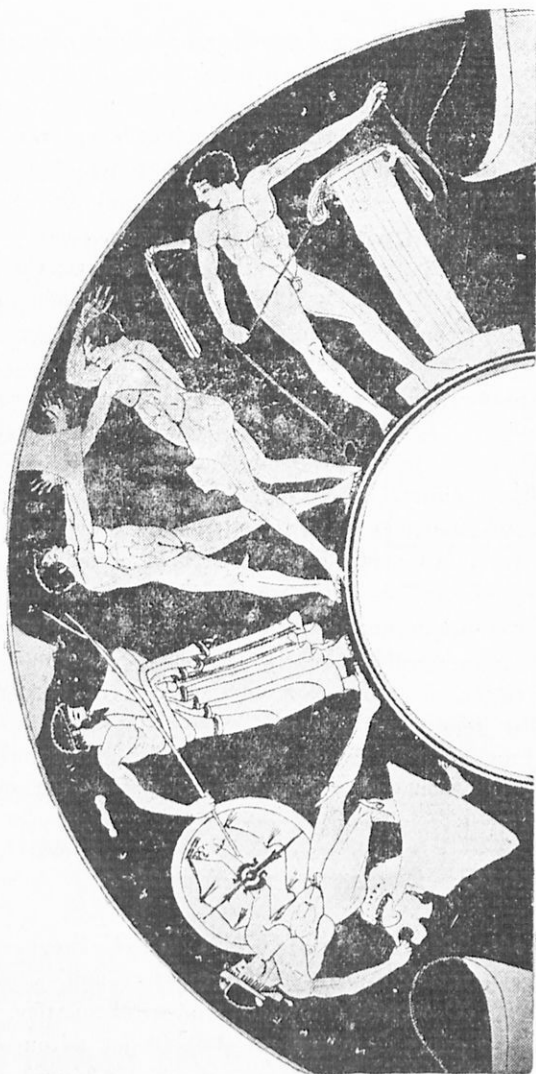
Ἡ *ἐνδυμασία* ἔξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ἰδία. Τὰ ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦσαν ὁ χιτῶν, τὸ ἱμάτιον καὶ τὰ ὑποδήματα. Ὁ χιτῶν (λινοῦν ὑποκάμισον) ἔφθανε μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ἐδένετο εἰς τὴν μέσσην μὲ ζωστήρα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ γυναῖκες ἐσχημάτιζον τὸν λεγόμενον κόλπον. Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὕφασμα μάλλινον, διὰ τοῦ ὁποίου μὲ πολλὴν τέχνην ἐτυλίσσοντο. Τὰ ὑποδήματα ἀφήνον τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποδὸς ἀκάλυπτον καὶ ἐδένοντο μὲ λωρία. Τὰ κοσμήματα ἀφήνονται διὰ τὰς γυναῖκας καὶ γίνονται κομψότερα. Μόνον ὁ δακτύλιος, ἐπειδὴ ἐχρησίμευε καὶ ὡς σφραγίς, παρέμεινε καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας.

Αἱ *τροφαὶ* εἰς τὰ καθημερινὰ γεύματα ἦσαν ἐπίσης ἀπλούστεραι. Κριθαρίνη ἢ ἐκ σίτου πίττα, ὄσπρια, πράσα, κρόμμυα καὶ σῦκα ἀπετέλουν τὴν συνήθη τροφήν των, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπλοῦν μὲν, ἀλλὰ θρεπτικὸν ψητὸν τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων. Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τούτων γίνεται ἐπίσης χρῆσις τῶν ἐλαίων καὶ τοῦ ἐλαίου, ὡσαύτως δὲ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἐπεριφρονοῦντο.

Μετὰ τὸ γεῦμα τῆς ἑσπέρας, τὸ ὁποῖον ἐλαμβάνετο κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐνίοτε ἐπικολούθει *συμπόσιον*, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπινον οἶνον, ἀλλὰ πάντοτε ἀναμειγμένον μὲ διπλάσιον ἢ καὶ τριπλάσιον νερόν. Κατὰ τὸ συμπόσιον διεσκέδαζον μὲ φαιδρῶς συζητήσεις, μὲ ἴσματα καὶ μὲ διάφορα παιγνίδια.

Σχεδὸν ὅλοι ἦσαν ἔγγαμοι. Τοῦτο ἐπέβαλλεν ἡ διατήρησις τοῦ γένους, διότι, ἐὰν τοῦτο ἐξηλείφετο, ἀναγκαίως θὰ ἔπαυε καὶ ἡ λατρεία τῶν προγόνων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο δυστύχημα ἡ ἔλλειψις ἀρρένων τέκνων καὶ ἐθεραπεύετο διὰ τῆς υἱοθεσίας. Ἡ θέσις δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀρχίζει νὰ καλυτερεύη.

Ἡ *ταφή τῶν νεκρῶν*. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατεῖ καὶ ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν, ἡ ὁποία εἰσῆχθη ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ἡ ταφή. Ἀντιθετῶς δὲ πρὸς τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους, τώρα ἐθεωρεῖτο ὑποχρεωτικὴ ἡ ταφή καὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ξένου. Αἱ δὲ νεκροπόλεις εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, πλην τῆς Σπάρτης, ἦσαν ἔξω τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῶν τάφων μέχρι μὲν τοῦ 8ου αἰῶνος ἐτίθεντο ἀγγεῖα μεγάλα, ἀπὸ τοῦ 600 δὲ στήλαι μαρμαρίναι μὲ εἰκόνα τοῦ νεκροῦ ζωγραφιστὴν (εἰκ. 107) ἢ ἀνάγλυφον ἢ μὲ εἰκόνας ζώων (σφιγγός, λέοντος) ὡς φυλάκων τοῦ τάφου.

Εἰς. 109. Παλαίοντα.

Ἡ ἀγωγή τῶν νέων. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἡ παιδείσις τῶν τέκνων ἀφήνετο εἰς τὴν φροντίδα τῶν γονέων καὶ σκοπὸν εἶχε τὴν ἀρμονικὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 18ου ἔτους

τῆς ἡλικίας των οἱ παῖδες τῶν ἐπωσδήποτε εὐπόρων οἰκογενειῶν παρεδίδοντο εἰς παιδαγωγούς, συνήθως δούλους, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον αὐτοὺς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ συνώδευον εἰς τὰ **διδασκαλεῖα** καὶ τὰς **παλαιστρας**. Τοὺς διδασκάλους ἐπλήρωνον οἱ γονεῖς. Εἰς τὰ διδασκαλεῖα οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμησιν, ἀνεγίνωσκον ποιήματα καὶ ἀπεστήθιζον αὐτά, προσέτι δὲ ἐμάνθανον μουσικὴν, δηλ. ἄσμα, λύραν καὶ κιθάραν (εἰκ. 108). Εἰς δὲ τὰς παλαιστρας ἤσκοῦντο εἰς τὴν γυμναστικὴν (εἰκ. 109). Τὰς ἀσκήσεις ὅμως αὐτὰς ἐξηκολούθουν καὶ κατόπιν, ἀφ' οὗ ἐγίνοντο ἔφηβοι καὶ ἄνδρες, εἰς τὰ δημόσια γυμναστήρια, τὰ ὅποια ὀνομάζοντο **γυμνάσια**.

Ἡ δικαιοσύνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παύει πλέον νὰ ἐπικρατῇ ἡ αὐτοδικία. Τὸ ἔγκλημα παύει πλέον νὰ θεωρῆται ἰδιωτικὴ προσβολὴ καὶ θεωρεῖται προσβολὴ τῆς δημοσίας τάξεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιαφέρεται τὸ κράτος. Ἀναγνωρίζεται λοιπὸν εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὸ τὴν ποινὴν εἰς τοὺς ἀδικοῦντας. Διὰ τοῦτο καταγράφονται οἱ νόμοι, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ τιμωρῆται ὁ ἀδικῶν. Ὡσαύτως, ἐν ᾧ πρὶν ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἀδίκημα ἦτο ὀλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀδικήσαντος, τώρα τὸ ἀδίκημα θεωρεῖται προσωπικὸν καὶ ἐπομένως ἡ ποινὴ βαρύνει μόνον τὸν ἀδικήσαντα. Ἡ μεγαλύτερα ὅμως πρόοδος ὑπῆρξεν, ὅτι δὲν ἀπέβλεπον πλέον εἰς μόνην τὴν προᾶξιν, ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀδικήσαντος. Ὁ Δράκων εἰς τὰς Ἀθήνας διακρίνει τὰς διαφόρους περιστάσεις τῆς ἀνθρωποκτονίας.

10. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

Ὁ στρατὸς. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πολίτης ὑπόκειται εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ὅλον του σχεδὸν τὸν βίον. Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται μόνον ἐκ πολιτῶν. Ἄλλ' ὅμως λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐλεύθεροι κάτοικοι τῆς πόλεως (εἰς τὴν Σπάρτην οἱ περίοικοι, εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ μέτοικοι).

Ἡ στρατιωτικὴ ἐξάσκηση γίνεται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν πολιτῶν. Μετὰ τὸ 20ὸν ἔτος ὁ πολίτης εἶναι στρατιώτης καὶ δύναται νὰ προσκληθῇ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον.

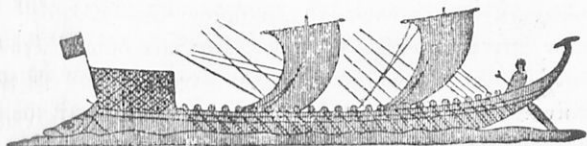
Ἡ κυριωτέρα δύναμις τοῦ στρατοῦ εἶναι οἱ *ὀπλίται*, οἱ ὅποιοι ὀπλίζονται μὲ ἰδικά των ἔξοδα. Ὁ ὀπλισμὸς εἶναι ὁ ἴδιος, ὅπως πρὶν. Δὲν μάχονται ὁμως πλεον ἀτάκτως, ὅπως ἐπὶ τῶν δημηρικῶν χρόνων, ἀλλὰ τάσσονται κατὰ σίχους καὶ οὕτως ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην *φάλαγγα*.

Τὸ συνηθέστερον βᾶθος τῆς φάλαγγος εἶναι ὀκτὼ ἀνδρῶν. Τοὺς ἐπὶ ἀρμάτων ἀγωνιζομένους δημηρικούς ἥρωας ἀντικατέστησαν οἱ *ἱππεῖς*.

Ἀλλὰ ὀλίγαι πόλεις ἠδύναντο νὰ τρέφουν ἵππους. Ἡ Σπάρτη μέχρι τέλους τοῦ ᾄου αἰῶνος δὲν εἶχεν ἄλλοῖπικόν, ἐκτὸς τῆς φρουρᾶς τῶν βασιλέων, ἡ ὁποία τὸ πολὺ ἔφθανε μέχρι 500 ἱπέων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἱπέως διετηρήθη εἰς τὰς δύο πρώτας τάξεις. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ ἱπικὸν εἶναι ἀσήμαντον.

Εἰκ. 110. Ὀπλίτης.

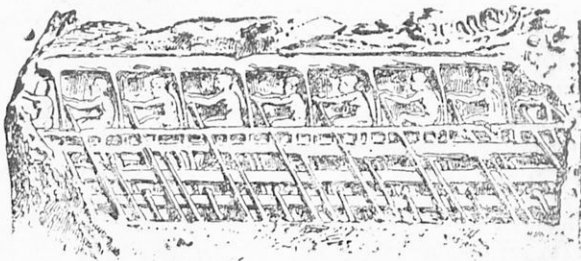

Εἰκ. 111. Πεντηκόντορος.

Ἱπικὸν σπουδαῖον ἔχουν μόνον τὰ κράτη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Τὸ ναυτικόν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ λεγόμεναι *πεντηκόντοροι*, δηλ. πλοῖα μακρὰ μὲ μίαν σειρὰν ἕξ 25 κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευρᾶν. Κατὰ τὸ τέλος ὁμως τῆς περιόδου αὐτῆς ἤρχισε νὰ εἶναι πολεμικὸν πλοῖον ἡ *τριήρης*, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους. Ἡ *τριήρης* ἦτο πλοῖον μακρὸν ὑψωμένον πολὺ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ἐκινεῖτο δὲ μὲ τρεῖς

σειράς κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Ἐμπρὸς ἡ τριήρης ἦτο ὀπλισμένη μὲ ἔμβολον μετάλλινον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ νὰ

Εἰκ. 112. Τριήρης.

διατρῦν τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, Ἡ τριήρης ἐκινεῖτο ἐπίσης καὶ μὲ ἰστία, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν ἄφηνον αὐτὰ εἰς τὴν ξηράν.

11. Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, νομίσματα.

Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ἐξωτερικὸν ἐγένετο διὰ τῶν Φοινίκων. Κατόπιν ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Φοίνικας νὰ ἀποσυρθοῦν πρὸς δυσμάς, ἔλαβον δὲ αὐτοὶ ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς Ἰταλίας.

Τὰ σπουδαιότερα ναυτικά καὶ ἐμπορικά κέντρα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν τὰ ἑξῆς :

Ἐπὶ τῶν ακτῶν τῆς Μ. Ἀσίας μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις ἀνεδείχθη ἡ *Μίλητος*. Αὕτη, κτισμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, ἐδέχετο τὰ προϊόντα τοῦ βασιλείου τῶν Λυδῶν, δηλ. τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον διὰ τὴν κατασκευὴν κομφοτεχνημάτων, τὰ λεπτὰ μαλλία, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν περιφήμων ὑφασμάτων τῆς Μιλήτου, καὶ τοὺς λυδικοὺς τάπητας μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματα. Οἱ ἔμποροι τῆς Μιλήτου ἀπέστελλον τὰ πλοῖά των εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐλάμβανον ἀπὸ ἐκεῖ ποτήρια, κομφοτεχνήματα καὶ λινὰ ὑφάσματα, εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπρομη-

θεύοντο χαλκόν, σίδηρον, δέσματα, μέταξαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἰδίως σῖτον, εἰς τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἐρέτριαν, καὶ τέλος εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας Σύβαριν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον οἶνον καὶ ἔλαιον.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς σπουδαῖος ἐπίσης ἐμπορικὸς λιμὴν ἔγινεν ἡ **Φώκαια**. Οἱ ναυτικοὶ τῆς μὲ τὰ πλοιά τῶν ἤρχοντο μέχρι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐμπορεύοντο μὲ τὰς ἀπομακρυσμένας αὐτὰς χώρας.

Πρὸς Ν. τῆς Μιλήτου ὑπῆρχεν ἄλλο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἡ **Σάμος**, ἡ ὁποία ἐμπορεύετο κυρίως μὲ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν ἡ **Χαλκίς** ἐπὶ τοῦ Εὐρίπου ἔγινεν ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα πλουσιωτάτη πόλις. Εἰς τὰ λιβάδιά της ἔβροσκον πρόβατα, τὰ ὁποῖα παρῆγον ἐξαίρετα μαλλία. Εἰς τὸν πορθμὸν ἠλιεύετο τὸ κογχύλιον, τὸ ὁποῖον παρῆγε τὸ χρῶμα τῆς πορφύρας. Εἰς τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας εὐρίσκοντο μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Εἰς τὴν Χαλκίδα λοιπὸν ὑπῆρχον ἐργοστάσια κατασκευῆς ξιφῶν καὶ κατεργασίας τοῦ μαλλίου. Ἡ Χαλκίς προσέτι ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁποία ἔστερεῖτο λιμένος. Προσέτι δὲ ἐδέχετο διὰ τῶν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν μὲν ἀποικίων τῆς τὰ προϊόντα τῆς Μακεδονίας, διὰ δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας τὸ ἔλαιον, τὸν οἶνον καὶ τὸν σῖτον αὐτῆς. Δεσπόζουσα δὲ τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσηνίας διὰ τῆς Ζάγκλης καὶ τοῦ Ρηγίου ἔστελλε τὰ πλοιά της μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας.

Πόλις πλουσία καὶ μεγάλη ἔγινε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐπίσης ἡ **Ἐρέτρια** ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου. Ἡ Ἐρέτρια ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Χαλκίδος διὰ πεδιάδος, ἡ ὁποία εἶχε γίνεαι αἰτία μακροῦ πολέμου μεταξὺ τῶν δύο πόλεων.

Πλησίον εἰς τὸν Ἰσθμὸν ὑπῆρχον τρεῖς μεγάλα ἐμπορικὰ πόλεις, ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα καὶ τὰ Μέγαρα.

Ἡ **Κόρινθος** κατεσκεύαζε περίφημα ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ καὶ χαλκοῦ, ὄπλα, ὑφάσματα μάλλινα καὶ εἰς τὰ ναυπηγεῖα της πλοῖα ἐμπορικά. Ἐλέγετο μάλιστα, ὅτι πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι κατεσκεύασαν τριήρεις. Ἡ Κόρινθος ἀπέστελλε τὰ πλοιά της ἐκ τῶν δύο μερῶν τοῦ ἰσθμοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Χαλκίδα, Σάμον καὶ Ποτεΐδαιαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἠπειρον, τῆς ὁποίας τὰς ἀκτὰς κατεῖχον αἱ ἀποικίαι της, καὶ εἰς Σικελίαν, ὅπου ἐμπορεύετο μὲ τὴν ἀποικίαν της Συρακούσας καὶ μὲ τὰς ἀποικίας

τῆς συμμάχου τῆς Χαλκίδος. Τὰ ἀγγεῖα τῆς Κορίνθου διήρχοντο τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσηνίας καὶ ἔφθανον μέχρι Νεαπόλεως καὶ Τυρρηνίας, ὅπου καὶ ἀνευρέθησαν πολλὰ εἰς τυρρηνικοὺς τάφους.

Ἡ Αἴγινα, κτισμένη ἐπὶ νήσου βραχῶδους, ἔγινε καὶ αὐτὴ πόλις πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Οἱ κάτοικοί τῆς εἶχον πολλοὺς δούλους. Τὰ πλοῖά τῆς ἔφερον μακρὰν τὰ ἐκ χαλκοῦ ἀντικείμενα καὶ τὰ πῆλινα ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο εἰς τὴν νῆσον. Ἡ Αἴγινα κυρίως εἶχε τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ Μέγαρα ἐνήργουν ἰδίως τὸ ἐμπόριον τοῦ σίτου τοῦ Εὐξείνου πόντου διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἀποικιῶν τῶν.

Καὶ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν τέλος μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν ἦτο ἡ **Κέρκυρα**, ἡ ὁποία ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Ἡπείρου, εἰς δὲ τὴν Σικελίαν αἱ **Συρακοῦσαι** καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ **Τάρας**.

Νομίματα. Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἐμπορίου παρὰ πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγενικεύθη ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν.

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον νομίματα. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις ἐγένετο διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἡ δὲ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας διὰ τῶν κτηνῶν. Ἀργότερα ἀντὶ τῶν κτηνῶν μετεχειρίζοντο τὰ μέταλλα, ἰδίως τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, τὰ ὁποῖα ἐζύγιζον.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν ἀπετυπώθη ἐπὶ τεμαχίων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σῆμά τι, τὸ ὁποῖον ἐγγυᾶτο εἰς τὸ κοινὸν τὸ βάρος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν τεμαχίων τούτων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν τὰ νομίματα. Κατόπιν ἐκ τῶν Λυδῶν μετεδόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Πρώτη δὲ ἡ Φώκαια καὶ ἔπειτα αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἔκοψαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίματα.

Ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηπλώθη ἡ χρῆσις τῶν νομισμάτων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον νομισματοκοπεῖον ἔγινεν ἐπὶ Φεΐδωνος εἰς τὴν Αἴγινα, ἡ ὁποία τότε ἀνήκεν εἰς τὸ Ἄργος.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

I. ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- 3000 — 2000 Προμινωϊκή περίοδος Κρήτης.
περί τὸ 2650 Ἐπικοινωνία Κρήτης μετὰ τῆς Αἰγύπτου.
 > 2500 Ἡ Ἑλλάς κατοικουμένη ὑπὸ Μικρασιατῶν.
 > 2000 Κάθοδος τῶν Ἑλλήνων.
2000 — 1400 Κρητικὸς πολιτισμὸς· περίοδος ἑσακαμμένων τάφων ἐν Ἑλλάδι.
1600 — 1200 Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς· περίοδος θολωτῶν τάφων ἐν Ἑλλάδι.
περί τὸ 1400 Κολοφὸν τῆς Μυκηναϊκῆς δυνάμεως.
 Καταστροφή κρητικῶν ἀνακτόρων.
 Κατάληψις Παμφυλίας Ἀποίκησις Κύπρου ὑπὸ Ἑλλήνων.
13 αἰὼν Εἰσβολὴ Ἰλλυριῶν εἰς Ἰλλυρίαν. Κάθοδος Δωριέων.
10 — 9 αἰὼν Ἀποικίσις δυτικῆς παραλίας Μ. Ἀσίας.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- περί τὸ 3200 Ἐνωσις τῆς ἄνω καὶ κάτω Αἰγύπτου ὑπὸ Μένη.
2780 — 2300 Παλαιὸν Αἰγυπτιακὸν κράτος.
2650 — 1750 Ἀκμὴ Βαβυλωνίας.
1947 — 1905 Χαμουραμί.
 1750 Κατσούντριπις Βαβυλῶνος ὑπὸ Χεταίων.
1580 — 1000 Νέον κράτος τῆς Αἰγύπτου.
15ῃ ἑκατοντ. Σύμπληξις νέου κράτους τῶν Χεταίων. Εἰρήνη Αἰγύπτου καὶ Χεταίων. Φρυγικὴ μετανάστευσις. Πιῶσις κράτους Χεταίων.

II. ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

- 10—9 αἰὼν ΑΘΗΝΑΙ — Ἰδρῶσις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους (Θησεύς).
 ΣΠΑΡΤΗ — Κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς. Ὁργάνωσις τοῦ
 σπαρτιατικοῦ κράτους (Λυκοῦργος).
- 8—6 αἰὼν — Δεύτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς (750—650).
 ΑΘΗΝΑΙ — Κατάλυσις τῆς βασιλείας (750).—Οἱ ἄρχοντες
 γίνονται ἐνιαύσιοι (682). — Ἡ νομοθεσία τοῦ
 Σόλωνος (594). — Ἡ Τυραννίς (560—510).—
 Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένου (508).
 ΣΠΑΡΤΗ — Ἰσχὺς τῶν ἐφόρων (750). — Κατάκτησις τῆς
 Μεσσηνίας. — Πόλεμοι πρὸς τοὺς Ἀρχάδας,
 Ἡλείους καὶ Ἀργεῖους.
- ΑΡΓΟΣ — Φεῖδων.
- ΚΟΡΙΝΘΟΣ — Κύψελος—Περίανδρος.
- ΣΙΚΥΩΝ — Ὁρθαγόρας—Κλεισθένης.
- ΑΣΙΑ — Ὑποδούλωσις Αἰγύπτου εἰς Ἀσσυρίους (670).
 —Καταστροφή τῆς Νινευτῆ (612). — Ἀκμὴ νέου
 βαβυλωνιακοῦ κράτους.—Ὑποταγὴ Αἰγύπτου,
 Συρίας, Παλαιστίνης. — Ὑποταγὴ ἑλληνικῶν
 πόλεων ὑπὸ Κροίσου (563).—Ἀκμὴ Περσῶν.—
 Κῦρος (553—529).—Ὑποταγὴ ἑλλήν. πόλεων
 ὑπὸ Κύρου (546). Κῦρος κυριεύει Βαβυλῶνα
 (539).—Καμβύσης κυριεύει Αἴγυπτον (525).—
 Δαρεῖος βασιλεὺς τῶν Περσῶν (521).—Ἐκ-
 στρατεία Δαρείου κατὰ Σκυθῶν (513).

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Α' ΕΙΚΟΝΕΣ

1.	Πρωτογενή εργαλεία και όπλα από σκληρόν λίθον . . .	Σελ.	4
2.	Έργαλεία και όπλα από σκληρόν λίθον	>	4
3.	Έργαλεία, όπλα και κοσμήματα από όστρα και κέρατα ζώων	>	5
4.	Ίππος χαραγμένος εις σπήλαιον	>	5
5.	Τάρανδος και ιχθύες χαραγμένοι επί όστού Ταράνδου	>	6
6.	Βόνασος και τάρανδος χαραγμένοι εις σπήλαιον και χρωματισμένοι με χρώματα μαύρον και κόκκινον	>	6
7.	Λελεασμένοι πελέκει εις λίθου	>	7
8.	Πέλεκυ εις λίθου σφηνωμένος εις ξύλινον στείλειον	>	7
9.	Αίχμη βελών εις λίθου	>	7
10.	Έγχειρίδια εις λίθου	>	8
11.	Μεγαλιθικός τάφος	>	8
12.	Τύμβος με τάφον	>	8
13.	Ξίφη εις όρειχάλκου	>	9
14.	Αίχμη άκοντίου εις όρειχάλκου	>	10
15.	Πέλεκυ εις όρειχάλκου	>	10
16.	Διπλοῦν ξυράφιον εις όρειχάλκου	>	10
17.	Χρυσῶν ψέλιον και περιδέσειον εις όρειχάλκου	>	11
18.	Πόρται	>	11
19.	Άσπις εις όρειχάλκου	>	12
20.	Άγγεῖα εις όρειχάλκου	>	12
21.	Πόρται και ξίφη με θήκας	>	13
22.	Άγγεῖα με κοσμήματα φυτόμορφα	>	13
23.	Κάδος με μορφάς ανθρώπων	>	14
24.	Λευκή φυλή	>	15
25.	Έρυθρά >	>	15
26.	Κιτρινή >	>	15
27.	Μαύρη >	>	15
28.	Θεοί αιγυπτιακοί με κεφαλήν ανθρώπου	>	18
29.	> > > > ζώου	>	19
30.	Φέρετρον Μούμιαις	>	19
31.	Σκηναί γεωργίας	>	20
32.	Άλφάβητα	>	21

33.	Πρόσοψις ναοῦ αἰγυπτιακοῦ	Σελ.	22
34.	Τομὴ κατὰ μῆκος ναοῦ αἰγυπτιακοῦ		23
35.	Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφίγξ	»	23
36.	Τομὴ πυραμίδος Χέοπος	»	23
37.	Ἐπίστυλος αἵθουσα	»	24
38.	Ἀγάλματα αἰγυπτιακά	»	25
39.	Ὀβελίσκος	»	26
40.	Ἀνάκτορα ἀσσυριακά	»	27
41.	Εἴσοδος ἀνακτόρου	»	28
42.	Αἵθουσα ἀνακτόρου	»	29
43.	Ναὸς ἀσσυριακός	»	30
44.	Πτερωτὸς ταῦρος	»	33
45.	Ἄγαλμα Ἀσσυρίου βασιλέως	»	34
46.	Ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου	»	37
47.	Κιονόκρανα Περσεπόλεως	»	38
48.	Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ	»	47
49.	Ζεῖφος ὀρειχάλκινον	»	48
50.	Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον	»	48
51.	Χρυσοῦν διάδημα	»	48
52.	Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον	»	50
53.	Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηναίων	»	51
54.	Κάτοψις	»	52
55.	» λαξευτοῦ	»	52
56.	Πρόσοψις	»	52
57.	Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος	»	53
58.	Ζεὺς	»	57
59.	Ἡφαιστος	»	57
60.	Ἀπόλλων	»	58
61.	Ἥρα	»	58
62.	Ἀθηνᾶ	»	59
63.	Ἄρτεμις	»	60
64.	Δήμητρα	»	60
65.	Ἄρης	»	61
66.	Κυκλώπειον τεῖχος	»	62
67.	Ἴσοδομικὸν	»	62
68.	Πολυγωνικὸν	»	63
69.	Τεῖχη Μυκηναίων μετὰ τῆς πύλης τῶν λεόντιων	»	63
70.	Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ	»	64
71.	Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς ἁγίας Τριάδος	»	65
72.	Μέγαρον	»	65
73.	Κίων Μυκηναϊκός	»	65
74.	Ἐδραι διάφοροι	»	68
75.	Τρίπους λέβης	»	68
76.	Ἀμφορεὺς	»	66
77.	Κρατὴρ	»	69

78.	Λήκυθος	Σελ.	69
79.	Φιάλη	>	69
80.	*Ενδυμασίαι Κρητῶν	>	70
81.	*Ενδυμασίαι ἀνδρῶν ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος	>	70
82.	*Ενδυμασίαι γυναικῶν	>	71
83.	Πολεμισταὶ ὀμηρικῶν χρόνων	>	73
84.	Πολεμικὸν ἄρμα	>	73
85.	*Ἀγγεῖον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν	>	74
86.	*Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαῦρον λίθον μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις	>	76
87.	*Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτὴν διακόσμησιν	>	77
88.	*Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ ζωτικὴν διακόσμησιν	>	78
89.	Χρυσᾶ ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν	>	78
90.	Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηνῶν	>	79
91.	*Ὀλυμπία	>	118
92.	*Ὀλυμπία	>	120
93.	Ναὸς ἐν παραστάσιν	>	122
94.	Ναὸς πρόστυλος	>	122
95.	Ναὸς περίπτερος	>	122
96.	Ναὸς ἀμφιπρόστυλος	>	122
97.	Δωρικὸς ρυθμὸς	>	123
98.	*Ἴωνικὸς ρυθμὸς	>	124
99.	Κορινθιακὸς ρυθμὸς	>	124
100.	*Λέτωμα	>	124
101.	Κόρη ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν	>	125
102.	Δεξίλεως (ἐπιτυμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμειοῦ)	>	128
103.	Διδασκαλεῖον	>	129
104.	Παλαίστρα	>	131
105.	*Ὀπλίτης	>	133
106.	Πεντηκόντορος	>	133
107.	Τρυφῆς	>	134

Α΄ ΧΑΡΤΑΙ

1.	Τῶν ἀνατολικῶν λαῶν	>	17
2.	Τῆς Ἑλλάδος	>	42
3.	Τῶν ἐλληνικῶν ἐποικιῶν	>	85
4.	Τῆς Πελοποννήσου	>	96
5.	Τῆς Ἀττικῆς	>	103

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή. 1) Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. 2) Αἱ ἀνθρώπινα φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοὶ σελ. 3—17

Κεφ. Α΄. Οἱ ἀνατολικοὶ λαοί. 1) Οἱ Αἰγύπτιοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, τὸ πολίτευμα καὶ οἱ κοινωνικαὶ τάξεις, γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστήμαι, τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων). 2) Οἱ Χαλδαῖοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη). 3) Οἱ Φοίνικες (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι ἡ ναυσιπλοία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων, φοινικικὴ γραφή). 4) Οἱ μικρασιατικοὶ λαοὶ (Χετίται, Φρύγες, Βιθυνοὶ καὶ Λυδοί). 5) Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι (ἡ χώρα, οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη). σελ. 18—39

Κεφ. Β΄. Ἡ Ἑλλάς σελ. 40—45

Κεφ. Γ΄. Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος. 1) Αἰγαῖοι. 2) Ἀχαιοί. 3) Δωριεῖς. 4) Ἐξάπλωσις τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς σελ. 46—55

Κεφ. Δ΄. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. 1) Θρησκεία καὶ λατρεία. 2) Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα. 3) Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα. 4) Ὁ οἰκιακὸς βίος. 5) Τὰ ὄπλα καὶ ὁ πόλεμος. 6) Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. 7) Αἱ ὥραϊα τέχνηαι . σελ. 56—79

Κεφ. Ε΄. Ἡ διάπλασις τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. 1) Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων. 2) Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. 3) Ὁ δευτέρως ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς. 4) Χαρακτῆρ καὶ σημασία τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. 5) Ἡ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. 6) Αἱ δευτερεύουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι (ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἠπειρος, ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀχαρνανία, Λοκρῖς, Δωρῖς καὶ Φωκίς, Βοιωτία, Εὐβοία, Μεγαρίς, Κόρινθος, Σικυών, Φλιασία, Αἴγινα, Ἄργος, Ἀχαΐα, Ἥλις, Μεσσηνία, Ἀρκαδία, Κρήτη). 7) Ἡ Σπάρτη (ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς, οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης). 8) Αἱ Ἀθῆναι (ἡ Ἀττικὴ, Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς, Κατάλυσις τῆς βασιλείας, Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία, Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας, δημοκρατία, ἡ τυραννίς, συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους) σελ. 80—112

Κεφ. ΣΤ΄. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μέχρι τοῦ Ε΄ αἰῶνος π. Χ. 1) Ἡ θρησκεία καὶ ἡ λατρεία. 2) Ἀμφικτιονία. 3) Μαντεῖα. 4) Πανελλήνιοι ἀγῶνες—Ὀλύμπια. 5) Ἡ τέχνη (ἀρχιτεκτονικὴ, ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ). 6) Ἡ ποίησις. 7) Ἡ φιλοσοφία. 8) Ἡ γραφή. 9) Ὁ ἰδιωτικὸς βίος (οἰκία, ἐπιπλα, ἐνδυμασία, τροφαί, συμπόσια, γάμοι, ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἀγωγή τῶν νέων, δικαιοσύνη). 10) Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος. 11) Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, νομίσματα σελ. 113—136

Συγχρονιστικὸς πίναξ τῶν κυριωτέρων γεγονότων > 137—138

Πίναξ εἰκόνων καὶ χαρτῶν > 139—141

Περιεχόμενα > 143

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το παρόν έγγραφο αποτελεί μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών σημείων της μελέτης. Η μελέτη αυτή εξετάζει την επίδραση της αλλαγής στην οικονομία της χώρας, με έμφαση στην ανάπτυξη και στην απασχόληση. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η αλλαγή αυτή έχει οδηγήσει σε σημαντική αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης, ενώ παράλληλα έχει συμβάλει στην μείωση της ανεργίας και στην βελτίωση των συνθηκών ζωής του πληθυσμού. Η μελέτη επίσης εξετάζει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η οικονομία και προτείνει λύσεις για την αντιμετώπισή τους. Οι προτάσεις αυτές περιλαμβάνουν την ενίσχυση της έρευνας και της ανάπτυξης, την βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και την προώθηση της καινοτομίας. Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αλλαγή αυτή είναι θετική και ότι η εφαρμογή των προτάσεων θα οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη ανάπτυξη και ευημερία για την χώρα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Νόμου 5045, καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 510 πρακτικὸν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἀποφασίζομεν, ὅπως ἐγκριθῇ ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τῶν Γυμνασίων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἱστορία τῶν Ἀνατολικῶν Ἐθνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος*» βιβλίον τῶν *Α. Χωροφᾶ καὶ Α. Σακελλαρίου* διὰ μίαν πενταετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1932—1933 ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ὁ συγγραφεὺς συμμορφωθῇ κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ὑπουργὸς
Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ἄρθρον Βον τοῦ Π. Διατάγματος «Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 15 % τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

